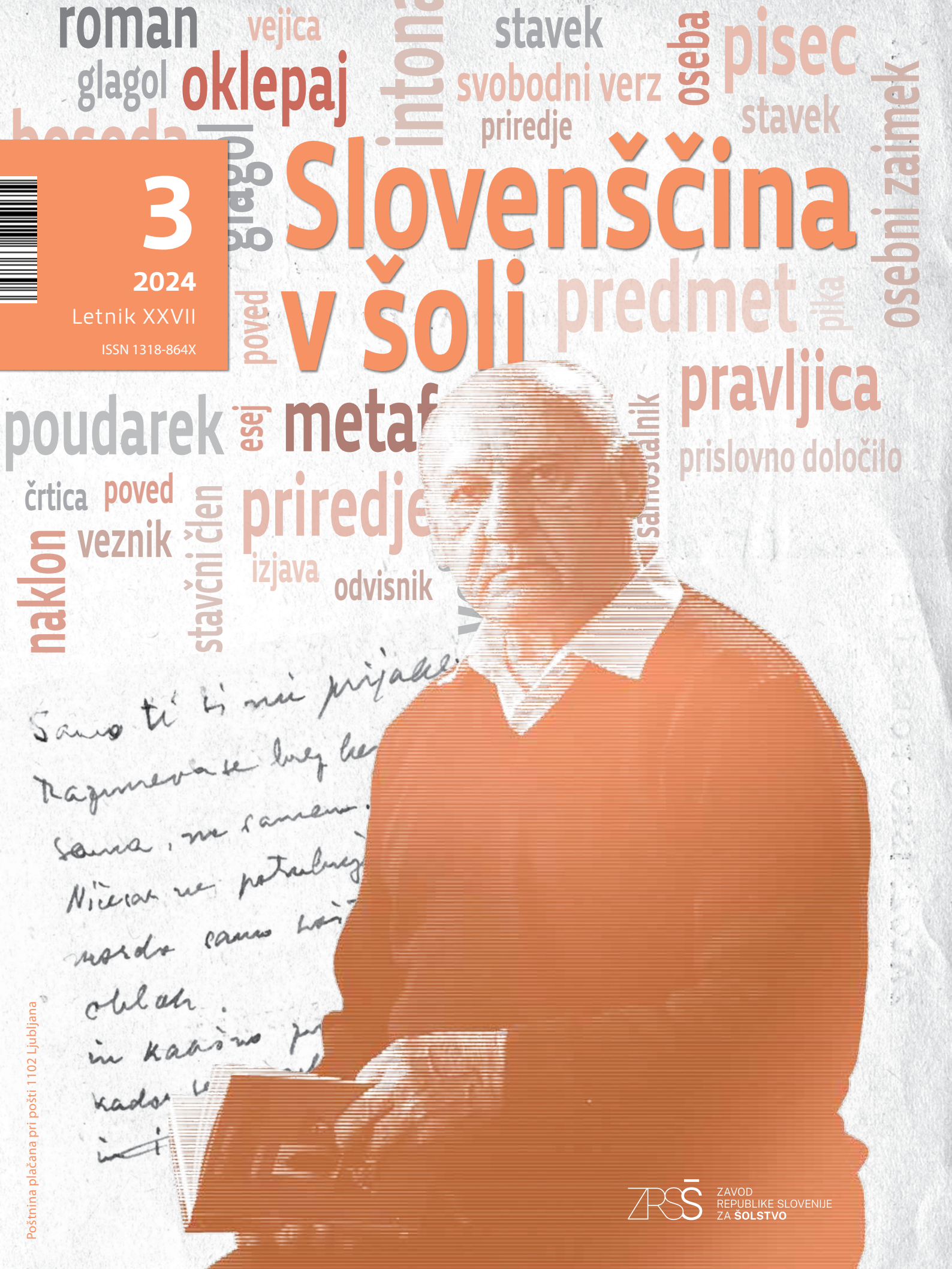

3

2024

Letnik XXVII

ISSN 1318-864X

Slovenščina v šoli

Samo ti si mi prijatelj.
Razumeva se brez besed,
samo, ne samemu.
Ničesar ne potrebujem
norda samo hočem
oblati.
in karino pr
kado v
in i

3

2024

Letnik XXVII

ISSN 1318-864X

Slovenščina v šoli

predmet

poudarek metafora pravljica
črtica poved veznik stavčni člen
esej priredje vejica
osebek izvor pesnik samostalni
prislovno določilo

Vsebina

ZA UVOD

Mag. Mirjam Podsedenšek | Besede so kot ptice ... | 1

RAZPRAVE

Nika Kobal | Primerjalna analiza jezika in elementov notranje zgradbe romanov Igra s hudičevim repom in Nevarna razmerja v prikazu erotične manipulacije | 3

Dr. Janja Vollmaier Lubej | Katarina in Sonja na razpotjih časa v noveli Črna orhideja Edvarda Kocbeka ter v romanu In ljubezen tudi Draga Jančarja | 12

DIDAKTIČNI IZZIVI

Vanja Kavčnik Kolar, mag. Karlina Koželj | Motivacijski pristopi k pouku slovenščine v srednjem strokovnem izobraževanju na primeru obravnave Minattijeve Naivne romance | 21

Tatjana Perič, dr. Janja Vollmaier Lubej | Bralni klub na srednji lesarski in gozdarski šoli Maribor | 25

Zdenka Holsedl Pertoci | Obravnava pesmi iz sklopa Drugačni in zaznamovani, samotneži in čudaki | 29

Barbara Pavlovič Plevanč | Vpliv nebesednih spremljevalcev govora pri poučevanju | 34

Nastja Stropnik Naveršnik | Obravnava basni v 7. razredu z elementi formativnega spremljanja | 43

Bojana Modrijančič Reščič | Kraševci Alojza Rebule | 53

PREDSTAVITVE

Klara Levstek | Narodni ponos v globaliziranem svetu | 61

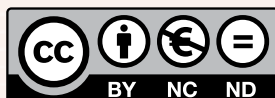
Vilma Purič, Ernesta Dejak Furlan | Od Gorice do Gorice | 64

ZAVOD
REPUBLIKE SLOVENIJE
ZA ŠOLSTVO

Revija je vpisana v razvid medijev, ki ga vodi Ministrstvo za kulturo, pod zaporedno številko 574.

Poštnina plačana pri pošti 1102 Ljubljana.

Priznanje avtorstva-Nekomercialno-Brez predelav

Slika na naslovnici: Pinter, Tihomir (2006). Ivan Minatti. URN:NBN:SI:IMG-P8159280 from <http://www.dlib.si>.
Rokopis in tipkopis iz zapuščine Ivana Minattija hrani NUK.

Mag. Mirjam Podsedensek | odgovorna urednica

Besede so kot ptice ...

Literatura bralcu vedno pokaže poseben, ustvarjalni obraz. Na njem so lahko sledi trpljenja, bolečine in iskanj, a tudi svetlobe in upanja – samosvoje, neponovljive literarne svobode, ki si želi izreči in povedati to, kar nosi v sebi in zaradi česar preprosto je.

Vsebinska zasnova tretje številke letnika *Slovenščina v šoli* je v celoti namenjena književnosti. Seveda v šoli, saj se spoznanja v posameznih prispevkih uresničujejo v praksi, med poukom, pri delu z učenci in dijaki, čeprav so – kot vedno – deljena ne le med mladimi, pač pa tudi med profesorji, ki so poznavalci in ljubitelji literarnega.

Mlada avtorica Nika Kralj z literarnoteoretično in literarnozgodovinsko predstavitevijo *Nevarnih razmerij* in *Igre s hudičevim repom* v maturitetnem eseu razpravlja o manipulaciji in njeni uresničitvi v literarnem delu, med protagonisti; analitično in sintetično besedilo s pronicljivo mislijo raziskovalca tudi pokaže resnično, ne le morebitno vlogo posameznika njegove misli in ravnanj; prispevek je med mladimi pisci danes prava redkost.

Izvirnost lahko povezujemo tudi z interpretacijo dr. Janje Vollmaier Lubej, ki primerja in osvetljuje ženske like v noveli *Črna orhideja* in v romanu Draga Jančarja *In ljubezen tudi*. Posameznica, ženska, tako Katarina kot Sonja, je tu ujeta v lastno čutenje in kruti čas, ki jo tudi stre. Primerjava kot vedno odpira nenehno dilemo med biti in obstati, a tudi razumeti.

Kako lahko razumemo literarna besedila in kako jih lahko beremo, kažeta kar dve besedili:

Zdenke Holsedl Pertoci, ki v razredu, pri dijakih, osveži in utrjuje spoznanja o klasičnih slovenskih pesnikih, tudi Josipu Murnu in Franu Milčinskem, in Tatjane Perić in Janje Vollmaier Lubej, saj pri dijakih na Srednji lesarski in gozdarski šoli negujeta pogovor o prebranih knjigah, tistih, ki so jih dijaki spoznavali skupaj z drugimi – v bralnem klubu.

Želja, približati avtorja dijaku v srednjem poklicnem izobraževanju, je vodila tudi mag. Karlino Koželj, ki je pripravljala gradivo o priljubljenem pesniku Ivanu Minattiju in njegovi poeziji, Vanja Kavčnik Kolar ob tem piše tudi o motivacijskem branju literature. Obravnavo basni v 7. razredu osnovne šole avtorica Nastja Stropnik Naveršnik funkcionalno preplete z elementi formativnega spremljanja.

Slovenščina v šoli 3

XXVII. letnik
leto 2024
ISSN 1318-864X

Izdajatelj in založnik: Zavod RS za šolstvo, Poljanska cesta 28,
1000 Ljubljana

Predstavniki: Jasna Rojc

Uredništvo:

mag. Mirjam Podsedensek (odgovorna urednica)
dr. Lara Godec Soršak (Pedagoška fakulteta Ljubljana)
Mira Hedžet Krkač (Koper)
dr. Boža Krakar Vogel (Filozofska fakulteta v Ljubljani)
dr. Maja Melinc Mlekuž (Univerza v Novi Gorici,
Fakulteta za humanistiko)
Bojana Modrijančič Rešičič (Šolski center Nova Gorica)
Vlado Pirc (Škofja Loka)
dr. Igor Saksida (Pedagoška fakulteta Ljubljana)
dr. Miha Vrbinc (Deželni svet za Koroško)

Jezikovni pregled: Katja Križnik Jeraj

Prevod povzetkov: Bumblebee, jezikovno svetovanje,
Polonca Luznik s. p.

Oblikovanje: Simon Kajtna

Prelom: Art design d. o. o.

Tisk: Present, d. o. o.

Naklada: 460 izvodov

Naročila: ZRSŠ – Založba, Poljanska cesta 28, 1000 Ljubljana;
faks: 01/300 51 99; založba@zrss.si

Letna naročnina (3 številke): 35,00 € za šole in druge
ustanove, 26,25 € za individualne naročnike; 12,50 € za
dijake, študente, upokojece; za naročnike iz tujine 40,00 €;
cena posamezne enojne številke v prosti prodaji je 13,00 €;
v cenah je vključen DDV

Naslov uredništva: Zavod RS za šolstvo, OE Nova Gorica (za
revijo Slovenščina v šoli), Erjavčeva ulica 2, 5000 Nova Gorica;
tel. 05/330 80 79; mirjam.podsedensek@zrss.si

Urednica založbe: Simona Vozelj

Stik, zlasti s književnim besedilom v šoli, je vedno tudi interakcija med učencem in učiteljem.

Kakšna je lahko nebesedna komunikacija in kako jo razumemo med poučevanjem, je raziskala Barbara Pavlovič Plevanč v prispevku *Vloga nebesednih spremljevalcev govora pri poučevanju*.

O moči zapisane besede pisatelja Alojza Rebule piše Bojana Modrijančič Reščič, v razmišljanju z naslovom *Kraševci Alojza Rebule*, ki vedno znova lahko oživi, saj se univerzalno uresniči v vsakem bralcu.

Bojana Modrijančič Reščič

www.zrss.si/stiki-s-prakso/aktualno/varno-spodbudno-ucno-okolje/

PODPORA PRI SAMODESTRUKTIVNEM VEDENJU

Samopoškodovanje lahko prepoznamo po kombinaciji različnih vedenj/stanj, kot so:

- slabo pojasnjene in pogoste poškodbe;
- prikrivanje poškodb z oblačili (npr. z dolgimi rokavi ali hlačami pri športni vzgoji ali v toplem vremenu) ali z modnimi dodatki (npr. z ročniki, ročniki itd.)

lahko vidne

PODPORA UČENCEM V STISKI

pomoč učitelja
samopoškodovanje • hospitalizacija
zasvojenost STISKA
samomorilnost duševne motnje
natančne in druge nesreče
anksioznost
psihomantika vrnitev v šolo smrt bližnjega
soočanje s krizo motnje hranjenja telesno zdravlje
depresija podpora
panični napad

Primerjalna analiza¹ jezika in elementov notranje zgradbe romanov *Igra s hudičevim repom* in *Nevarna razmerja* v prikazu erotične manipulacije

Comparative Analysis of Language and Narrative Structure in Novels Playing With The Devil's Tail and Dangerous Relationships in Depiction of Sexual Manipulation

Ključne besede:

manipulacija, erotika, medsebojni odnosi, naratologija

Keywords:

manipulation, eroticism, interrelations, narratology

Izvleček

Zupanov roman *Igra s hudičevim repom* in *Nevarna razmerja* Pierra Choderlosa de Laclosa se osredotočata na prikaz erotične manipulacije ter njen vpliv v medsebojnih odnosih. Obe deli preučujeta kompleksne dinamike medosebnih odnosov, pri čemer se manipulacija pojavlja kot osrednja tema, ki odraža družbene interakcije. Omenjeno manipulacijo lahko podrobno spremljamo skozi naratološke elemente, kot so jezik, pripovedovalec in vrsta romana, hkrati pa opazujemo, kako ti elementi prispevajo k prikazu le-te. Manipulacija se obravnava kot sredstvo za izražanje želja in strasti, hkrati pa razkriva moralne in čustvene dileme likov, torej odraža človeško obnašanje in družbene norme.

Abstract

Vitomil Zupan's novel *Playing With The Devil's Tail* and Pierre Choderlos de Laclos's *Dangerous Liaisons* both explore sexual manipulation and its impact on relationships. Both works investigate the intricate dynamics of interpersonal re-

¹ Prispevek je nastal v času mojega šolanja na Gimnaziji Kranj, v šolskem letu 2023/24 kot EE (extended essay) na programu Mednarodna matura. Mentor moje naloge je prof. M. Šorli.

lations, with manipulation emerging as a recurring theme that reflects social interactions. We can observe this manipulation in detail by analysing narrative elements, such as language, the narrator, the type of novel, and how these elements contribute to its depiction. Manipulation is a means of communicating desires and passions while, at the same time, revealing the characters' moral and emotional dilemmas, thus reflecting human behaviour and social conventions.

1 Uvod

Raziskovanje manipulacije v literarnih delih preučuje zapletene mreže, ki jih avtorji spleta, da bi prikazali zapletenost človeške interakcije. Manipulacija se torej dotika močno delikatnega področja človeškega življenja – medosebnih odnosov. Tako verbalno kot tudi fizično s pomočjo moči, nadzora in spretnosti ubesedenja usmerja misli, čustva in dejanja drugih posameznikov. Kot pogosta osrednja tema v literaturi odraža družbene in človeške interakcije, uporabljanje kompleksnih tehnik in vpliv, ki ga ima na dinamiko odnosov in zgodbo. Skozi fizično privlačnost, ki jo erotična manipulacija, kot ena izmed vrst, odraža, liki oblikujejo svoje identitete.

Zupanov odraz
erotične manipulacije
služi temu, da se
bralec potopi v
Džekijev psihološki
nemir in dobi vpogled
v igre moči, strasti
in manipulacije, ki
vodijo do razkrivanja
moralnih in čustvenih
dilem.

Igra s hudičevim repom je eksistencialistični in absurdni roman, ki je nastal leta 1978. Vitomil Zupan je bil slovenski pisatelj, pesnik, dramatik in esejist z zelo obsežnim in raznolikim opusom. V svojih delih je pogosto uporabljal osebne izkušnje, zaradi česar bi lahko rekli, da so njegova dela nekoliko avtobiografska. *Igra* v ospredje postavlja zakonca Džekija in Lido Benedik, sadista, ki s pomočjo kletvic in fizičnega nasilja drug z drugim manipulirata in uničujeta sebe ter njun odnos. V romanu gre za situirano disfunkcionalno družino, kjer se Džeki spušča v številna razmerja, na koncu pa Lido zapusti, odide na ladjo in na poti tudi umre. Roman kaže Zupanovo sposobnost oblikovanja pripovedi, ki zabriše meje med resničnostjo in iluzijo. Roman se odvija v Sloveniji po drugi svetovni vojni in spremlja Džekijev spust v labirint manipulacij, ki jih prirejajo zunanje sile in notranji konflikti. Zupanov odraz erotične manipulacije služi temu, da se bralec potopi v Džekijev psihološki nemir in dobi vpogled v igre moči, strasti in manipulacije, ki vodijo do razkrivanja moralnih in čustvenih dilem.

De Laclosov
epistolarni
roman se odvija
prek izmenjave
pisem med liki in
ponuja večplastno
raziskovanje
manipulacije kot
načina uveljavljanja
moči in nadzora.

Nevarna razmerja, delo Pierra Choderlosa de Laclosa, so prvič bila objavljena leta 1782. De Laclos je bil francoski pisatelj, uradnik in vojak, najbolj poznan prav po *Nevarnih razmerjih*. Roman bralca popelje v sfero pred-revolucionarne francoske aristokracije, kjer plemiči sodelujejo v spletkah zapeljevanja in izdajalstva. Govori o dveh amoralnih ljubimcih, markizi de Merteuil in vikontu de Valmontu, ki skozi pisma manipulirata in uničujeta življenja drugih, na koncu pa drug drugega. Skozi svoje spletke uspeša uničiti ugled in življenjsko pot nedolžni Cecile in krepostni gospe de Tourvel, njuna pot pa se konča tragično. Vikont namreč umre v dvoboju s Cecilinim ljubimcem Dancenyjem, markiza pa zbolí za ošpicami, bankrotira in je prisiljena pobegniti na Nizozemsko. De Laclosov epistolarni roman se odvija prek izmenjave pisem med liki in ponuja večplastno raziskovanje manipulacije kot načina uveljavljanja moči in nadzora. S spretno manipulacijo z jezikom in pripovedno strukturo de Laclos gradi svet, v katerem je vsaka beseda orožje in vsaka gesta preračunana poteza v visoko zastavljeni igri manipulacije in prevare.

Čeprav se ti dve deli razlikujeta po okolju in kontekstu, se ujemata v temi erotične manipulacije in sta plodna podlaga za primerjalno analizo. Za razumevanje prikaza erotične manipulacije v obeh delih je ključna analiza jezika ter pripovedovalca in vrste romana. Glede na to, ali gre za moderni ali tradicionalni roman, so izbrani jezik in karakterizacija likov prilagojeni, kar vpliva na način, kako je zgodba predstavljena. Jezik z nian-

Za razumevanje prikaza erotične manipulacije v obeh delih je ključna analiza jezika ter pripovedovalca in vrste romana.

sami in dvoumnostmi postane središče izražanja manipulacije, kjer se liki borijo za prevlado in moč, notranja zgradba pa omogoča vpogled v razkrivanje motivov, dinamike in psihe likov.

2 Teoretično ozadje

2.1 Naratologija

Naratologija oziroma teorija pripovedi je interdisciplinarna znanstvena disciplina, ki preučuje narativne strukture, pripovedne tehnike, oblike in funkcije v pripovednih umetnostih. Osredotoča se na teoretski pristop h gradnji zgodb, k opisovanju pojavov, vlog in učinkov ter tako deluje kot konceptualno orodje, ki povezuje pripovedne strukture in načine interpretacije, ki služi kot pripomoček k analizi pripovedi. Prav tako je naratologija razvejana disciplina in zajema tako žanr pripovedi, kot tudi njen jezik in pripovedovalca, s katerimi sta analiza in interpretacija pripovedi sistematično in strukturirano izvedeni. (Zupan Sosič, 2017, str. 22–23)

2.1.1 Jezik kot posredovanje govora

Jezik je osrednji element pripovednega besedila in hkrati pomemben del fikcijskega sveta, ki ga pripoved ustvarja. Naratologija se posveča jeziku pripovedi, njegovi funkciji, slogu in vlogi pri ustvarjanju pomena. S pomočjo jezika liki v pripovedi komunicirajo med seboj in z bralci. Jezik in govor sta ključnega pomena, saj omogočata bralcem zavedanje prisotnosti likov in pripovedovalcev. Brez jezika bi manjkala osrednja značilnost literarnih oseb – antropomorfna eksistenca. (Zupan Sosič, 2017, str. 83) Vedenje in izjave lika ustvarjajo povezavo z njegovo notranjo zavestjo ter z obema vrstama misli, tako besednimi kot nebesednimi. Govor ni jasno ločen od dogajanja; dejanja in besede literarnih oseb, pa tudi komentarji drugih likov o tem, kar je bilo izrečeno, dajejo vpogled v njihove misli in čustva. (Zupan Sosič, 2017, str. 84) Govor v literaturi predstavlja le umetno rekonstrukcijo naravnega ali resničnega govora, kar vodi naratologijo k preučevanju tehnik, metod in oblik, s katerimi se ta govor posreduje. To vključuje tako dialog, ki je izmenjava izjav med liki, kot tudi (notranji) monolog, ki predstavlja razmišljanje ali izjave enega govornika, ne glede na prisotnost ali odsotnost drugih udeležencev. (Zupan Sosič, 2017, str. 86, 89)

2.1.2 Vloga pripovedovalca

Pripovedovalec je prav tako pomemben stvaritelj zgodbe, saj njegova perspektiva, ton, znanje in zavedanje vplivajo na interpretacijo zgodbe. Pripovedovalec je del besedila ali jezikovna figura, ki se izraža z besedami in sestavinami pripovednega besedila. Njegova vloga je lahko zgolj posredniška, lahko pa je tudi sam literarna oseba. Pripovedovalec ima ključno vlogo pri interpretaciji besedila, saj omogoča raziskavo notranjih zahtev besedila, kot so analiza pripovednih elementov, strukture in stila. Pripoved je torej opredeljena kot celoten proces komunikacije med avtorjem in bralcem ter med pripovedovalcem in poslušalcem. Pripoved je rezultat verbalnega izražanja pripovedovalca, v kateri je pripovedovalec glas, ki nosi odgovornost za izraženo izjavo. (Zupan Sosič, 2017, str. 158) Pripovedovalci v romanu bralcem prenašajo misli likov, kar je nekaj, kar v resničnem življenju ni mogoče (Zupan Sosič, 2017, str. 84). Pripovedovalec je lahko prvoosebni, drugoosebni ali tretjeosebni, vendar je za naše razumevanje pomemben zgolj prvoosebni pripovedovalec, ki opisuje dogodke, stanja in razpoloženja iz prve osebe. Običajno je ta pripovedovalec aktiven ali pasiven udeleženec v zgodbi, pogosto pa je glavna oseba. Njegova perspektiva je omejena, saj nima neposrednega dostopa do dogodkov, v katere

ni vpleten, zato je njegov pogled omejen na osebno in subjektivno izkušnjo, torej ni vsevedni. Poleg tega je prepoznan kot nezanesljivi pripovedovalec, kar pomeni, da mu bralci ne morejo v celoti zaupati. (Zupan Sosič, 2017, str. 163)

2.1.3 Vrsta romanov

Za nas sta najpomembnejša moderni in tradicionalni roman. Moderni roman predstavlja nezaokroženo dogajanje in dogodke, like ter motivacije, prepletene z obširnimi monologi, opisi in govornimi odlomki, ki nadvladajo dogajalnost. Zanj je značilna fragmentacija, tok zavesti, (avto)refleksija, razne jezikovne igre idr. Glavna oseba pooseblja sramoto, pasivnost in nepomembnost. Med moderne romane štejemo tudi *Igro s hudičevim repom*. Tradicionalni roman, kar so *Nevarna razmerja*, ima v primerjavi z modernim zaokroženo dogajanje ter daje poudarek dogajalnosti in pripovedovanju. V njem imajo literarne osebe jasno začrtano identiteto. (Zupan Sosič, 2017, str. 235–236)

2.2 Kaj je manipulacija?

Manipulacija predstavlja medčloveški odnos, ki vključuje izkoriščanje, zavajanje ter izražanje nehumanosti in neetičnosti manipulatorja. Manipulacije ali zlorabe se lahko zavedamo ali pa ne, vendar vedno izvirajo iz potreb tistega, ki jih sproži. Potrebe manipulirane osebe so prezrte, manipulator pa uporabi manipulacijo za doseg lastnega uspeha, samopotrjevanja in ciljev. Žrtev manipulacije si torej podredi in vsili svojo nadvlado. Za vzpostavitev odnosa je potrebna prisotnost obeh posameznikov. Vsak odnos predstavlja niz povezanih reakcij, kjer vsak sogovornik sproži odziv pri drugem in obratno. S svojimi dejanji manipulator izolira, nadzira in zastrašuje, hkrati pa ustvarja sistem, v katerega se, če je manipulacija uspešna, žrtev tudi ujame. V najuspešnejših primerih žrtev manipulacije sploh ne prepozna, lahko je celo vesela, da z manipulatorjem sodeluje, saj domneva, da sta si njuna cilja enaka. Cilj vsake »igre« je obrniti pomoč nekoga drugega v njegovo škodo. S tem, ko manipulator išče napake drugih, povečuje njihovo ranljivost in krepi občutek krivde. Žrtvi tako prepreči možnost obrambe, saj njegova čustva, misli ali cilji niso izraženi eksplicitno. Jezik je ključno orodje, ki ga manipulator uporablja z določenim ciljem, da vpliva na ljudi. (Hribernik, 2010)

3. Vrsta romana kot okvir za prikaz manipulacije

Igra s hudičevim repom je tipični moderni roman, ki temelji na eksistencializmu in absurdu glavnega junaka Džekija, *Nevarna razmerja* pa so tipični tradicionalni epistolarni roman, ki je bil v 18. stoletju precej popularen. Za moderne romane velja fragmentacija zgodbe, ki je občasno nejasna in nepomembna. Tako *Igro* sestavljajo na začetku predgovori, v katerih Džeki neuspešno in zmedeno skuša ubesediti svoje misli in občutke. Zato večkrat pove isto in jih stalno dopolnjuje z dodatki k predgovorom. Predgovori so ključnega pomena za samo zgodbo, saj v njih lahko opazimo psihično razdvojenost in tesnobo Džekija, kar je posledica manipulativnega odnosa z Lido. Džekijeva nevednost nalaganja predgovorov njegov občutek zmedenosti zgolj nadgradi, saj je zanj v resnici vsak opisan dogodek predgovor temu kar sledi, zaradi česar se jih, kljub temu, da se mu predgovori zdijo nesmiselni, nabere kar šest. *Razmerja* so sestavljena iz številnih pisem, ki jih liki v zgodbi pišejo drug drugemu ali pa osebam, ki se v delu sploh ne pojavijo. Za razliko od *Igre gre* v resnici za niz dokumentov, saj s pismi roman posnema delovanje resničnega življenja in pripovedi doda element realnosti. Pismo kot besedilo je namreč dokument, ki temelji na nekem dejanju in je dokaz o otipljivih in realnih dejstvih. Tako postane roman v pismih zbirka dokumentov in ne le zgodba o izmišljenih ljudeh, kar je

Manipulacije ali zlorabe se lahko zavedamo ali pa ne, vendar vedno izvirajo iz potreb tistega, ki jih sproži. Potrebe manipulirane osebe so prezrte, manipulator pa uporabi manipulacijo za doseg lastnega uspeha, samopotrjevanja in ciljev.

tudi poudarjeno v *Urednikovem predgovoru*. Džeki se zadržuje na refleksivnih notranjih monologih in se zateka v lastno psiho, na čemer ima roman tudi poudarek. Ker so pisma v *Razmerjih* obravnavana kot osebna in pogosto namenjena zgolj eni osebi, skozi njih lahko prav tako opazimo miselne procese, čustva in motivacije likov ter sicer neizrečene resnice in plane, ki drugače niso razkriti. Skozi svoja pisma Valmont in markiza razkrivata, kako ciljno izbirata svoje tarče in nato spretno manipulirata z njihovimi občutki, strahovi in željami. Njuna strategija je usmerjena v izkoriščanje čustvene šibkosti drugih likov, da bi dosegla svoje cilje. Kljub temu, da je v pismih fokus na posamezniku, pa so pisma v *Razmerjih* vseeno čvrst dokaz za pokvarjenost in brezbržnost plemiške družbe 18. stoletja v Franciji in tako kritika družbe ter njihovih norm, saj Valmont in markiza odsevata takratno plemiško družbo.

Skozi pisma lahko opazujemo tako izvrševanje manipulacije kot tudi njen učinek in posledice. Podobno lahko skozi Džekijeve monologe in refleksije opazimo posledice, ki jih je utrpela njegova psiha zaradi stalnih preprirov in manipulacije, ki so prežemali Džekijev in Lidin toksični odnos, saj se začne spraševati, ali je Lida imela prav o njem. To pomeni, da Džeki ne zmore več najti lastne identitete: »Kaj pa če ima *Lida* neke čisto nagonsko prav; da sem le bedak, zlobnež, da, celo norec?« (Zupan, 1985, str. 18) Iz Džekijeve podzavesti prihajajo s predgovori na plano dogodki iz njegovega manipulacijskega zakona z Lido, ki se mu sicer zdijo nepotrebni in nesmiselni. To odraža njegovo zmedenost in nezmožnost razlikovanja med resničnostjo in iluzijo, saj nakazuje svojo nezmožnost razlikovanja med svojo podobo, ki jo ustvari skozi manipulacijo, in med seboj dejanskim, kar je značilno za sodobno literaturo. Medtem ko lahko v predgovorih v *Igri* opazimo predvsem Džekijevo dožemanje in posledice besednih ter spolnih iger, so v *Razmerjih* pisma tako sredstvo kot tudi manipulacija sama. Poleg tega, da je skozi pisma opisan način manipulacije, ki jo izvršujeta Valmont in markiza de Merteuil, se skozi pisma sama dogaja manipulacija. Markiza in Valmont ohranjata moč, ki jo dobila nad ostalimi. Njuna komunikacija je polna dvoumnosti, ki bralca in druge like v romanu vodi v labirint laži, spletk in manipulacije.

Igra je fragmentirana zgodba, kar je značilno za sodobno literaturo, saj Džeki nelinearno pripoveduje in preskakuje med dogodki, kar nam omogoča, da razberemo trenutke, v katerih se je manipulacija dogajala, na kakšen način je bila izvedena ter nam omogoča da razumemo, kako je manipulacija vplivala nanj in na njegov odnos z Lido. *Razmerja* pa so urejena v smiselno kronološko zaporedje, saj so dogodki v pismih kronološko razvrščeni, kar bralcu omogoča dosledno spremljanje zgodbe. Vseeno pa prihaja do rahlih lapsusov, saj pisma lahko prispejo z zamikom, to pa bralca vodi skozi labirint spletk, laži in manipulacije ter ustvarja občutek zmede in hkrati pristnosti. Poleg vsega pisma dajejo bralcu več različnih perspektiv glede spletk oziroma dogodkov, skozi katere lahko opazimo, da se žrtve manipulacije ne zavedajo, da so manipulirane, saj računajo na poštenost in iskrenost Valmonta in markize, kar uspešnost njune manipulacije povečuje.

*Rep simbolizira
falično moč,
kar pomeni, da
predstavlja moško
spolnost oziroma
moč, hudič pa je
navezava na njegovo
zasužnjenost
z nagonom do
spolnosti.*

4 Razkritje manipulacije skozi jezik

Manipulacija je predvsem izražena skozi jezik, ki ga uporabljajo liki v romanu. *Igra s hudičevim repom* je kot naslov romana pomemben jezikovni indikator, saj predstavlja Džekijev in Lidin odnos kot manipulativno diabolično igro. Rep simbolizira falično moč, kar pomeni, da predstavlja moško spolnost oziroma moč, hudič pa je navezava na njegovo zasužnjenost z nagonom do spolnosti, kar opisuje prav Džekija. (Zupan Sosič, 2004) Nekoliko bolj eksplicitno naslov *Nevarna razmerja* usmeri bralca k pričakovanju kompleksnih in škodljivih medsebojnih odnosov in situacij, ki so zapletene in polne tveganja.

Igra se osredotoča na Džekija in Lido kot del srednjega sloja. Temu primeren je tudi njun jezik, ki je v večini pogovorni in vsebuje kletvice ter žaljivke. »...da sem navaden izpridenec, človek brez značaja, kultura brez sposobnosti za čustvo, nizka duša, pošast, slabič, nekulturna podgana, primitivec in idiot.« (Zupan, 1985, str. 11) Le-te so skozi njune transakcije direktno in grobo izražene ter predstavljajo večinski del njune komunikacije. Tako je verbalna manipulacija izražena neposredno, saj sta drug do drugega vulgarna in nesramna, prijaznost in grobost pa se manipulativno izmenjuje glede na želeni učinek. V *Razmerjih* pa se posebej izbrano besedišče predvsem osredotoča na prikaz dveh manipulativnih plemičev in služi kot orodje za raziskovanje njune večplastnosti. »*Zaman me obsipate z brezupno strogimi ukazi; ne morejo mi preprečiti, da se ne bi ves prepustil ljubezni in v njenih blodnjah pozabil na obup, v katerega me pehate.*« (de Laclos, 1987, str. 176) De Laclos namreč s tem njuno navidezno vljudnost in spodobnost razkriva kot dvoličnost in manipulacijo. Glavni liki so plemiči, zaradi česar izraz manipulacije ustreza plemiškemu elegantnemu, vzvišenemu in umetelnemu jeziku, komunikacija je izredno rafinirana, posledično pa je manipulacija za razliko od *Igre* subtilno in prefinjeno izražena in izvedena. Džeki in Lida v svoji direktnosti nimata možnosti neopazno manipulirati, markiza in Valmont pa to lahko ravno zaradi fasade manir in olike počneta naskrivaj. Za razliko od neposrednosti v *Igri*, uporabljata zavajajoč jezik, saj si s tem omogočita, da pridobita zaupanje in zasebne informacije drugih likov, ki jih lahko potem naprej izkoristita kot njihove šibke točke. Tako je manipulacija vpletena v vsakdanje interakcije likov.

Da je manipulacija prepletena z vsakdanjim življenjem likov, kaže dejstvo, da sta v obeh delih prisotna cinizem in ironija v njihovih interakcijah. Džeki in Lida uporabljata cinizem in sarkazem predvsem med njunimi prepiri in sporadičnimi trenutki intimnosti, Valmont in markiza pa ciničnost in duhovitost uporabita za posmehovanje idealizirane romance in kreposti ter tako razkrijeta preračunljive aspekte njunih odnosov. »*Smejali bi se, če bi videli, kako prostodušno mi pridiga.*« (de Laclos, 1987, str. 75) Z ironijo in sarkastičnimi pripombami Džeki in Lida izražata grenkobo in nesoglasje, besede pa jima služijo kot orodje za pridobitev nadzora nad situacijo in oblasti nad drugim, zaradi česar drug drugemu pogosto lažeta. Njuna interakcija je intenzivno čustveno nabita, besede pa odražajo globoke občutke jeze, žalosti, sovraštva in obupa. Dialogi so ostri in pogosto spolno provokativni ter se, ko dosežejo vrh, končajo v spolnem obračunu. V *Razmerjih* pa je ironija predvsem uporabljena za izražanje skritih namenov oziroma za prikaz paradoksov v vedenju Valmonta in markize, saj v zasebnosti razkrivata svojo pravo naravo, ki je pogosto v nasprotju s tistim, kar kažeta navzven. Poleg tega lahko zasledimo aluzije na raznovrstne literarne, zgodovinske in mitološke dogodke, ki so dodatno orodje, s katerim liki izražajo intelektualno in emocionalno manipulacijo. Pisma, ki jih namenita drug drugemu, so obogatena z igrivim, izzivalnim in posmehovalnim tonom, tista, ki so namenjena njunim romantičnim interesom, pa so preplavljena z neiskreno ljubeznijo in neopazno manipulacijo. Pisma kažejo, kako jezik razkriva in prikriva resnico ter kako je stopnja tega v veliki meri odvisna od namenov in vidika piscev. Vidimo lahko, da je jezik poglavitno orodje manipulacije in da skozenj Valmont in markiza dosežeta praktično vse, kar si zadata. Tako uspe Valmont gospo de Tourvel prepričati, da mu izpove čustva, markiza pa uspešno manipulira z gospo de Volanges in Cecilio. V obeh romanah želijo liki uresničiti lastne sebične cilje brez neposrednega razkrivanja svojih resničnih namenov in tako prikrivajo svoje prave motivacije. Preko tega tako Lida in Džeki kot tudi Valmont in markiza uporabljajo spretne besedne igre, predvsem ko izražajo navidezno ljubezen, in poskušajo vplivati na čustva in vedenje ostalih ljudi. Z varanjem z Milko tako Džeki in Lida uspeta izvabiti neprijetne občutke, ki jih nato v soočenjih spretno izkoristita. Valmont in markiza pa z besedami uspeta pridobiti sočutje drugih likov. Zaradi uporabljene manipulacije tako prihaja do neravnovesja v moči med liki, v *Igri* je pri tem bolj uspešna Lida, v *Razmerjih* pa s skupnimi močmi Valmont in markiza izražata moč nad drugimi.

Džeki in Lida
uporabljata cinizem
in sarkazem
predvsem med
njunimi prepiri
in sporadičnimi
trenutki intimnosti,
Valmont in markiza
pa ciničnost in
duhovitost uporabita
za posmehovanje
idealizirane romance
in kreposti ter
tako razkrijeta
preračunljive aspekte
njunih odnosov.

Džeki in Lida sta izjemno pozorna na vsak gib svojega partnerja, vsak subtilni izraz ljubezni pa obravnavata kot poskus manipulacije in ga tako zakrijeta z nezdravo dinamiko njunega odnosa. Nasprotno pa v *Razmerjih* opazimo popolno nevednost likov, ki zaradi spretnosti manipulacije ne vedo, v kaj so vpleteni. Džekijev in Lidin odnos izkazuje stagnacijo in nesposobnost reševanja njunih težav, saj se v prepirih vedno znova zateketa v iste teme in argumente. Gre za vzorce ponavljanja besed in fraz, predvsem žaljivk, s katerimi skušata prizadeti drugega in si prilastiti nadvlado. V *Razmerjih* pa gre za progresijo dogajanja in v nasprotju z *Igro* lahko pričakujemo, da se bo dogajanje stopnjevalo do konca, dokler se ne bosta Valmont in markiza uničila. Svojo (ne)iskrenost Džeki in Lida skušata projicirati na svoj odnos, vendar stežka, saj ravno zaradi preprirov in čustvene vpletenosti hitro razkrijeta svoje skrivnosti in namene, Valmont in markiza pa to počneta lažje, saj čustveno nista vpletena do te mere. Ker vemo, da markiza in Valmont nikoli nista namerno iskrena, si za sredstvo manipulacije izbereta pismo ravno zato, ker je načeloma osebno in čustveno. Valmont in markiza neiskreno pišeta o ljubezni in se zdita iskrena, da privabita svoje žrtve, a ostajata neiskrena, da se ne pustita zapeljati. Vse svoje znanje o jeziku združita v neiskrene povedi, ki so združene v kratke ali pa dolge eseje laži, s katerimi uspeša sukati okrog prsta vse, ki padejo v njuno mrežo spletk.

5 Vloga pripovedovalca pri izrazu manipulacije

Poleg jezika igra ključno vlogo tudi pripovedovalec, saj skozi njega zgodba dobi svoj glas in perspektivo. Tako v *Igru* kot v *Razmerjih* je pripovedovalec prvoosebni in personalni. Zupan je v vseh svojih romanih v vlogo prvoosebne pripovedovalca postavil moško osebo, v tem primeru Džekija, nasproti pa mu je postavil seksualizirane ženske, v *Igru* Lido (Zupan Sosič, 2004). *Razmerja* so pripovedovana s strani več pripovedovalcev, saj je roman v pismih, skozi zapleteno strukturo več pripovedovalcev pa lahko zaznamo prevladujočo manipulacijo. Skozi Džekijevo pripovedovanje se izraža njegova absurдна in eksistencialistična narava, ki se kaže skozi subjektivno dojetje sveta in situacij, s katerimi se srečuje. To se jasno odraža v njegovih dolgih predgovorih, kjer bralcu posreduje svoje samorefleksivne uvide. *Razmerja* prav tako zajemajo subjektivno dojetje dogodkov in situacij. Pisma omogočajo bralcu vstop v notranji svet likov, kjer se manipulacija in spletkarske igre odvijajo, skozi njih pa prav tako dobimo več perspektiv na iste situacije, kar nam omogoča boljši pregled in razumevanje dogajanja ter kompleksnosti odnosov med liki. Džeki je kot pripovedovalec podoben likom iz *Razmerij*, z izjemo Valmonta in markize, saj tako kot oni razkriva svoje frustracije, dvome in zmedo zaradi vedenja drugih oseb, to pa vpliva na njegovo dojetje resničnosti in samopodoba. »Kako sem se torej zagazil v to močvaro, v kateri sem zoprn sam sebi. Kreten! Idiot! Izpridenec! Uš! Svinja! Kdo pa mirno žre tako hrano? Samo kdor ne spoštuje samega sebe.« (Zupan, 1985, str. 14) Džeki je predvsem razdvojen med tem, kar mu Lida predstavlja in med tem, kar z njene strani doživlja, torej manipulacijo, v *Razmerjih* pa so liki razdvojeni med notranjimi stiskami in moralnimi dilemami, ki jih doživljajo skozi manipulacijo, do katere so naivni in ignorantni. Vseeno pa lahko rečemo, da je Džeki notranje bolj razkran kot liki iz *Razmerij*, saj ga spremljamo skozi njegove absurдне izkušnje, ki ga vodijo v nenehno razmišljanje o svojem mestu v svetu. Ljubezen do Lide ga vrže v željo po boljšem odnosu, vendar se sooča z dvomi in negotovostjo glede njene resnične narave in motivov. Vključitev predgovorov poudarja Džekijevo eksistencialno izkušnjo, skozi njegove misli pa bralcu postanejo jasne Džekijeve dileme in dvomi. Svoje misli in čustva izraža skozi notranje monologe, ki bralcu omogočajo neposreden vpogled v njegovo življenje. To ustvarja globlji in bolj intimen vpogled v Džekijevo eksistencialno stisko ter poudarja njegovo človeško ranljivost in negotovost. V *Razmerjih* pa liki razkrivajo svoj notranji svet tistim, ki jim pišejo pisma, zaradi česar niso notranje razklani do te mere kot je Dže-

Svoje misli in čustva izraža skozi notranje monologe, ki bralcu omogočajo neposreden vpogled v njegovo življenje. To ustvarja globlji in bolj intimen vpogled v Džekijevo eksistencialno stisko ter poudarja njegovo človeško ranljivost in negotovost.

Omejenost
perspektive pri vseh
pripovedovalcih
ustvarja napetost
med tem, kar
pripovedovalci
mislijo, da se
dogaja, in resničnimi
dogodki, ki jih
bralec spozna skozi
pripovedovanje.

ki, saj svoje misli in izražanje bolj nadzorujejo. Markiza in Valmont za razliko od ostalih uživata in se v pismih, ki so namenjena drug drugemu, naslanjata nad bolečino, ki jo prizadevata ostalim, svojih misli pa ne zadržujeta. Pisma ponujajo vpogled v njune strategije in laži, ostali vpleteni pa njunih resničnih motivov ne razumejo in nanje gledajo v povsem drugačni luči. Kot personalni pripovedovalci bralcu vsi liki omogočajo, da stopi v njihove čevlje in doživi svet skozi njihove oči.

V *Igri* je Džeki edini pripovedovalec, zaradi česar je bralec omejen samo na njegovo perspektivo. Kljub temu je skozi interakcije med liki opazna manipulacija, saj bralec dobi vpogled v kompleksnost manipulacije skozi njegove subjektivne izkušnje in doživetja. Tako pride do dodatne napetosti in konflikta med resničnostjo in percepcijo ter med zaupanjem in dvomom. Bralcu ni dana absolutna resnica, saj je tudi Džeki omejen na svojo perspektivo in omejenost svojega znanja. V *Razmerjih* so pisci pisem prav tako popolnoma omejeni na svojo lastno perspektivo, kar pomeni, da imajo omejen vpogled v celotno sliko dogajanja, saj izražajo subjektivno dojemanje dogodkov in situacij. Omejenost perspektive pri vseh pripovedovalcih ustvarja napetost med tem, kar pripovedovalci mislijo, da se dogaja, in resničnimi dogodki, ki jih bralec spozna skozi pripovedovanje. V *Igri* se bralcu torej razkriva zgolj toliko kot Džeki sam ve, v *Razmerjih*, kjer ima bralec za razliko od likov dostop do vseh pisem in s tem do vseh perspektiv, pa ima boljši pregled in več informacij o situaciji kot posamezni liki. Slednja citata sta zgolj primer dveh različnih pogledov na isto situacijo. Prvi je iz 102. pisma, kjer gospa de Tourvel piše gospe de Rosemonde, drugi pa je iz 115. pisma od vikonta markizi.

Kaj naj vam rečem? Ljubim, da, neizmerno ljubim. O gorje, življenje bi dala za sladkost, da bi smela to besedo, ki sem jo zdaj napisala prvič, to besedo, ki mi je še toliko prošelj ni moglo izviti, če bi jo smela enkrat samkrat izreči njemu, ki mi jo je vdihnil; pa ga moram neprestano zavračati! (de Laclos, 1987, str. 333)

No, že osem dni vem za slednjo skrivnost svoje ljube; sama mi jih sicer ne zaupa, zato pa jih prestrezam. Dve pismi, ki ju je pisala gospe de Rosemonde, sta mi povedali že dovolj, druga bom prebral samo še iz radovednosti. Za uspeh mi ni treba popolnoma nič drugega, kakor da se ji približam, sredstva so pa že pripravljena. Zdaj jih bom brez odlašanja uporabil. (de Laclos, 1987, str. 377)

Kljub temu, da pripovedovalci niso vsevedni in imajo omejen vpogled v celotno sliko dogajanja, bralec, ki ima dostop do vseh perspektiv, pridobi celovit pregled nad situacijo, kar mu omogoča, da prepozna manipulativna dejanja in razume resnično naravo likov. Tega ne morem trditi za *Igro*, saj na primer Lidina perspektiva na iste dogodke ni vključena. Omejenost perspektiv omogoča Valmontu in markizi izvajanje spretne manipulacije, ki je ostalim likom prikrita, bralec pa lahko manipulacijo vidno spremlja.

Skozi te epizode
Džeki razkriva
različne plati svoje
eksistencialne
stiske, pri čemer se
pogosto znajde v
absurdnih situacijah,
ki poudarjajo njegov
nesmisel.

Džeki kot personalni pripovedovalec oblikuje svojo pripoved nestrukturirano in podrobnosti razkriva postopoma, zaradi česar se Džekijev svet bralcu posledično razkriva v epizodah, ki niso strnjene ena za drugo, ampak se prepletajo v kaotično in nepredvidljivo zaporedje. Skozi te epizode Džeki razkriva različne plati svoje eksistencialne stiske, pri čemer se pogosto znajde v absurdnih situacijah, ki poudarjajo njegov nesmisel. Bralcu se s tem odpira možnost, da postopoma sestavlja sliko Džekijevega notranjega sveta in razume, kako se sooča z izzivi, ki jih prinaša njegovo življenje. Tako bralcu ni dana linearna pripoved, ampak se mu Džekijev svet razkriva skozi fragmente. Kljub temu, da so v *Razmerjih* pisma urejena v smiselno kronološko zaporedje in da ima bralec dober pregled nad dogajanjem, se tudi motivi Valmonta in markize razkrivajo postopoma. Skozi subjektivne perspektive de Laclos ustvarja napetost in dramatičnost, saj bralec zares ne ve, kaj se bo zgodilo naslednje. Ravno zaradi množičnega števila prvoosebni pripovedovalcev bralec tako postopoma odkriva resnico, ki se skriva za spletkami in lažmi, ter razume,

*Skozi subjektivne
perspektive de Laclos
ustvarja napetost
in dramatičnost, saj
bralec zares ne ve,
kaj se bo zgodilo
naslednje.*

kako manipulacija vpliva na dinamiko odnosov med liki. Postopno odkrivanje resnice torej dodatno poudarja napetost in dramatičnost obeh romanov. V *Razmerjih* se z vsako novo perspektivo bralcu odpira svet plemičev in njihove dileme, zaradi česar mora biti pozoren na vsako podrobnost, ki mu bo potencialno pomagala razplesti spletko, v *Igri* pa moramo biti pozorni na Džekijeve misli in podrobnosti dogodkov, ki nam pomagajo zgraditi celotno zgodbo. V nobenem od romanov ne moremo zares zaupati pripovedovalcem, saj v *Razmerjih* liki izbirajo in oblikujejo vsebino svojih pisem in aktivno odločajo, kaj bodo vključili oziroma izključili v svojih pismih ter kako bodo predstavili dogodke, da bi dosegli svoj cilj in vplivali na druge like, podobno pa tudi Džeki sam odloča, kaj bo in česa ne bo vključil v svojo pripoved. Na ta način lahko ustvarjajo določene vtise, zavajajo prejemnika pisem oziroma bralca in manipulirajo. Valmont in markiza v pismih tako namenoma izkrivljata resnico, da bi ohranila svoj nadzor in s tem ustvarjata iluzijo, da delata v prid drugim, Džeki pa s svojim pripovedovanjem ne zavaja ostalih likov, temveč bralca.

6 Sklep

Primerjalna analiza knjig *Igra s hudičevim repom* in *Nevarna razmerja* osvetljuje načine, na katere je v literaturi z jezikom in notranjo strukturo prikazana manipulacija. Ob natančnem pregledu romanov postane jasno, da manipulacija presega zgolj zaplet in postane osrednja tema, ki je vpletena v jedro človeške interakcije in omogoča boljše razumevanje kompleksnosti človeških odnosov ter vloge erotičnosti pri oblikovanju likov. Kljub uporabi manipulacije kot sredstva za pridobivanje moči nad ostalimi, je cilj, proti kateremu stremijo liki, različen, zaradi česar je manipulacija različno uporabljena, posledično pa tudi različno prikazana. Zupan in de Laclos prikazujeta moč jezika, ki manipulira z zaznavanjem, čustvi in dejanji, hkrati pa prikazujeta, kako lahko notranja struktura pripovedi okrepi prikaz zapletenosti manipulacije.

Viri in literatura

de Laclos, P. C. (1987). *Nevarna razmerja*. Cankarjeva založba.

Hribernik, A. (2010). Manipulacije na osebni ravni v medsebojnih odnosih. *Andragoška spoznanja*, 16(4), str. 54–59. <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-L1JHQQXB>

Zupan, V. (1985). *Igra s hudičevim repom*. Pomurska založba.

Zupan Sosič, A. (2004). Pregibanje okrog telesa. *Slavistična revija*, 52(2), str. 157–180. <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-YUKF64OP>.

Zupan Sosič, A. (2017). *Teorija pripovedi*. Litera.

Katarina in Sonja na razpotjih časa v noveli Črna orhideja Edvarda Kocbeka ter v romanu In ljubezen tudi Draga Jančarja

Katarina and Sonja at Crossroads of Time in Edvard Kocbek's Novella The Black Orchid and Drago Jančar's Novel And Love Itself

Ključne besede:

Katarina, Sonja, Črna orhideja, Edvard Kocbek, In ljubezen tudi, Drago Jančar

Keywords:

Katarina, Sonja, Black Orchid, Edvard Kocbek, And Love Itself, Drago Jančar

Izveleček

Prispevek predstavi oba ženska lika v izbranih literarnih besedilih za tematski sklop iz književnosti, to sta Katarina in Sonja. Literarna klasika, Edvard Kocbek in Drago Jančar, sta napisala literarni deli, ki tematizirata vojno in posameznika. Ta se znajde na prepišju grozljivega časa, kar vodi v razčlovečenje in izgubo dostojanstva. V prispevku sta predstavljeni usodi obeh žensk, žrtev moške nadvlade in patriarhata v neizprosni zgodovinski trenutki.

Abstract

This paper examines Katarina and Sonja, female characters from selected literary texts in the literature strand. Edvard Kocbek and Drago Jančar, two classic authors, explore themes of war and the individual. The latter is caught up in the grip of terrible circumstances, leading to dehumanisation and the loss of dignity. This paper presents the fate of two women, victims of male dominance and patriarchy, during an inexorable historical moment.

Uvod

Pričujoči prispevek predstavi ženska lika, ki se kot pomembni literarni osebi vzpostavljata v literarnih besedilih, izbranih za maturitetni esej 2025. Prikazala bom Katarino (Črna orhideja, novelistična zbirka Strah in pogum) in Sonjo (roman In ljubezen tudi). Oba avtorja, Edvard Kocbek in Drago Jančar, sta literarna klasika in (ponovna) branja njunih literarnih besedil so zaradi jezikovne izmojstrenosti, sporočilnosti, pripovednih perspektiv prav gotovo vredna (vnovične) pozornejše obravnave. V nadaljevanju prispevka se bom osredotočila na pomen obeh ženskih likov v izbranih pripovedih.

O novelistični zbirki Strah in pogum ter o romanu In ljubezen tudi

Najprej želim poudariti nekatere izbrane opredelitve literarnega ustvarjanja obeh avtorjev. Za Kocbekovo novelistično zbirko Strah in pogum Silvija Borovnik zapiše:

»Njegove novele v zbirki Strah in pogum so blizu nadrealizmu, polne so simbolov in alegorij. V njih se pisatelj kaže kot izredno tenkočutni mislec in raziskovalec človekovega bistva. Pri tem poudarja moč transcendentnega, nagonskega in duhovnega. V razvoj slovenske proze vnaša idejni svet človekovih ontoloških problemov in vse novele v njegovi zbirki (Temna stran mesca, Blažena krivda, Ogenj, Črna orhideja) so zaznamovane s filozofskimi razmišljanji o človekovi vrednosti, razmerju med močjo in nemočjo, strahom in pogumom, svobodo in nesvobodo, o odnosu človeka do skupnosti ter o vlogi zgodovinske nujnosti pri njegovih življenjskih odločitvah.« (Borovnik, 2001, str. 151)

Menim, da so ti premisleki za razumevanje obeh literarnih besedil ključni. Ob branju hitro ugotovimo, da so ta izhodišča medsebojno prepletena in da ne ponujajo enoznačnega odgovora. Pričajo pa tudi o tem, da je ena sama življenjska odločitev prekmalu tudi usodna.

Julija Sozina, ki se v svojem prispevku ukvarja z medbesedilnostjo Kocbekovih novel (te se na primer naslanjajo na antično, narodno tradicijo ter na literarne klasike, npr. na Shakespearja, Dostojevskega, Cankarja ... Avtorica poudari notranje doživljanje literarnih oseb:

»Pripovedovalec s področja dogajanja, zgodovinske resničnosti uhaja na področje neraziskane notranjosti človeka. Leitmotiv celotne Kocbekove knjige postaja iskanje resnice o človeškosti.« (Sozina, 2011, str. 1456)

Notranje doživljanje je podano skozi monolog in tok zavesti, ki omogočata karakterizacijo literarnih oseb. Te se soočajo z odločnostjo, a tudi z dvomom, z ljubeznijo, a tudi s sovraštvom, s pogumom, a tudi strahom, z življenjem, a tudi s smrtjo.

Silvija Borovnik (2011), ki se poleg Jančarjevega romanopisja in novelistike ukvarja tudi z njegovo esejistiko, zapiše:

»Jančar, ki sodi med najpomembnejše sodobne slovenske pisatelje in ki ga nekateri že primerjajo z umetniško veličino Ivana Cankarja, obvladuje sicer enakovredno vse prozne zvrsti, to je romanopisje, kratko prozo, esejistiko in dramatiko.« (Borovnik, 2001, str. 182)

Za razumevanje romana In ljubezni tudi je treba izpostaviti, da Jančarja vznemirjajo zmeraj ista vprašanja,

»na katera naleti posameznik v sporu z oblastjo, s tako imenovano družbo in z zgodovino. Le-ta pa se vztrajno lovi za rep na večnem, tragikomičnem kolesu zmot in kaosa, na grotesknem in vseuničujočem ringlšpilu čarovniških, ideoloških ali drugačnih samouničevalnih procesov. Pred obličjem le-teh je človek z vsemi svojimi hotenji, sanjami in željami zgolj nepomembna in naključju prepuščena postavka.« (2001, str. 182)

Zgodovina je bistvena snov v obeh literarnih delih. Veliko takih premišljevanj najdemo tudi v Črni orhideji, ena od teh je:

»Človek moram sam iz sebe in sam za sebe hoteti dobro in omejevati zlo. Brž ko se preveč spoji z zgodovino, ga zgodovina zaslužni. In njena sužnost je hujša od prve.« (2024, str. 182)

Zgodovina kot pomembna snov Jančarjevega literarnega ustvarjanja se vselej ponavlja, je slaba učiteljica in srhljivo je spoznati, da človek v takem neusmiljenem kolesu zablod ni vreden prav veliko, zato ga nekdo drug zlahka razčloveči. Ubiti duha, sporoča Jančar skozi Sonjino zgodbo, takšno življenje pa se lahko zgodi sleherniku, le čas in prostor morata biti prava in dovolj sovražna. Nemara nepomembnost posameznika priča tudi o tem, da v vojni vsak izgublja. O vojni, čeprav so njene raznolike podobe še kako krute, se je nujno pogovarjati tudi oziroma predvsem danes, saj je samoumevnost miru le navidezno zatočišče.

Ker sta obe literarni deli natančno analizirani in predstavljeni ter osvetljeni z različnih vidikov v knjigi Esej na maturi 2025 avtorjev Draga Megliča in Nade Barbarič Naskov (2024) pa tudi v zborniku Jezik in književnost v spreminjanju (2024), v katerem Tomaž Koncilija piše o novelistični zbirki Strah in pogum, že omenjeni Drago Meglič pa o romanu In ljubezen tudi (omenjam samo najnovejše prispevke), bo ta članek poudaril le nekaj izhodišč, povezanih z ženskimi liki, s katerimi se je prav tako (še) vredno ukvarjati.

Katarina in Sonja

O ženskih likih je pisala tudi Alojzija Zupan Sosič, ki v svojem članku (2007) preučuje spolne stereotipe v sodobnem slovenskem romanu. Poudari globalni spolni stereotip, pri katerem je moški glava, ženska pa srce (2007, str. 109–110). Glede na patriarhalni vrednostni sistem je »ženstvena plat praviloma dojeta negativno, moškost pa je glede na tradicijo vezana na pozitivnost in moč (2007, str. 110). Ali niso nemara tudi moški, ujeti v krutost zgodovinskega časa, v literarnih delih prikazani skozi svojo moč, nadvlado? Prevladujoča patriarhalna miselnost je še kako prisotna. Ženska, ki v obeh literarnih besedilih sicer ni enoznačno podana negativno, se pojavi kot izdajalka, naivka, ljubimka, kot prostitutka, kot čarovnica, ki očara partizane, podana je njena lepota, njena mističnost oziroma skrivnostnost, ustrežljivost, ponižnost, uklonljivost itd. A Katarina je tudi odločna: pred smrtjo se želi obleči v poročno obleko, se posloviti od matere. Sonja pa zaradi toliko žalosti in trpljenja, ki presegata njo samo, umolkne ter se zapre vase. Sonja, kakršno bralec spozna ob začetku romana, umre.

Usodi obeh deklet ponujata premislek o njiju, ki sta se znašli v zadušljivem vojnem vsakdanu, v zgodovinskem trenutku neprijaznega, surovega, sovražnega časa, ki slehernika razčloveči, mu odvzame dostojanstvo in ubije njegovega duha. Voja kruto poseže v vsako človeško življenje. »Zlo se ne zaustavi kar tako, še dolgo divja« zapiše Drago Jančar v romanu In ljubezen tudi (Jančar, 2017, str. 277). Tematizacija druge svetovne vojne oziroma tematizacija vojne nasploh vzbuja med bralstvom, še posebno mladim, žalostne občutke, grozo, strah, obup, morebiti celo upor do branja tovrstnih literarnih besedil. Vendarle pa se je treba ukvarjati s temnimi platmi človeštva, s slabim in z zlim. Mogoče v

opomin, nemara pa v premislek o človekovi zmoti, napačnih odločitvah, krivdi, nedolžnosti, o pogumu, ljubezni in sovraštvu. Roman, kakršen je *In ljubezen tudi*, namreč sporoča, kot piše Lucija Stepančič, da je »mogoče ubiti tudi duha, in to doživljenjsko.« (Stepančič, 2017, str. 1798)

V vojni se vzpostavlja neka vzporedna resničnost, da ljudje lažje preživijo. Življenje ne obstane, a živi naprej svoje življenje. O tem priča tudi citat iz romana *In ljubezen tudi*:

»A čeprav je bila vojna in so se nove in nove slabe in še bolj slabe, občasno tudi strašne novice kar prehitevale, so ljudje vendarle živeli vsakdanje življenje. Takrat ko še niso tulile sirene in padale bombe, so hodili v gledališče in v kino, kjer so pred vsakim filmom vrteli tedenski pregled, Wochenschau, /.../.« (Jančar, 2017, str. 111)

Vloga obeh ženskih likov nam pove, kakšna usoda je doletela žensko v neizprosнем času in prostoru, a obenem tudi, da je ona sama zaradi patriarhalne družbe popredmetena in moškemu neenakovredna. Ta si v obeh zgodbah vselej jemlje pravico nadvlade. Menim, da je motiv ženske enakopravnosti v obeh literarnih delih pomembno izhodišče za razpravo in aktualizacijo obeh del z vojno tematiko. O tem je pisala tudi Bernarda Rovtar v spremni besedi, v kateri izpostavi popredmetenost ženske in moško nadvlado:

»Zdi se, da je glavna spremljevalka erotike čista moč. Dozdeva se, da ima erotična moč moškega isti imenovalec kot moč moškega intelekta, ki si lasti in predmeti svet. Moška erotika se zdi zelo prvinska, nagona, divja, težko obvladljiva, /.../. Ženska narava, sintetično prikazana v Katarini, je drugačna /.../. Namesto da bi se izživljala nad vsemi (moški), se doživlja sredi vsega, se predaja in se pusti izničiti. Katarina se niti brani ne v zadostni meri, pa čeprav ji krivde ne morejo dokazati.« (Rovtar, 1999, str. 123)

Menim, da avtorica izvrstno predstavi ženski lik v Črni orhideji. Katarina je v tem kontekstu predstavljena zelo tradicionalno, čeprav ne povsem, kot bomo videli v nadaljevanji prispevka. Menim, da se tradicionalnosti nekoliko bolj približa Sonja iz romana *In ljubezen tudi*. Družba s prevlado moškega ju je naučila, da morata biti ponižni in neslišni, nekonfliktno sprejeti svojo kazen: nobena od njiju se ne upira. Čeprav njun »zločin« ni povsem razjasnjen, Katarinina krivda je denimo, piše Rovtar, »pravno sporna«. Julija Sozina pa piše o »problemu kazni brez sodišča in preiskave« (2011, str. 1461).

Sonjina krivda je prav tako zelo zabrisana. Le naivna je in slepa v svojem načrtu, da ji bo pokvarjeni Ludwig pomagal brez protiusluge. A to ne drži, zanj v svojih pokvarjenih mislih skuje zlovesčo napoved, uresničitev katere Sonjo ubije. Slovenko Katarino, ki se z Nemcem (ta nima imena!) sprehaja po slovenskih poteh, zagleda Gregor, ki jo ima za izdajalko, njega pa za gestapovca, se vanjo zaljubi in jo na koncu ustrelji. O razjasnitvi Sonjine usode bralec izve nekoliko več, saj se zaradi želje po pomoči pri izpustitvi svojega fanta Valentina obrne na Ludeka, mladostnega znanca, ki pa je oficir SS in pri Sonji izkoristi svojo moč. V romanu smo tako priča skorajšnjemu posilstvu, a do njega ne pride, ker je Ludwig Mischkolnig impotenten, za kar krivi Sonjo. Takole ji reče:

»To se mi še nikoli ni zgodilo, je rekel, kot bi se opravičeval.

A hip zatem je skozi stisnjene ustnice spet jezno siknil:

Ni čudno ... Ležiš kot hlod in nič ne daš od sebe.« (Jančar, 2017, str. 93)

Ludek oziroma Ludwig torej (politično) moč, (patriarhalno) nadvlado, popredmetenje ženske najintenzivneje kaže in predstavlja. Brez dvoma, brez možnosti razjasnitve, Sonja tako postane predmet, ki ga neka oseba nekega dne preprosto uniči. Ker ni tako, kot bi rad, Sonjo kaznuje (že drugič torej uporabi svojo moč, svoj položaj, očitno poln frustracij, nedoraslosti, zamer na eni strani ter sebičnosti na drugi) – pošlje jo v taborišče, kjer je

vsakodnevno popredmetena in razčlovečena. Sodeluje namreč v programu za moške in vsakemu je na voljo petnajst minut, dnevno jih sprejme vsaj deset. Prisiljena je v prostitucijo, s čimer je prikazano popolno razčlovečenje nekdanjega veselega dekleta in študentke medicine na graški univerzi. Sonja spominja na Dunjo iz romana *Zločin in kazen*, na Ras-kolnikovo sestro, ki bi se zanj žrtvovala s poroko z bogatim Lužinom. Tudi ona je vpeta v tradicionalne in patriarhalne vzorce, nenapisanih pravil družbe, ki od ženske pričakuje, da bo ponižna, ustrezljiva, vedno na voljo svoji družini, le sebi ne. Podobna je pa tudi soimenjakinji iz istega romana, ki je prisiljena prodajati svoje telo, da preživi sebe in svojo družino. Vse so žrtve patriarhata in neusmiljenega časa nesvobode.

Katarina je lepota, stara enaindvajset let. Potem ko Gregor ustrelil njenega spremljevalca Nemca, reče Katarini:

»Odkupiti se boš morala. Za slepo ljubezen.«

Zelo podobno se odzove Ludvik, ko hoče posiliti Sonjo, a zaradi njegove impotentnosti od tega ne pride. Vseeno moramo poudariti, da si želi polastiti njenega telesa, da to počne brez njene privolitve. A Ludwig je tudi slabič, ki se boji svojih nadrejenih, tudi sam je v primežu neizprosnega kolesja. Storil je napako, ko je ustregel Sonji pri izpustitvi njenega fanta Valentina in ker je ta kmalu zatem izginil, se Ludek zboji zase, za svojo verodostojnost, za svoje življenje, svoj položaj. Ni človek, ki bi pomislil na Sonjo, na druge. Izbere kazen zanj, pred tem pa laž, zaradi česar ni potrebno niti zaslišanje. Vse je torej pretkano premislil, da bi se znebil problema: Sonje, ki se mu noče vdati, Sonje, ki je po napačnem prepričanju kriva za njegovo impotentnost, Sonje, ki ljubi Valentina, Ludvik pa je kot nedozorel fantek ljubosumen nanj.

Teme in motivi, ki jih razpirata obe deli, so žalostne in tragične, zato so premisleki o njih zares pomembni. Uvid v obe ženski je kompleksen, kajti ne Katarina ne Sonja nista podani le enoznačno, zato je razlaga njunih (ne)dejanj pravzaprav lahko večplastna.

Zdi se, da obe simbolizirata žrtve vseh nedolžnih žensk, ki se niso mogle zagovarjati, ki jih nihče ni poslušal, slišal. Takšna tiha, neslišna ženska je tudi Katica. Njeno ime je izpeljano iz Katarine (ki v grščini pomeni čista), a menim, da si nista zelo podobni. Katica nasploh je v romanu zanimiva oseba, ki docela izpolnjuje vlogo, ki ji jo je dodelila družba: tudi ona je ustrezljiva, tiha, nudi nesebično pomoč partizanom. Ni izdana za izdajalko, je pa žrtev vojnega dogajanja: ne le zaradi smrti njenega moža, ampak, ker je priča tako hudim časom, ki zabrišejo mejo med dobrim in zlim. Njena vloga izhaja iz nesebične ljubezni do drugega, v vojni kot medicinska sestra pomaga partizanom, je pa tudi simbol sprave. Njenega moža je ravno Ludwig dal ustreliti, sama pa morilcu svojega moža pomaga. Človek se ji torej zasmili, še posebno tedaj, ko ga vidi ubitega. V želji, da bi nekdo v tistem res neprijaznem času pomagal njenemu možu, pomaga ona drugim. Ne glede na to, na kateri strani so. Stepančič pa piše, da je njena pomoč Ludwigu ironija v pripovedi (2017, str. 1799).

Katarino, Sonjo in Katico določuje zgodovinski dogodek druge svetovne vojne, ki so mu priča. Ker Katarina in Sonja ljubita napačnega, sta kaznovani. Katarinina krivda je, da se spreha z Nemcem (ki nima imena!), in ker partizan Gregor domneva, da je gestapovec, ga ustrelil, Katarino pa sprejme kot izdajalko. Ta njegova preudica sta za Katarinino usodo ključna, saj vodita v njeno smrt. Ona sicer spregovori in se izkaže kot odlična sogovorka, a se ne brani, se ne pritožuje, dostojanstveno sprejme odločitev o svojem koncu, in sicer tako, da si izbori poslednji želji: videti hoče mater in oblečena želi biti kot nevesta (bogata simbolika bele barve kot barve nedolžnosti, a njena lepota ponazarja obenem tudi erotičnost). Gregor ravna v imenu zgodovinskega trenutka, v imenu skupnosti, ne v svojem imenu. Drugačen je Ludvik. Potem ko ga Sonja prosi za pomoč pri izpustitvi fanta Valen-

tina, izkoristi svojo moč in njeno šibkost. Pošlje jo v taborišče, kjer jo posiljujejo nemški vojaki. Posilstvo kot skrajna oblika popredmetenja ženske in njenega telesa se pojavi npr. v prozi Berte Bojetu, v najsodobnejšem romanu pa se vzpostavlja tudi vprašanje ženskega telesa, ki je razvrednoteno zaradi neplodnosti, npr. v s kresnikom nagrajenim romanom *Pričakovanja* Anje Mugerli. Sonja torej plačuje visoko kazen za nekaj, česar ni storila, pa bi po Ludvikovem prepričanju morala: morala bi ga spolno zadovoljiti. Nemara pa je Sonjina krivda »le« njena naivnost.

Obe sta nekoliko mistični, skrivnostni.

»Sedela je na skali in jih videla, ko so prišli, zakopali mrtveca in odšli. /.../ Smrt ji je bila skrivnostna kot rojstvo, zato se ni bala konca, temveč oddaljenosti. Njeno srce je hotelo biti brez preteklosti in brez prihodnosti.« (str. 184)

Tudi Sonja nima prihodnosti, čeprav ostane živa, Katarina pa ne ubeži smrti. Obe zreta smrti v oči, preživi pa le Sonja. Za Katarino je seveda jasno, da nima prihodnosti, ko pa je obsojena na smrt. Zaveda se, da ni izhoda. Pri Sonji je to pojmovanje bolj kompleksno, saj preživi, a zaradi tako hudih strahot, ki jih je bila deležna, v njej vse umre in je otopelo dekle. Pisatelj Jančar njeno otopelost takole opiše:

»Malo bo govorila, tudi ko bo že povsem zdrava in na nogah. Pogosto bo ostajala v svoji sobi, od hiše bo ves mesec hodila samo do parka in nazaj. Nobene prijateljice, tudi Angelce ne, nobenega znanca ne bo poiskala. Nekatero bo srečala v parku, a pogovori bodo kratki, ja, vrnila sem se, dobro je, dobro se počutim, zdaj moram domov.« (Jančar, 2017, str. 300)

»Katici se je zdelo, da Sonja deluje nekoliko odsotno, nekoliko zmedeno, morda ni spala, tudi jaz sem utrujena, pomislila je, da bi bilo dobro, ko bi jo povabila v hišo in na kavo. Toda rekla je samo, oprostite, oprostite, gospa Katica, in zaprla vrata.« (Jančar, 2017, str. 347)

Pri Katarini je poudarjena njena lepota, njeni črni lasje, in sicer že takoj ko jo Gregor ujame:

»Ni pregnal misli, ki so se mu bežno spreletele v možganih: kje preneha pamet in kje se začne nespamet, kje je meja med pravilnim in nepravilnim, kaj je krivda in kaj je nedolžnost?« (Kocbek, 2024, str. 154). Ona, Katarina, ženska, je torej tista, ki v Gregorju vzpodbudi takšna vprašanja in razmisleke. Toda Gregor deluje v imenu zgodovine in v imenu skupnosti, zato je tudi on sam, očitno poln dvomov, obsojen na pogubo.

Ludvik samo ukazuje in kaznuje Sonjo zaradi lastne izprijenosti, zato je Gregor mnogo bolj poglobljen, bolj razmišljujoč:

»Naenkrat je bil utrujen od prisiljenega, nenaravnega vedenja do ujetega dekleta. Njena ujetost sama je bila nenaravna in neskladna z njeno pojavo. Govoril si je: mlado in lepo žensko peljem v pogubo, čuden nemir me spreletava, življenje ima neskončno večji in višji smisel od smrti. Neslišni glas mu je začel mrko odgovarjati: človek šele nastaja, človečnost se počasi razvija iz nečlovečnosti in premagati jo moreš le tako, da si neusmiljen do nje.« (2024, str. 159)

Katarina nikakor ni neslišna:

»Ne žalite me! Ni prav, kaj počenjate. Silite vame, vlomiti hočete v mojo vest, brskati hočete po njej, uživati nad mojim grehom in nad svojo pravičnostjo, razdrobiti hočete mojo skrivnost in si osvojiti mojo smrt! Nikomur ne bom povedala svojega greha, umreti hočem z njim in s svojo nerazdeljivo krivdo ...« (Kocbek, 2024, str. 176)

Pred smrtjo se Katarina pojavi v beli poročni obleki. Vsem je všeč, nad njo so očarani:

»Fantje so se zamajali v vrstah, kakor da jih je oplazila čarovnikova palica. Izbuljili so oči, odprli usta ter lovili sapo, prvi trenutek niso vedeli, ali sanjajo ali vidijo prikazen, Katarina pa je stala sredi med njimi omamno mila in nežno ponosna, na prsih je imela nagelj in rožmarin. Moška srca so zatrepetala, vsakdo se je začutil ženina.«

Glede Katarine kot neveste Sozina zapiše naslednje:

»Simboličen je lik neveste: glavna junakinja Črne orhideje Katarina (iz grščine »čista, ne-omadeževana«), obsojena na smrt z ustrelitvijo, se obleče v poročno obleko. Pomembno je, da Kocbek sledi ljudski tradiciji, za katero je lik neveste sakralen.« (Sozina, 2011, str. 1462)

Poleg tega Sozina doda še, da je znano, da se je prvotno novela imenovala Nevesta (Kocbek 1994, str. 572, povz. po Sozina, 2011, str. 1462). Nadalje izpostavi še, da sta »ljubezen in smrt glavnih junakov postali odrešujoča žrtev, porok za prihodnost.« (Sozina, 2011, str. 1462)

Katarina je torej lepotica, ki v vseh vzbudi poželenje (vsi bi jo hoteli imeti zase, vsak bi se rad z njo poročil, podana je kot erotični subjekt), a je tudi čarovnica, ki jo je treba preganjati, odstraniti, ker je problematična v zgodovinskem trenutku. Janez reče Gregorju:

»Njena smrt je naša moč in naša rešitev. Prišla je, da nas odreši. Vse nas, tudi tebe, mene še posebej. Ko sem se je z roko dotaknil, je prebudila mojo nemirno slo po nedolžnosti, ne samo po tisti, ki sem jo zapravljal v naravi, temveč tudi po tisti, ki sem jo izgubil v zgodovini. Čutim, kako mi odjemlje breme in me vrača k samemu sebi. Čutim svojo moč, srčnost ostaja moja prva dolžnost.« (Kocbek, 2024, str. 184)

Očitno je, da partizanom Katarinina smrt prinaša odrešitev. Žrtvovana je na oltarju neizprosnega časa. Ona - ženska, ki ji je določeno, da ni spreminjevalka zgodovine, da ni glasnica morebitnega miru.

Značilnost človeka, ki nastopa v novelah Strah in pogum, je, da je poudarjena njegova aktivna zunanja in notranja podoba:

»Človek nastopa v vseh novelah kot dejavni spreminjevalec zgodovine (subjekt, revolucionar), obenem pa kot bitje, ki presega zgodovino in se zaveda svoje eksistence in človeškosti, ki ni odvisna (zgolj) od zgodovine.« (Virk, 1996, str. 24)

Takšen človek se pojavlja tudi v romanu In ljubezen tudi, pri čemer je dejavni spreminjevalec tudi tisti, ki seje zlo, ki ubija.

Tako se usode prepletajo zlasti v Jančarjevem romanu In ljubezen tudi ter se nato medsebojno tudi povežejo. Katica je medicinska sestra, ki je v vojnem času skrbela za vojake, pozna nesebično pomoč drugim in je simbol dobrega in odpuščanja.

»Iznenada se ji je zazdelo, da bi lahko temu tujcu, ki je zdaj edini človek, ki ji je res blizu, in ki mu je pomagala, kakor ni nihče pomagal njenemu Pavletu, ki se ji smili, ker je sam, kakor je sama ona /.../« (Jančar, 2017, str. 335)

Katica je vsekakor tista, ki presega zgodovinski čas (čeprav je njeno sočutje nemara tudi naivno oziroma prežeto vsaj z ironijo, kot zapiše Štepančič) in se zaveda svoje človeškosti. Katarina partizane spominja na nedolžno žrtev, na »prastari običaj žrtvovanja nedolžnega in lepega človeka, da poravna grehe občestva.« (Virk, 1996, str. 33) In ta človek, ta

nedolžna žrtev, je (ali: mora biti) ženska. Tudi Sonja je nedolžna žrtev nekega nemoralnega oficirja, ki ji uniči življenje, ker ni bila njegova in ker je lahko aktivno spremenil njeno življenje ter ga preobrazil v grozo. Ker je ljubila drugega. Ker je ljubila napačnega – kot Katarina. Ali nemara ne slišimo prav takšna pričevanja nasilnih moških, ki ubijejo, napadejo svojo žensko, partnerico, ljubimko?

Lucija Stepančič zapiše, da Ludvik svojega peklenškega načrta ni izdal takoj, ampak je počakal, da mu je dozorel v glavi (2017, str. 1798). Izvrsten je njen komentar, da je pisatelj »iz verige pričakovanih in pravzaprav predvidljivih reakcij ustvaril osupljiv pogubni ples (ki mu ne moremo reči ljubezenski trikotnik) med frustrirancem, naivko in ljubosumnem« (Stepančič, 2017, str. 1798).

Motiv izdaje je najjasneje izražen v Katarinini usodi. O izdajstvu piše tudi Gorazd Kocijančič, ki v svojem besedilu aktualizira novele in piše o tem, da je dandanes mnogo izdaj. Motiv izdaje pri Katarini in Sonji, toda izdajalka koga, česa? Četudi bi bili izdajalki, ali morata biti zato žrtvovani, psihično mučeni, ubiti?

Ljubezen med Gregorjem in Katarino je mistična in nadčasovna. Ponudi trenutek sprave, kakor ga je mogoče najti npr. v Katičini nesebični pomoči drugemu, morilcu. Ljubezen v Jančarjevem romanu je kompleksnejša, kajti soočamo se s pristno zaljubljenostjo, mladostniško vihravostjo, naivno ljubeznijo (Valentin, Sonja), hrepenenje po ljubezni (Katica, pa tudi partizani v Črni orhideji).

Sklep

Čas, v katerem se znajdejo tako moški kot ženski literarni liki, je neizprosni. Katarina in Sonja skozi svojo večplastnost pokažeta, da krutost vojne ne izbira žrtev. Videti je, da na razpotju časa ni svetlobe niti upanja na boljši in lepši jutri. Videti je, da je žrtev šibka, nemočna in nesrečna v kolesju zgodovine. A takšne so vse vojne, ki zatrejo tudi ljubezen.

Viri in literatura

- Borovnik, S. (2001). Pripovedna proza. Jože Pogačnik (et al.). *Slovenska književnost III*. DZS, str. 145–202.
- Meglič, D., Barbarič Naskov, B. (2024). *Esej na maturi 2025*. Mladinska knjiga.
- Jančar, D. (2017). *In ljubezen tudi*. Beletrina.
- Kocbek, E. (2024). *Strah in pogum*. Sanje, Mladinska knjiga.
- Rovtar, B. (1999). Spremnna beseda. V Kocbek, E., *Črna orhideja* (str. 79–128). Gyrus.
- Sozina, J. A. (2011). Medbesedilnost v knjigi Strah in pogum Edvarda Kocbeka. *Sodobnost*, 75(11), str. 1456–1463.
- Stepančič, L. (2017). Drago Jančar: In ljubezen tudi. *Sodobnost*, 81(12), str. 1797–1800.
- Virk, T. (1996). Spremnna besedila. V Kocbek, E., *Strah in pogum* (str. 15– 36). DZS.
-

LJUBLJANA

ti si mi prijatelj,
a se brez besed.

a samem.

patuljčeva
samo hvata mod

prezda,
se zveza

DIDAKTIČNI IZZIVI

Vanja Kavčnik Kolar, mag. Karlina Koželj | **Motivacijski pristopi k pouku slovenščine v srednjem strokovnem izobraževanju na primeru obravnave Minattijeve Naivne romance** | 21

Tatjana Perič, dr. Janja Vollmaier Lubej | **Bralni klub na srednji lesarski in gozdarski šoli Maribor** | 25

Zdenka Holsedl Pertoci | **Obravnava pesmi iz sklopa Drugačni in zaznamovani, samotneži in čudaki** | 29

Barbara Pavlovič Plevanč | **Vpliv nebesednih spremljevalcev govora pri poučevanju** | 34

Nastja Stropnik Naveršnik | **Obravnava basni v 7. razredu z elementi formativnega spremljanja** | 43

Bojana Modrijančič Reščič | **Kraševci Alojza Rebule – razmišljanje ob zbirki novel Vinograd rimske cesarice** | 53

Vanja Kavčnik Kolar | Zavod RS za šolstvo
Mag. Karlina Koželj | SIC Alme M. Karlin in Srednja zdravstvena
 in kozmetična šola Celje

Motivacijski pristopi k pouku slovenščine v srednjem strokovnem izobraževanju na primeru obravnave Minattijeve *Naivne romanca*

*Motivational Approaches to Slovenian Language Classes in Vocational
 Secondary Education: Minatti's Poem Naivna romanca*

Ključne besede:

bralna motivacija, slovenščina,
 književnost, Ivan Minatti

Keywords:

reading motivation, Slovenian,
 literature, Ivan Minatti

Izvleček

V prispevku predstavljamo primer obravnave pesmi *Naivna romanca* Ivana Minattija, ki je bil objavljen v knjigi *Moj jezik, moja slovenščina* avtorice mag. Karlina Koželj. V njej so poleg predstavljene obravnave pesmi zbrani primeri še petih pesmi slovenskih pesnikov: Franceta Prešerna, Karla Destovnika Kajuha in Toneta Pavčka. Obravnave vseh pesmi temeljijo na motivacijskih pristopih, ki po avtoričinih dolgotrajnih pedagoških izkušnjah v srednjem strokovnem izobraževanju dijake pritegnejo k poglobljenemu branju. Knjiga je bila napisana z željo, da bi učiteljicam in učiteljem slovenščine ponudila še kakšno svežo idejo za nadgraditev poučevalne prakse.

Abstract

This paper presents a treatment of the poem *Naivna romanca* by Ivan Minatti, published in *Moj jezik, moja slovenščina* by Karlina Koželj. The latter includes analyses of five other poems by Slovenian poets, namely France Prešeren, Karel Destovnik Kajuha, and Tone Pavček. The study of the poems is based on motivational approaches, which, according to the author's extensive teaching experience in vocational secondary education, encourage students to do close reading. The book aims to provide teachers of Slovenian with fresh ideas to enhance their teaching practice.

Uvod

Branje je dejavnost, ki vpliva na razvoj posameznika, zato mu je treba v vseh življenjskih obdobjih nameniti pomembno vlogo in ga približati mladim. Z branjem posameznik razvija empatijo, izboljšuje kognitivne sposobnosti, kritično mišljenje, samopodobo in je srečnejši. Branje bogati naš besedni zaklad. Slovenščina je naš jezik, naša kultura, pomaga nam razumeti druge, zato imamo poleg staršev tudi učitelji izjemno pomembno nalogo – poskušati navdušiti mladostnike za branje (Koželj, 2023, str. 65).

Motiviranost za branje

Ko govorimo o bralni motivaciji, govorimo o različnih motivacijskih dejavnikih, ki posameznika spodbujajo k branju, mu osmišljajo bralni proces in tako posameznika podprejo, da vztraja do cilja in si želi bralno izkušnjo ponoviti oziroma ponovno doživeti (Pečjak in Gradišar, 2002, str. 51).

Pri razumevanju pojma bralna motivacija imamo v mislih tudi branje literarnih besedil. Literarno branje oziroma branje literature se od neliterarnega razlikuje po bralčevi recepciji in naravi literarnih besedil, kar pomeni, da pri prvem razločevalnem dejavniku sodelujejo bralčeva čustva, subjektivna prepričanja in domišljija, kar pomeni doživljanje, razumevanje in vrednotenje besedil. Branje literarnih besedil poteka torej od prvega subjektivnega (doživljajskega) sprejemanja, pri čemer so bralni učinki odvisni od subjektivnega bralčevega obzorja pričakovanj, do globljega razumevanja in vrednotenja ob ponovnih branjih (Krakar Vogel, 2020, str. 30–31 v Bošnjak in Košir, 2020, str. 74).

Na bralno motivacijo lahko s svojim pristopom vpliva tudi učitelj. Učitelj si mora pri svojem delu najprej pridobiti spoštovanje dijakov, kar pa ni lahko, biti mora dosleden, prijazen, svoje dijake pa mora spoznati (Koželj, 2023, str. 22). To vključuje tudi njihovo motiviranost za branje.

Avtorica meni, da učitelj lažje spozna bralne navade dijakov in njihovo motiviranost za branje, če si vzame čas in jih razžišče. V ta namen je v šolskem letu 2023/24 pripravila spletno anketo in prosila svoje dijake, da jo izpolnijo. Sodelovalo je 168 dijakov iz dveh srednjih šol. Splošne ugotovitve iz njene raziskave so naslednje:

- dijaki, ki imajo starše s srednjo ali višjo izobrazbo, raje berejo kot tisti, ki imajo nižjo izobrazbo;
- dijaki, ki radi berejo, so bili v višjem odstotku vedno ali včasih deležni starševskega branja pravljic v otroštvu kot tisti, ki te izkušnje niso imeli;

- sprejetost v razredu ne vpliva na veselje do branja;
- dijaki z dobro samopodobo približno enako radi berejo kot tisti s slabšo samopodobo;
- veselje do branja vpliva na boljši učni uspeh.

Avtorica je z ugotovitvami iz raziskave dobila boljši vpogled v bralno vedenje svojih dijakov in v to, kako odnos do branja povezujejo s svojo učno uspešnostjo, pripadnostjo vrstnikom in samopodobo.

Načrtovanje bralnega dogodka pri književnosti v šoli

Za učitelja je pomembno, da oblikuje učno okolje, ki ustvarja in vzdržuje pozitiven odnos do branja. Avtorica (Koželj, 2023, str. 19) je zapisala: »Kot profesorica si prizadevam kvalitetno poučevati, a moram priznati, da ni vedno lahko. Pri tem potrebujem moč, energijo in sposobnost vplivati na dijake. Vedno se sprašujem, raziskujem svoje zmožnosti, presojam svoje sposobnosti poučevanja.«

Za kakovosten bralni dogodek je potrebna »dobra strokovna usposobljenost učitelja, ki pozna učni načrt, metode za njegovo uresničitev, dijake, njihove načine učenja, želje in potrebe« (Koželj, 2023, str. 23). Pri načrtovanju pouka avtorica upošteva tudi ugotovitve iz svoje raziskave; z njimi si pomaga pri diferenciaciji in individualizaciji pouka.

Paterson (2005) navaja, da dobri učitelji uporabljajo raznovrstne metode, da se vsi dijaki želijo učiti večino časa. Pomembni so dobri odnosi v razredu, vključevanje humorja, večanje odgovornosti, ki kaže na smisel tega, kar delajo. Dobro so dejavnosti, ki temeljijo na igri, za manj zavzete pa učinkujejo pozitivno zaradi skupinske narave (Koželj, 2023, str. 21).

Nujno je, da na začetku ure učitelj uspe pridobiti pozornost dijakov – temu je praviloma namenjena uvodna motivacija. Ta po Krakar Vogel (2020, str. 119–123) spodbuja priklic že znanih spoznavnih oz. čustveno-doživljajskih izkušenj, lahko pa nagovarja tudi domišljajske predstave ali je zastavljena v obliki reševanja novega problema. Poznamo tri tipe: ponovitev književnega ali drugega znanja, doživljajsko-izkušnjska motivacija, problemsko-ustvarjalna motivacija. Najprimernejša za različne starostne stopnje otrok in mladostnikov je druga – to je doživljajsko-izkušnjska uvodna motivacija, pri kateri navezujemo obliko in vsebino novega besedila na že znane literarne in zunaliterarne izkušnje, znanja, doživetja sodelujočih.

Motivacijske strategije avtorice K. Koželj so pri vseh šestih pesmih osnovane na doživljajsko-izkušenski uvodni motivaciji, ki priklicujejo občutja, zaznave, predstave, asociacije, socialne ali moralne izkušnje – ob vsaki pesmi je temu namenjen odlomek iz glasbe ali pogovor ob iztočnicah.

Nato sledijo naloge, ki dijake postopoma usmerjajo k analizi in razbiranju sporočila (interpretacije) o prebranem, ter vprašanja, ob katerih lahko dijaki z učiteljevo pomočjo utrjujejo svoje znanje o književnosti (zgradba, sporočilo, pesniška sredstva in podobno), na koncu pa avtorica podaja ideje za ustvarjalno pisanje. Celotni pristop je zasnovan tako, da deluje spodbudno v vseh fazah obravnave literarnega besedila.

V nadaljevanju predstavljamo primer obravnave pesmi *Naivna romanca* pesnika Ivana Minattija.

Besedilo

Ivan Minatti: NAIVNA ROMANCA

*Za deklico vem, za deklico vem,
mlado kot šipek v cvetu,
kuštravo kot aprilski oblak
v vihravem pomladnem letu.*

*Plamen v očeh, v nedrjih greh,
v vetru šumeče krilo ...
Krilo šumeče in plamen v očeh!
Koga ne bi zmotilo?*

*Za deklico vem, za deklico vem.
Da ne bi vedel zanjo!
Odkar sem pogledal ji v svetle oči,
dan in noč mislim nanjo.*

*Pa ne mara za me, pa ne mara za me
deklica sinjeoka:
tako sva vsaksebi kot sivo morje
in brezdanjost nebesnega loka.*

*A sivo morje ne požene nikdar
valov do neba visokega,
in svetlo nebo ne skloni se,
ne skloni do morja širokega.*

1. DEL: Uvodna motivacija

- a) Glasba – Siddharta: Ledena
- b) Pogovor

Kako se počutijo mladi, ko so zaljubljeni?
Zakaj je prav pomlad pogosto pravi čas za ljubezen?

2. DEL: Interpretacija pesmi

1. Zapišite, kaj vam pomeni beseda romanca. Nato pogledajte v SSKJ in izpišite njen pomen. Ali ima ta slovarski sestavek frazeološko in terminološko gnezdo?
2. Kaj pomeni frazem imeti romanco?
3. Kdaj je romanca naivna?
4. Katere lastnosti imajo mladi?
5. Kdo je lirski subjekt in kako doživlja svojo deklico?
6. Katera teme se v pesmi pojavijo?
7. Kateri motivi se pojavijo?
8. O čem pesnik poje v svoji pesmi?
9. Kako je pesem zgrajena?
10. Kakšna je rima v pesmi?
11. Katere prvine jezika in sloga so razvidne iz pesmi?
Izpišite:
 - a) ponavljanje
 - b) primerjavo
 - c) verzni prestop
 - č) nekaj okrasnih pridevkov
 - d) vzklik
 - e) retorično vprašanje
12. Kakšno je sporočilo pesmi? Kako ga razumete vi?

3. DEL: Ideje za ustvarjalno pisanje

- a) Napišite pesem, namenjeno vaši ljubljeni osebi. V njej uporabite akrostih, nekaj okrasnih pridevkov, vsaj dve primerjavi in verzni prestop.
- b) Napišite spis z naslovom Ljubezen, sila, ki me vodi.
- c) Napišite spis z naslovom Moj nevidni svet in ga pošljite profesorju slovenščine po elektronski pošti.
- č) Napišite potopis z naslovom Po Minattijevih poteh in ga objavite v šolskem literarnem glasilu.
- d) Ste predsednik/ca 4. a Srednje zdravstvene in kozmetične šole Celje. Skupaj s sošolci boste organizirali kulturno prireditev Minattijeva dediščina, ki bo potekala v Narodnem domu v Celju. Tvorite javno vabilo. Vse manjkajoče podatke si izmislite.

Tatjana Perić | Srednja lesarska in gozdarska šola Maribor
Dr. Janja Vollmaier Lubej | Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta

Bralni klub na Srednji lesarski in gozdarski šoli Maribor

Book Club at Secondary School of Forestry and Wood Technology Maribor

Ključne besede:

bralni klub, branje,
bralna srečanja

Keywords:

book club, reading,
reading sessions

Izvleček

Prispevek predstavi Bralni klub na Srednji lesarski in gozdarski šoli Maribor, ki deluje drugo šolsko leto. Ob vzpostavitvi nove interesne dejavnosti na šoli je na pobudo mentoric in avtoric tega prispevka nastala zunanja knjigobežnica, ki povezuje šolo z lokalno skupnostjo, saj k branju in izposoji knjig vabi tudi ostale bralce in bralke. Prispevek predstavi potek bralnih srečanj na srednji šoli.

Abstract

This article introduces the Book Club at the Secondary School of Forestry and Woodworking in Maribor, now in its second school year. The mentors and authors of the article initiated bookcrossing points to strengthen ties between the school and the local community by inviting other readers to read and borrow books. The article outlines the structure and process of the reading sessions.

Uvod

V prispevku predstavljamo Bralni klub na Srednji lesarski in gozdarski šoli Maribor, ki deluje od šolskega leta 2022/2023. Izbirna dejavnost namreč ponuja številne možnosti za sproščen pogovor o prebranih knjigah, obenem pa mentorici z dijaki širiva bralno kulturo na šoli. Izhajajoč iz ugotovitve raziskav Grosman in drugih (Pečjak, Bucik, Gradišar in Peklaj, 2006, str. 46; Ediger, 2009, povz. po Grosman, 2009, str. 27), da je »najbolj zanimivo branje branje po lastnem izboru« (Grosman, 2009, str. 27), sva izhajali iz pričakovanj dijakov, ki so se prijavi k šolskemu Bralnemu klubu.

Želeli sva si, da bi dijaki enkrat mesečno prebrali izbrano knjigo, ki bi jim bila blizu, najin namen je bil tudi, da bi knjigo predlagali dijaki. Prav tako je namen tega besedila predstaviti knjigobežnici, ki sta nastali v okviru bralnega kluba na pobudo avtoric tega prispevka.

Oblikovanje bralnega kluba in njegov pomen

Branje ima številne prednosti, od razvijanja domišljije, ustvarjalnosti, empatije ter kritičnega mišljenja (Jamnik, 2023), zato sva se želeli osredotočiti na vse te odlike, ki jih bralec pridobiva z branjem. Boža Krakar Vogel zapiše, da so bralni klubi »odlična priložnost za dodatno, sproščeno branje po prosti izbiri« (2024), kar je bil ob ustanovitvi nove dodatne dejavnosti na šoli tudi najin osrednji cilj.

Kot mentorici sva poleg vabil in plakata dijake nagovorili pri urah slovenščine, zato je bilo oblikovanje skupine nekoliko lažje: dijaki so poznali obe mentorici, ura in termini so bili predvideni za eno šolsko leto vnaprej, tako da so tudi sami lažje načrtovali vsako nadaljnje srečanje. Predvsem pa sva na začetku poudarili, da to ne bo šolsko branje, kajti najpomembnejše se nama je zdelo doživljajsko branje, ki bi vzpodbudilo »druženje bralcev, pogovor o izkušnjah, ki se širi na doživetja z različnih interesnih področij« (Krakar Vogel, 2024). Obenem je bralni klub odlična možnost, »ki daje izkušnjo pogovora« (Krakar Vogel, 2024).

Meniva, da je ravno izkušnja pogovora o raznolikih temah prava vzpodbuda za branje, doživljanje ob branju ter ponovnih udeležbah na bralnih srečanjih. Sproščen pogovor o knjigah in veselje ob tem sta nedvomno dobra motivacija za srečanja v bralnih klubih (Jamnik, 2023), tudi našem. Poleg sproščenega pogovora je pomembno, da so vsi enakovredni sogovorniki (Jamnik, 2023), to pomeni, da so dijaki sooblikovali naša bralna srečanja, tudi tako, da so sami predlagali knjigo, o kateri smo se pogovarjali naslednji mesec.

Namen srečanj je vzpostaviti odnos do knjige in do prebranega, obenem pa poslušati, slišati druge.

V družbi, ki je izrazito individualna, so se nama zdeli ti vidiki seveda ključni. Prav tako tudi, da so dijaki ugotovili, da se lahko izrazijo ne glede na to, da je njihov odgovor drugačen od ostalih. Ko so dijaki spoznali, da ni pravih odgovorov, je bilo vzdušje sproščeno, iskreno in prijetno. Kot zapiše Jamnik, se v takih pogovorih začne pravi dialog, in sicer zato, ker lahko izvemo, »kako so knjigo brali, doživljali in razumeli drugi« (Jamnik, 2023).

Kot mentorici sva se potrudili, da je bilo vzdušje prijetno in sproščeno. Dijaki so ob čaju ali kavi ter piškotih izgubili občutek, da so v šoli oz. pri pouku. Prav tako sva naša srečanja zasnovali tako, da jih nisva vodili, temveč sva jih usmerjali. Kot dobrodošli so se izkazali krajši izseki iz avtorjevih/avtoričinih intervjujev, pričevanj, tako da so na ta način pisatelja oziroma pisateljico spoznali še na drug način.

Prvi leti delovanja Bralnega kluba in postavitve knjigobežnic

O srednji cilj Bralnega kluba je med dijakinjami in dijaki spodbujati dejavno branje in jim na nevsihljiv način privzgojiti pozitiven odnos do knjige. Na šestih srečanjih v šolskem letu 2022/2023 smo razpravljali o zanimivih knjigah. Vsa literarna dela ponujajo odlična izhodišča za pogovor in tako so se dijaki in dijakinje v sproščenem vzdušju, piškotih, kavi in čaju pogovarjali o najrazličnejših temah, jih povezovali z življenjem in lastnimi spoznanji. Zadnje, šesto srečanje, smo posvetili tudi priznanjem, ki so jih prejeli redni bralci in udeleženci kluba. Dijak četrtega letnika je predzadnji bralni klub samostojno odlično vodil, kar je krasna vzpodbuda za nadaljnje delo. Zadnje srečanje smo posvetili pogovoru in priznanjem najzvestejšim bralcem.

Promocijo branja sva mentorici zastavili nekoliko širše, tj. ne samo z Bralnim klubom, temveč z zamisljo o knjigobežnici, ki je takoj navdušila učitelja prakse na šoli, Alenko Tonij ter Aljaža Fijačka. Oba sta bila odlična mentorja dijakoma drugega letnika, ki sta izdelala zunanjo knjigobežnico. Ta je vrisana tudi v zemljevid knjigobežnic.

Slika 1: Notranja knjigobežnica.

Pri zunanji knjigobežnici sta dijaka za streho uporabila smrekov les, notranjost bogatita jelševa navpična in vodoravna škatla, steber, za katerega sta zaslužna učitelja gozdarstva, Renato Vovk in Janez Kojc, pa je iz kostanja.

Zunanja knjigobežnica je postavljena v bližini šole in avtobusne postaje, da bi na ta način pritegnila čim več dijakov ter tudi okoliških prebivalcev ali tistih, ki se bodo v bližino šole le pripeljali z avtobusom. Ravnatelj Aleš Hus je na odprtju izpostavil povezavo avtobusnega potovanja in branja, kajti oboje pomeni vstopanje in izstopanje v različne ter nove svetove.

Dijaki so izdelali tudi notranjo knjigobežnico, ki ima obliko drevesa in je postavljena pred šolsko knjižnico. V šolskem letu 2023/2024 je nekaj časa gostovala v Mariborski knjižnici, in sicer v okviru svetovnega dneva poezije in mednarodnega dneva gozdov.

Prva knjiga, ki smo jo brali, je bila knjiga Esada Babačiča z naslovom *Trdobjec*. Sproščen pogovor ob kavi, čaju in piškotih se je pričel z vsebinsko predstavitev knjige oziroma življenjske zgodbe najuspešnejšega slovenskega boksarja Dejana Zavca. Nato smo se pogovarjali še o drugih temah in поблиže spoznali Dejana Zavca. Izvedeli smo, da je ne samo dober boksar, ampak tudi prijeten, srčen in prijazen človek.

Druga knjiga, ki smo jo brali, je bila knjiga Toneta Partljiča *Ljudje iz Maribora*.

Pogovarjali smo se o Mariboru ter ljudeh, ki so v tem mestu pustili sledi, četudi niso bili najbolj poznani, a so pisatelja Toneta Partljiča, ki je bil naš gost na proslavi pred božično-novoletnimi prazniki, navdušili in se je zato seznanil z njihovimi osebnimi zgodbami, ki jih je opisal v svoji knjigi.

Tretja knjiga, ki smo jo brali, je knjiga Mateje Gomboc *Balada o drevesu*. Gre za prvoosebno pripoved gimnazijke Ade, ki se mora soočiti s samomorom svojega fanta Majka. Pogovarjali smo se o tem tragičnem dogodku, a tudi o pomenu družine in prijateljstva. Ada se težko znajde v skrajno žalostni situaciji, prežema jo občutek krivde, je jezna in obupana. Zelo rada ima glasbo, v kateri najde tolažbo. Roman je žalosten, a smo se vsi strinjali, da je tudi zanimiv. Prav menimo, da se moramo pogovarjati tudi o takšnih temah.

Četrta knjiga Bralnega kluba je bila knjiga Tadeja Goloba *Zlati zob*. To je pustolovski in kriminalni roman, ki se dogaja v naravi, saj trije mladostniki nameravajo preplezati Loško steno. Spoznajo zanimivega gospoda, ki jim pove za zaklad. A se zgodba ne odvija tako, kot bi si sami želeli. Dijak Žiga je predstavil plezanje, saj se tudi sam ukvarja z njim, ostali pa so predstavili literarne osebe, njihove težave na poti do cilja, pustolovščine in kriminalne primesi romana.

Peta knjiga Bralnega kluba je *Jaz, Čarli Čeplin*, Karla Gržana. Knjigo za ta mesec je izbral dijak četrtega letnika, ki je peto srečanje Bralnega kluba tudi samostojno vodil. Na zadnjem srečanju jo je predstavil in s tem navdušil druge dijake, da so jo prebrali tudi sami in se v velikem številu udeležili pogovora o njej.

Dijak je povedal, da je zgodbe duhovnika Gržana najprej poslušal, nato pa ga je branje tako prevzelo, da je smešne prigode iz življenja omenjenega pisatelja prebral večkrat. Na srečanju je izpostavil več iztočnic za pogovor, prav tako pa je predstavil tiste zgodbe, ki so ga pritegnile in so se mu zdele najbolj humorne. Knjiga se humoristnim zgodbam loteva z vedrostjo in veseljem do življenja, ki ni vedno prijazno, temveč je kdaj tudi krivično in kruto.

Šesto srečanje smo namenili vsem knjigam, ki smo jih obravnavali in o katerih smo se pogovarjali. Tema zadnjega srečanja je bila knjiga *Nikoli ne reci, da te je strah* avtorja Guiseppeja Catozzelle, ki jo je prav tako predlagal dijak in član Bralnega kluba ter jo tudi podrobno predstavil.

Roman pripoveduje o resnični osebi, o Samiji Jusuf Omar, ki prihaja iz Somalije. Najbolj na svetu si želi teči, zmagati in sodelovati na Olimpijskih igrah v Pekingu, kar ji tudi uspe. Njena zgodba pa je tudi tragična in žalostna, saj postane begunka in se njena pot ne konča tako, kot bi si želela. Pogovarjali smo se o pogumu, vztrajanju in prijateljstvu. Sledile so pohvale in priznanja zvestim članom Bralnega kluba.

Čisto na koncu smo pripravili še slavnostno odprtje knjigobežnic, na katerem so sodelovali dijaki in dijakinje. Ne samo z besedo, temveč so prireditev popestrili tudi z glasbenimi točkami. Dijak prvega letnika pa je prebral svojo pesem, za katero je na natečaju v okviru Mladinskega kulturnega centra Maribor prejel posebno priznanje.

V šolskem letu **2023/2024** sva mentorici znova povabili dijake k Bralnemu klubu. Odzvalo se je okoli šestnajst dijakov in dijakinj, kar naju je pozitivno presenetilo. Nekoliko bolj smo se posvetili kratkih zgodbam in avtoricam.

Prvi Bralni klub smo posvetili knjigi *Trenutki spoznanja* Mihe Mazzinija, zlasti zgodbi Zelo preprosta zgodba. Slednje so natančno prebrali in jo tudi poslušali, saj je dostopna na spletu. Pripoveduje jo dramska igralka Barbara Cerar. Opazili sva, da je tudi takšen pristop k branju in pripravi na samostojno branje dobra iztočnica, saj je dijake še bolj pritegnila k premisleku.

Drugo srečanje Bralnega kluba smo posvetili pisateljici Ani Schnabl in njenemu kratkoproznemu delu *Razvezani*. Podrobneje smo se pogovarjali o kratki zgodbi Trittico. V sproščenem vzdušju in odličnem pogovoru smo spregovo-

rili o avtorici in njenem literarnem delu, nato pa še o različnih temah, o osamljenosti, pripovedovalskih težavah, vzdušju v zgodbi, literarnem prostoru in literarnem času. Pogovarjali smo se tudi o naslovu kratkoprozne zbirke Razvezani in ga povezali s temo Tritica. Ob koncu so dijaki povedali možnosti nadaljevanja zgodbe.

Za **tretje** srečanje sva mentorici izbrali temo živali, natančneje psa. Prvo je v svoji zgodbi Pes predstavil ukrajinski filmski režiser in pisatelj Oleg Sencov, drugo pa lahko najdemo v romanu *Pasji smisel življenja*, po katerem je posnet tudi film z istoimenskim naslovom. V sproščenem vzdušju in odličnem pogovoru smo spregovorili o obeh avtorjih in njunem delu, nato pa še o različnih temah, povezanih s sobivanjem človeka in psa oziroma drugih živali.

V lanskem šolskem letu nas je ob svečanem odprtju naše knjigobežnice na šolskem dvorišču obiskala gospa Danica Zlatar, upokojena profesorica in naša sosedka. Že takrat sva profesorici poklepetali z njo tudi o srečanjih našega Bralnega kluba in jo povabili, da nas ob priložnosti obišče na enem od srečanj. To smo uresničili v šolskem letu 2023/2024, saj je bila gospa Zlatar posebna gostja **četrtega** bralnega srečanja. Gospa Zlatar se je predstavila in povedala, da tudi sama piše kratke zgodbe ter pesmi. Podarila nam je dve svoji knjigi, *Jabolko* in *Portreti*.

Knjiga, ki smo jo takrat obravnavali, je kratkoprozna zbirka *Srečni konci* avtorice Neli Filipič. V pogovoru smo se osredotočili na dve zgodbi iz omenjene knjige, in sicer sta to Ključ ter Samoumevnost. Obe v središče pripovedi postavljata starejšo žensko, njeno doživljanje osamljenosti, staranja in minevanja. V sproščenem vzdušju in odličnem pogovoru smo spregovorili tudi o avtorici in njenem delu.

Slika 1: Odpritev knjigobežnice, šolsko leto 2022/2023.

Dijaki so dokazali, da so dobri bralci in razmišljujoči sodelavci. Povedali so, da sta jim bili obe zgodbi všeč. Gospa Zlatar je s svojimi iskrevimi mislimi obogatila predzadnje srečanje Bralnega kluba.

Zadnje srečanje v šolskem letu 2023/2024 smo posvetili knjigi Nataše Kramberger *Po vsej sili živ* in se pogovarjali o odnosu človeka do narave. Najzvestejši bralci so prejeli priznanja za aktivno udeležbo na bralnih srečanjih. Dijaki so podali svoje mnenje tudi o Bralnem klubu, in sicer jim je posebej všeč to, da pogovori o knjigah potekajo sproščeno, tj. ob kavi, čaju, piškotih. Izpostavili so tudi zanimive teme in njihovo aktualizacijo.

Po prepričanju vseh smo se imeli v Bralnem klubu, ki je odlična oblika druženja in sproščenega pogovora, zelo lepo.

Sklep

Bralni klub na Srednji lesarski in gozdarski šoli Maribor se je izkazal kot dobra obogatitvena dejavnost, ki jo je vredno vzpodbujati tudi v prihodnje. Dijaki so spoznali, da so pogovori o knjigah prijetno doživetje, kjer izražajo svoja mnenja v sproščenem vzdušju, prislusnejo drugim in kritično razmišljajo.

Ker sva mentorici prepričani, da knjige bogatijo, sva se ob začetku dodatne dejavnosti odločili za zunanjo in notranjo knjigobežnico, ki sta predstavljeni v tem članku. Želeli sva namreč, da se kultura branja iz šolskih prostorov razširi tudi v širšo lokalno skupnost.

Za konec si kot mentorici želiva, da se bralno vzdušje nadaljuje, saj dijaki na srečanjih dokazujejo, da nas knjige resnično navdihujejo in bogatijo.

Viri in literatura

Grosman, M. (2009). Kaj je branje in kakšen je bralec v 21. stoletju?. *Otrok in knjiga*, 36(75), str. 21-34. URN:NBN:SI:DOC-HAENJ9T0. <http://www.dlib.si>

Krakar Vogel, B. (2024). *Šolski pouk in bralni klub se dopolnjujeta*. <https://www.samozalozba.si/solski-pouk-in-bralni-klub-se-dopolnjujeta/>

Jamnik, T. (2023). Motivacija za branje? Pogovor o knjigi! <https://www.samozalozba.si/motivacija-za-branje-pogovor-o-knjigi/>

Zdenka Holsedl Pertoci | Srednja poklicna in tehniška šola Murska Sobota

Obravnava pesmi iz sklopa *Drugačni in zaznamovani, samotneži in čudaki* v srednjem poklicnem izobraževanju

Poetry Discussion in Vocational Secondary Education: Different and Stigmatised, Hermits and Eccentrics

Ključne besede:

tematika drugačnosti, pesniški slog, sporočilo, srednje poklicno izobraževanje

Keywords:

otherness, poetic style, message, vocational secondary education

Izvleček

Članek prinaša obravnavo treh izbranih pesmi iz sklopa *Drugačni in zaznamovani, samotneži in čudaki*. V teoretičnem delu so opredeljeni učni in vzgojni cilji pri pouku književnosti ter predstavitev obravnave lirskih besedil s tematiko drugačnosti. Pri vsaki zapisani pesmi je opredeljena vsebinska razlaga, interpretacija pesmi, zunanja zgradba in primeri slogovnih figur. K celostni obravnavi besedil so dijaki še izvedli aktualizacijo in primerjavo obravnavanih besedil.

Abstract

This article explores three selected poems from the *Different and Stigmatised, Hermits and Eccentrics* chapter. The theoretical part specifies learning objectives and educational goals in literature lessons and discusses the treatment of lyrical texts with the theme of otherness. Each poem is described in terms of its subject matter, interpretation, exterior structure, and stylistic figures. In addition to the overall analysis and discussion, the students carried out an actualisation and a comparison of the texts.

1 Uvod

Namen članka je predstaviti tri pesmi s tematiko drugačnosti, ki jo obravnavamo v triletnih poklicnih šolah, v katerih prevladujejo strokovni predmeti in praktični pouk. V srednjem poklicnem izobraževanju se umetnostna besedila obravnavajo na poseben in drugačen način, da pritegnejo dijake iz različnih socialnih okolij. To še posebej velja za lirski besedila, ki jih dijaki zaradi različnega znanja in zanimanja sprejemajo in osvajajo drugače. V Katalogu znanja so priporočena besedila s tematiko drugačnosti v slovenskem pesništvu uvrščena v sklop *Drugačni in zaznamovani, samotneži in čudaki*: Murn, *Ko dobave se mrače*; Minatti: *Nekoga moraš imeti rad*; Milčinski: *N. N. in črna pega čez oči*. Obravnavajo se v 2. letniku srednjega poklicnega izobraževanja. Poleg teh je v sklopu malega berila na izbiro še sedem besedil. Pri pouku književnosti uporabljamo učbenike Jane Kvas: *Književnost, Mlada obzorja*, kjer so ta besedila razdeljena na omenjene sklope

(Kvas, 2006). Dijakom poskušam približati umetnostna besedila s pravim izborom besedil, s primerno interpretacijo in aktualizacijo. Ta doseže najboljši namen, če dijaki aktivno sodelujejo, podajajo svoja mnenja, odgovore in predloge. Ker so pri obravnavanih lirskih besedilih nastopali liki (pesniki, samotneži ali čudaki, dijaki sami), so se sami preizkusili v vlogah in jih analizirali ob izmišljenih ali resničnih dogodkih.

2 Učni in vzgojni cilji pri pouku književnosti

V Katalogu znanja je zapisano: »Dijaki se zavedajo, da je slovenski jezik temeljna prvina njihove osebnosti in narodne identitete, pa tudi najpomembnejši del slovenske kulturne dediščine.« (Katalog znanja, 2007, str. 2). »S sprejemanjem umetnostnih besedil dijaki ohranjajo in razvijajo osebne, kulturne ter družbene vrednote.« (Katalog znanja, 2007, str. 17).

Profesorica in avtorica učbenikov Jana Kvas v predgovoru v poglavju Drugačni in zaznamovani, samotneži in čudaki pravi: »V vsakem času in vsakem kraju živijo posamezniki ali skupine, ki se razlikujejo od večine ljudi po svojem razmišljanju, govorjenju, oblačenju, vedenju ... Nekateri so zaznamovani s telesnimi ali duševnimi hibami, nekateri tudi z barvo svoje kože ... Marsikdo živi samotno, ker ga družba ne sprejme takega, kot je, obstajajo pa tudi ljudje, ki so nerazložljivo drugačni; ponavadi jim rečemo kar čudaki.« (Kvas, 2006, str. 50).

3 Obravnava lirskih besedil s tematiko drugačnosti

Vsako življenje posameznega dijaka v šoli je posebno, drugačno, različno. Na to lahko vplivajo različni dejavniki: zgodovinske okoliščine posameznika, socialni status družine, položaj v družbi in podobno. Vse to ima za posledice, da dijaki, ki prihajajo iz različnih socialnih okolij in družin, besedila sprejemajo in doživljajo drugače. To je še posebej opazno pri lirskih besedilih s tematiko drugačnosti, saj like (junake) in okolico dijaki opisujejo, doživljajo in razlagajo drugače (»po svoje«). Zato se obravnavo lirike lotavam na drugačen, svoj način. Dijakom poskušam približati umetnostna besedila, jim pokazati lepoto slovenskega jezika, bogastvo pesniških metafor in pestrost zgodb iz stvarnega doživljanja. Pri takšni obravnavi besedil pri dijakih opažam, da mnogi ne znajo razmišljati, zato priključijo nestrpnost sošolcev, ki to zmožnost imajo. Literatura postane tudi težavna za neizkušene bralce, ki ne prepoznajo jezika ali so nezmožni ubeseditve doživetja. Dijaki tudi menijo, da besedilo ni napi-

sano v razumljivem jeziku in se težko vživijo v preteklost, ki je osnova za razumevanje besedil.

Učni sklop s tematiko drugačnosti Drugačni in zaznamovani, samotneži in čudaki se obravnava v drugem letniku srednjega poklicnega izobraževanja pri urah književnosti. V nadaljevanju bom predstavila obravnavo treh pesmi po svojem izboru. Učno uro začnem z motivacijo, ki je pri obravnavi pesmi različna, saj je tematika raznovrstna. Nato pesem najprej preberem sama, po kratkem premoru pa jo preberejo še dijaki. Potem se posvetimo vsebini, sporočilu in aktualizaciji. V pesmi poiščemo slogovna sredstva in pogledamo zunanjo zgradbo pesmi. Po obravnavi in analizi vseh treh pesmi sledi aktualizacija in primerjava besedil. Vse pesmi dijaki prepisejo v zvezek.

3.1 Josip Murn: Ko dobrave se mrače

Pesem je izšla leta 1903 (po njegovi smrti) v zbirki z naslovom Pesmi in romance. Zbirko je uredil njegov prijatelj dr. Ivan Prijatelj.

*Ko dobrave se mrače,
k meni spo glasovi tihi
kakor tožbe tajni vzdih
src, ki v žalosti žive.*

*Mir, ah, lega na zemljó,
k meni ni ga moč dobiti,
ni mogoče potopiti
duše v spanju mi sladkó.*

*Tihi, polunočni čas,
trepetanje zvezd v višavi,
glas vpijočega v puščavi,
trs samotni to sem jaz!*

*Pridite, nevihte ve,
pridi, burno ti življenje,
pridi, šumno koprnenje,
in prevpijite mi srce!*

*Jasnih, jasnih, sončnih dni,
polnih borb, polnih ječanja!*

*Tiho, tiho dalje sanja
noč z bleščečimi očmi. (Murn v Kvas, 2006, str. 53)*

V pesmi opazimo tridelno vsebinsko zgradbo: prva, druga in začetek tretje kitice predstavlja uvodni mir, del tretje, četrta in del pete kitice izpoveduje stopnjevanje do dramatskega vrhunca z obupnim klicem. Zadnja dva verza zadnje kitice (»Tiho, tiho dalje sanja noč z bleščečimi očmi.«) predstavljata katarzično pomiritev. Pesem je razpoloženska in osebnoizpovedna, saj lirski subjekt izpoveduje svojo samoto, žalost, željo po izzivih v polnem življenju in izpolnitvi. Melanholično razpoloženje nastaja ob opazovanju prihajajočega večera in noči. Dogajanje v naravi, ki ga lirski subjekt opazuje, umirja življenje. V pesmi se pojavita dva glavna motiva, ki sta neskladna: mirna narava in nemir lirskega subjekta. Po uvodni impresiji v prvi kitici se torej pojavi nasprotje med mirom opazovanega sveta in nemirom v notranjosti, to je mir, ki lega na zemljo in ostaja duši lirskega subjekta nedosegljiv. V tretji kitici lirski subjekt izpove svojo samoto, ko se primerja s trepetanjem zvezd v višavi, z glasom vpijočega v puščavi in s samotnim trsom (gre za svetopisemski metafori). Pesnik je obsojen na osamljenost, svet je zanj puščava. Počuti se utešjenega, želi si spremembe, ki pa ni možna.

Po zunanji zgradi ugotovimo, da je pesem sestavljena iz petih štirivrstičnih kitic z oklepajočo rimo (abba). Pesem je bogata s slogovnimi sredstvi. Čustveno moč doživljanja pesnik izraža z vzdihom (medmetom) »ah« in z vzkliki (»pridi, burno ti življenje«). Različna ponavljanja poudarjajo njegovo sporočilo, v katerem ima posebno vlogo zadnji verz pesmi, ko namesto besedne zveze pesnik uporabi besedno zvezo »bleščeče oči«. Ta nam pove, da je edino »bitje«, ki spremlja človekovo samoto, narava ali da je pesnikovo hrepenenje po človeku tako močno, da »živo bitje« vidi tudi v naravi. V pesmi najdemo tudi okrasni pridevek (»tihi, polunočni čas«), poosebitev (»noč sanja«), metaforo (»trs samotni to sem jaz«) in primero (»glasovi tihi, kakor tožbe tajni vzdih«).

3.2 Ivan Minatti: Nekoga moraš imeti rad

Pesem je izšla leta 1963 v zbirki *Nekoga moraš imeti rad*. Pesem je bila zelo priljubljena med širšim krogom bralcev. Pisatelj Branko Hofman je o njej zapisal, da je »v pravem pomenu besede ponarodela: da se vpleta v zaupljive pogovore, v glasbo po željah, v ženitne ponudbe, v sentimentalne zapise osamljenih duš – povsod«. Pesnik pa je povedal, da je besedilo nastajalo pet let.

V pesmi se glavna tema ljubezni prepleta z naravo. V pesmi izvemo, da je pesnika narava prevzela že v otroštvu, saj je zanj postala dragoceno bitje. Pesnik je razočaran nad človekom, saj mu ni mogel »nasloniti roke na ramo«. To razumemo z dejstvom, da se ima za samotneža in čudaka, kar je lahko posledica slabih medosebnih odnosov, po drugi strani pa vzrok, da se med ljudmi ne vzpostavijo boljši odnosi. Ugotovimo, da narava človeka rešuje pred samoto. Izposta-

*Nekoga moraš imeti rad,
pa čeprav trave, reko, drevo ali kamen,
nekomu moraš nasloniti roko na ramo,
da se, lačna, nasiti bližine,
nekomu moraš, moraš,
to je kot kruh, kot požirek vode,
moraš dati svoje bele oblake,
svoje drzne ptice sanj,
svoje plašne ptice nemoči
– nekje vendar mora biti zanje
gneздо miru in nežnosti –
nekoga moraš imeti rad,
pa čeprav trave, reko, drevo ali kamen –
ker drevesa in trave vedo za samoto
– kajti koraki vselej odidejo dalje,
pa čeprav se za hip ustavijo –
ker reka ve za žalost
– če se le nagne nad svojo globino –
ker kamen pozna bolečino
– koliko težkih nog
je že šlo čez njegovo nemo srce –
nekoga moraš imeti rad,
nekoga moraš imeti rad,
z nekom moraš v korak,
v isto sled –
o trave, reka, kamen, drevo,
molčeči spremljevalci samotnežev in čudakov,
dobra, velika bitja,
ki spregovore samo,
kadar umolknejo ljudje. (Minatti v Kvas, 2006: 55)*

vimo vsebinsko sporočilo pesmi, da človek mora ljubiti, saj ga to osrečuje.

Po zunanji zgradbi ugotovimo, da je pesem sestavljena iz ene kitice (30 verzov), kar odločno podpira sporočilo pesmi. Pesem je ena velika, zapletena poved, saj predstavlja klic ali prošnjo v eni sapi in podpira vsebino. Edino končno ločilo (pika) je na koncu besedila. Pesnik želi s pomišljaji (niso končna ločila) preprečiti premore v pesmi, da bi v bralcu zbujali pomislike in dvome. Ostaja odprto vprašanje o tem, a ima narava res tako rešilno moč. Manj dvoma je ob misli, ki ostane, če izpustimo zaimek nekdo, saj bi se potem misel glasila: »Moraš imeti rad.« Zato lahko trdimo, da je Minattijeva pesem besedilo, ki govori o človekovi zmožnosti, da ljubi. Ljubezen moraš čutiti ne glede na to, ali se ti to »izplača«.

Veznik čeprav na začetku pesmi opozarja, da to ni prva izbira in izraža možnost, če človeka ni, mu ostaja še narava. V pesmi se kar 11-krat ponovi glagol moraš, ki je v velelniku, kar potrjuje neizbežnost in nujnost izrečenega (moraš imeti rad). Lirski subjekt vidi smisel v ljubezni, saj to, da ljubi, človeka drži pokonci. Zaimek nekdo (pojavi se 8-krat) je uporabil za samotneža in čudaka; v pesmi to predstavlja najizrazitejšo poosebitev. Trava, reka, drevo in kamen so vsak zase nekdo, ki govori, rešuje človeka iz osamljenosti in vrača ljubezen. Pesem je bogata še z drugimi slogovnimi sredstvi kot na primer: metafora (moraš dati svoje bele oblake), nasprotje (svoje drzne ptice sanj, svoje plašne ptice nemoči), stopnjevanje (z nekom moraš v korak, v isto sled) in vzklik (o trave, reka, kamen, drevo).

3.3 Fran Milčinski – Ježek: N. N. in črna pega čez oči

Pesem N. N. in črna pega čez oči je izšla ob 100-letnici vzgojnih zavodov na Slovenskem. V takšnih zavodih mladoletne osebe še danes prestajajo kazni za svoje prestopke. Ustvarjalec Ježek nikoli ni izdal pesniške zbirke, vendar je svoje pesmi pod naslovom Ta svet je pesmi vreden nekaj časa redno objavljaj v reviji Mladina. V tej zbirki je tudi pesem o fantu, ki so ga v časopisnem poročilu označili kar kot N. N.

V pesmi oznaka N. N. predstavlja neznanega fanta, pomeni neznanca, človeka, čigar ime in priimek sta zamolčana ali pa nista znana. Fant »je stopil čez prag zakona«. Naredil je prekršek oziroma storil kaznivo dejanje. Njegovo fotografijo so objavili v časopisu, oči pa so prekrili s črnim trakom (črno pego), da ga ne bi prepoznali. Ime so zamolčali, saj je bil še mladoletnik. Fantu so torej vzeli ime in obraz, s tem pa tudi njegovo osebnost. Avtor je uporabil le začetnice (N. N.) zato, ker ni želel ali ni smel imenovati fanta po imenu. Pesem iz tretjeosebne pesniškega poročila preide v drugoosebni govor – na koncu besedila pesnik izrazi glavno sporočilo, ki predstavlja prošnjo, naj ljudje mlademu prestopniku pomagajo, da ne bo ostal za vedno zaznamovan, določen za življenje na robu družbe.

Po zunanji zgradi vidimo, da je pesem sestavljena iz 4 kitic, 3 so enako dolge (6 verzov), 1 kitica pa je sestavljena iz 4 verzov. Del verza »črna pega čez oči« že v naslovu razkriva fanta, ki so mu prekrili oči, da ga ne bi prepoznali. V pesmi se ponovijo trije pari verzov – na koncu prve, druge in tretje kitice. Vsaka od teh ponovitev poudarja pomen sporočenega: prestopnik je mladoleten, v časopisu je zaradi prestopka, ne zaradi kakega dobrega dejanja. V tretji kitici se pojavi zelo zanimiv verz »Na sliki pa so namazali mu črno pego čez obraz«. To lahko razložimo s podatkom, da je avtor razmišljal o dejanju zelo odklonilno. Ker se verz v kitici ponovi dvakrat, je avtor z njim potrdil svojo ugotovitev, namreč sočustvuje z otrokom, je prizadet, je naklonjen fantu. Pesnik

*Nekoč imel je fant ime,
kot je v navadi pri ljudeh.
Imel je kuštrave lase
in svetle iskrice v očeh.
Imel je kuštrave lase
in svetle iskrice v očeh.*

*Potem čarovnica Usoda
ga je zmamila v čarni ris.
In stopil je čez prag zakona.
Zato prišel je v časopis.
In stopil je čez prag zakona.
Zato prišel je v časopis.*

*Njegovo ime so zamolčali,
saj bil še otrok je kuštro las.
Na sliki pa so namazali
mu črno pego čez obraz.
Na sliki pa so namazali
mu črno pego čez obraz.*

*Ne dajte, da bo fant zgubljen
sam zase in za vse ljudi,
čeprav je zdaj samo N. N.
in ČRNA PEGA ČEZ OČI. (Milčinski v Kvas,
2006, str. 58)*

prekršek pripisuje tudi deški razigranosti in nepremišljenosti, saj pravi, da ga je k dejanju vodila Usoda. Ravno ta je fanta vodila v kaznivo dejanje in predstavlja poosebitev.

4 Primerjava obravnavanih pesmi

Dijaki so se ob prebrani pesmi Ko dobrane se mračje poskušali živeti v vlogo pesnika, kjer ugotovijo, da je ta osamljen in žalosten, želi pa si novih izzivov v svojem življenju. Žalostnega posameznika so postavili v svojo družbo in ugotovili, da pesnikovi vzkliki to potrjujejo. Pesem je bila izhodišče za pogovor o vzrokih in posledicah človekove osamljenosti. Vsak dijak se je zamislil in si v spomin poskušal priklicati en dogodek, ko je bil osamljen. Povedali so, da so velikokrat osamljeni zaradi osebne stiske v družini ali družbi, v kateri živijo. Prav tako so pogosti vzroki tudi premalo komunikacije s starši ali vrstniki in da so prepuščeni sami sebi. Osamljenost v današnjem sodob-

nem svetu predstavlja velik izziv za odraščajoče ljudi, zato so o tej temi spregovorili in se izpovedali. Pri posledicah osamljenosti so izpostavili primere, da človek lahko postane duševno bolan, depresiven in da je včasih tudi potrebno zdravljenje. Ljudje, ki zbolijo, namreč potrebujejo dolgo časa, da se sami soočijo z osamljenostjo. Nekateri postanejo preveč zaprti vase in se bojijo sebe in drugih ljudi.

V pesmi *Nekoga moraš imeti* rad pesnik sebe predstavlja samotneža in čudaka, zato so se dijaki postavili v svojo vlogo in se primerjali s pesnikom. Sledil je razgovor o razmerju med človekom in naravo, kjer smo se pogovarjali o dobresednem in prenesenem pomenu razumevanja. Ko so dijaki osvojili vsebino pesmi, so si izmislili čudaško osebo in jo predstavili. Izmislili so si različne osebe: osebo nasprotnega spola, vesoljca, ki leti po zraku, osebo s podolgovato glavo ali osebo s čudnim nosom. Prevladovale so osebe, ki so imele predvsem drugačen zunanji videz. Pri tem so se osredotočili na nenavaden dogodek iz njenega življenja in pojasnili, zakaj ima ta oseba nenavaden (drugačen, čudaški) značaj. Ta je bil drugačen zaradi spola, saj vedo, da ima oseba obratnega spola od njih drugačen značaj in navade. Osebe, ki so drugačne po zunanjem izgledu, so izbrane in obravnavane po zunanosti, kar se v praksi včasih izkaže za slabo. Dijaki so imeli razpravo in razmišljali o medosebnih odnosih v današnji družbi. Za podrobnejšo interpretacijo sem jih vprašala, kakšni so ti odnosi, v čem se kažejo, kaj vpliva nanje in kako jih v današnji družbi lahko izboljšamo. Dijaki menijo, da so medosebni odnosi v družbi premalo obravnavni z vidika strpnosti, komunikacije in interesov mladih. V šoli se kažejo na vedenjskem področju in osebnostnem razvoju. Nanje vplivata družba in okolica, v kateri se mladi največ gibljejo. Predlagali so, da jih lahko izboljšamo s primernimi nasveti starejših, v katere spada več komunikacije in sodelovanja. Odnosi so namreč pomembni za posameznika in za skupnost, ker je z njimi svet lepši, bolj sproščujoč in manj stresen.

Pri pesmi *N. N. in črna pega* čez oči so se dijaki poskušali vživeti v samega sebe in doživeti svojo reakcijo ob opisanem dogodku. Vsak dijak se je preizkusil v vlogi neznanega fanta, ki so ga objavili v časopisu. Pesem je bila odlična iztočnica za priporočanje branja časopisa ter za pogovor o prepovedanih kaznivih dejanjih. Razmišljali so o primerih prestopništva mladostnikov v našem okolju in izpostavili naslednje: tatvina, izsiljevanje, poškodovanje tuje stvari, nasilje v družini in telesna poškodba. Sledil je poučen pogovor, s katerimi posledicami se soočajo ljudje, ki storijo prekrške. Dijaki so dali tudi predloge, kdo in kako lahko pomaga prestopnikom. Omenili so, da jim lahko pomagajo strokovne ustanove, ki imajo za to usposobljene strokovne delavce. Pri pesmi so se dijaki zavedali svoje lastne identitete in pripadnosti, ki jo imajo.

Večina dijakov je za razumevanje pesmi na prvo mesto postavila tretjo obravnavano pesem, to je *N. N. in črna pega*

čez oči, saj so jo po vsebini najbolj razumeli in se v fanta vživeli. Dijaki so se s svojo interpretacijo na koncu primerjali z učiteljevo razlago. Najmanj jim je bila všeč pesem *Ko dobrane se mrače*, saj so nekateri zelo težko razmišljali o sebi, svoji preteklosti in dogodkih, ki nanje vplivajo negativno.

Ker umetnostna besedila vsebujejo manj preverljivih podatkov o resničnem svetu, morajo dijaki s pomočjo domišljije, čutov in etike razumeti sporočila pesnikov, pisateljev in dramatikov. Za mlade je to zelo težko, saj so v sodobnem svetu navajeni, da morajo vse preveriti, izkusiti, moderna tehnologija pa jih spodbuja, da dobijo podatke, ki jih želijo (»tukaj in zdaj«). Dijake srednjega poklicnega izobraževanja velikokrat spodbudim, naj gredo v knjižnico, naj knjigo poiščejo, otipajo njene platnice, liste. Naj berejo, o prebranem razmišljajo, prebrano povežejo z določenim književnim obdobjem, v katerem je delo nastalo, naj ob zapisu tudi aktualizirajo dogajanje s svojimi izkušnjami. Vse to bo imelo smisel tudi za njihov širši pesniški razvoj in umetnostno razgledanost. Ugotavljam, da dijaki najraje berejo prozo, saj jo najbolj razumejo in si jo lahko predstavljajo. Največkrat pa se v pripovednih besedil najdejo v vlogi kakšnega literarnega junaka tudi sami.

5 Sklep

Pri pouku književnosti se pri obravnavi umetnostnih besedil srečujem z izzivom, kako dijakom v srednjem poklicnem izobraževanju približati obravnavo lirskih besedil, da jih bodo najboljše razumeli. Izziv obravnave lirskih besedil je zame kot trd oreh, ki ga mora učitelj streti ter mladim ne samo približati književnost, ampak jo naučiti, utrditi in oceniti. Umetnostna besedila mladostniki sprejemajo drugače kot neumetnostna. S pomočjo domišljije, čutov in etike, morajo razumeti sporočila pesnikov, ki ustvarjajo množico književnih besedil. Branje namreč vzbuja vznemirjenje, predvsem pa prinaša prepričljiva sporočila. Ker so lirski besedila s tematiko drugačnosti po vsebini posebna in drugačna, jih je treba primerjati in ugotoviti podobnosti ter razlike. Najprej je potrebno izbrati zanimivo motivacijo, pri kateri se dijaki sami vživijo v svojo vlogo določenega junaka (lika). Dijaki so se prepoznali v posameznih pesmih (likih, junakih) in dobro razumeli sporočilo.

Viri in literatura

Katalog znanja, srednje poklicno izobraževanje. Zavod RS za šolstvo. <http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2019/programi/SPI/KZ-IK/katalog.htm>.

Kvas, J. (2006). *Mlada obzorja*, Književnost 2. DZS.

Vpliv nebesednih spremljevalcev govora pri poučevanju

Impact of Teachers' Non-verbal Communication on Teaching Success

Ključne besede:

nebesedni spremljevalci govora, pouk, vrste sprejemanja informacij, vizualni učni tip, avditivni učni tip, kinestetični učni tip, raba socialne zvrsti jezika

Keywords:

non-verbal communication, teaching, types of information processing, visual learning, auditory learning, kinaesthetic learning, social language use

Izvleček

Temo Vpliv nebesednih spremljevalcev govora pri poučevanju¹ sem si izbrala, da bi raziskala, v kolikšni meri se starejši učenci OŠ Otočec zavedajo posameznih nebesednih spremljevalcev govorjenja, ki so jim med učnimi urami izpostavljeni, in kateri od le-teh nanje vplivajo najbolj spodbudno in kateri najbolj odbijajoče. Po proučitvi literature sem ugotovila, da bo ključni dejavnik, ki ga bo treba opazovati, prevladujoči tip sprejemanja informacij, saj le-ta opazno vpliva na to, ali je govornik pritegnil svojega poslušalca. Pripravila sem spletno anketo in se po premisleku odločila vključiti tudi učitelje, svoje sodelavce, da bi preverila, ali se odgovori teh, s poklicem definiranih in na področju govorništva že nekoliko izobraženih govorcev, razlikujejo od mnenj tistih, ki jih sami poučujejo.

Abstract

I have researched the extent to which senior students at the Otočec Primary School are aware of the non-verbal signals they encounter during lessons and tried to determine which signals have the most positive or negative impact. Based on the literature review, I have found that the predominant type of information processing plays a significant role in how students perceive their teachers. To explore this further, I have conducted an online survey with both students and colleagues to determine whether the perspectives of teaching professionals differ from those of their students.

Uvod

Po dveh desetletjih poučevanja slovenščine, najprej v srednji, nato v osnovni šoli, se lahko že ozrem nazaj in analiziram svoj razvoj na področju pedagoškega govora in javnega nastopanja. Odkar sem prvič stopila za kateder, nekaj mesecev pred diplomo na ljubljanski slovenistiki in primerjalni književnosti, do danes so me marsi-

¹ Zaključna naloga pri razvojni nalogi Govorna kultura pedagoga, ZRSŠ, 2024. Mentor Vladimir Pirc.

česa naučile predvsem izkušnje. S fakultete so nas poslali navdušene nad predmetnim področjem in pripravljene, da svoje znanje delimo z mladino, zelo kmalu po vstopu v učilnico pa smo spoznali, da nam bodo visoke ocene v univerzitetnem indeksu kaj malo pomagale. Učitelj je namreč predvsem govornik. Njegov uspeh v učilnici je v veliki meri odvisen od učinkovitosti njegovega nastopa.

Učenci se morajo v letih svojega izobraževanja prilagajati raznolikim glasovom, videzu in pedagoškemu stilom svojih učiteljev ter profesorjev. Kot razredničarka sem že slišala pritožbe nad tem, da so učenci pri pouku nekega predmeta nemirni, nepozorni, moteči, provokativni, medtem ko pri drugem učitelju – lahko tudi istega predmeta – poslušajo in sodelujejo, kakor je treba. Prav tako znajo sodobni otroci brez dlake na jeziku povedati, da je učitelj dolgočasen, da preveč vpije ali pa da se ga ne sliši dobro oz. se ga sploh ne da poslušati.

Razlika med govorom in predavanjem

Tatjana Zidar v delu Retorika, Moč besede in argumentov piše, da je namen govorništva prepričati, navdušiti, pozivati k dejanju, slaviti ali iskati resnico preteklih dejanj.

»V to skupino (govorništva, op. B. P. P.) ne moremo uvrstiti predavanja, saj je vezano na sporočanje znanstvenih, že preverjenih resnic in na sprejemanje znanj. Med govorom in predavanjem je velika razlika (prepričujemo ali podajamo novo znanje).« (Zidar, 1996, str. 63)

Koristnost poznavanja osnovnih načel govorništva je za sodobnega pedagoga očitna: sama nemalokrat stopim pred razred neprespanih, zdolgočassenih, od preobila informacij utrujenih otrok, ki jih moram najprej »prepričati, navdušiti, pozivati k dejanju«, preden jim lahko »podajam novo znanje«.

Prevladujoči vizualni, avditivni in kinestetični način sprejemanja informacij

Ljudje informacije sprejemamo preko centrov v možganih, ki so povezani z našimi čutili. V grobem se delimo na vidni (vizualni), slušni (avditivni) in gibalni (kinestetični) tip prejemnika informacij.

Tatjana Zidar v povezavi z govorništvom piše tudi o tem, da se mora govornik zavedati raznolikosti svojih poslušalcev:

»V možganih so tri komunikacijska središča: vizualno, avditivno in kinestetično. Njihove povezave omogočajo, da postane naše sporazumevanje nazornejše. Če se želimo ljudem približati, navezati stike, moramo uporabljati vse tri načine. Pri vsakem človeku prevladuje eden izmed njih.« (Zidar, 1996, str. 38)

Nato Zidarjeva na kratko opiše tri prevladujoče tipe.

»Vizualni tip svojo okolico doživlja prek besed, ki prikličejo slike: »Poglejte si to. Predstavljajte si to. Saj vidim, kaj mislite ...« Tak človek misli v slikah, zapomni si obraze, zelo rad pa pozabi imena. Če mora dalj časa kaj poslušati, postane nestrpen in težko zdrži, ne da bi sogovornika prekinjal. Ljubi red, podrobnosti so zanj pomembnejše kot celota. Uporablja besede videti, gledati ...« (Zidar, 1996, str. 38–39)

»Avditivni tip uporablja besede, povezane s tem, kar slišimo: »Pa poslušajmo, kaj nam boš povedal.« Tak človek v mislih govori, posluša šume in glasove. Zapomni si imena, pozabi pa obraze. Ljudi posluša, a težko mirno čaka na trenutek, ko bo še sam lahko spregovoril. Njegove pripovedi so dolge in se rade ponavljajo. Ko govori, se rad posluša. Podrobnosti so zanj nepomembne. Uporablja besede poslušati, slišati ...« (Zidar, 1996, str. 39)

»Kinestetični tip govori bolj počasi. Tudi njegovi gibi so počasnejši. Svoje razlage utemeljuje: »Ali občutiš, kaj mislim? Moramo dobiti občutek, kaj se tukaj dogaja.« Govori o tem, kaj nas gane, kako stvari čustveno dojemamo. Najlažje si zapomni stvari, slike, ki so povezane z gibanjem. Odloča se za rešitve, ki zahtevajo večjo aktivnost, je impulziven. Pri govorjenju rad gestikulira, ne posluša natančno. Potrebuje telesno bližino sogovornika. Uporablja besede dobiti, vzeti ...« (Zidar, 1996, str. 39)

In kaj ima ta delitev opraviti z govorništvom in poukom? Veliko, saj besede učiteljev in druge vrste govorcev niso same sebi namen, pač pa želimo pri poslušalstvu doseči želeni odziv. V primeru šole je naš namen seveda ta, da se učenci iz naše govorne predstavitve čim več naučijo.

»Če želimo olajšati navezovanje medsebojnih stikov in omogočiti učinkovito sporazumevanje,« piše Tatjana Zidar, »se lahko naučimo nekakšne mešanice govoric, ki bo vsem poslušalcem dala možnost, da z nami navežejo stik. Ko nas poslušajo, si morajo »zaposliti« vseh pet čutov. To nam bo pomagalo, da nas bodo temeljiteje razumeli in z večjim zanimanjem sledili toku pripovedi.« (Zidar, 1996, str. 40)

Za učitelja je zavedanje o teh treh načinih sprejemanja informacij in iz tega izhajajočih potrebah otrok zelo pomembno. Seveda nam je najbolj naraven način, ki ustreza nam samim. Avditivni učitelj bo kot najnazornejše in najkoristnejše videl

metode in učne pripomočke, ki se jih sprejema s sluhom. Potem pa, ko se je seznanil z različnimi tipi ljudi glede na prevladujoči način sprejemanja znanja, bo svoj pouk prilagodil, da bodo vsi učenci dobili priložnost za učenje.

Izhodišče za pripravo govora

Kar T. Zidar navaja kot osnove pri pripravi govora, lahko v celoti prenesemo na pripravo učitelja na učno uro. Celo vloga, spodaj omenjena v tretji alineji, ki se zdi samoumevna, ni vedno enaka, saj smo učitelji ne le predavatelji, pač pa mnogokrat še zaupniki, mediatorji, raziskovalci, prepričevalci in promotorji. Da, tudi na zatožni klopi se znajdemo in se moramo znati zagovarjati pred starši, vodstvom ali inšpektorjem.

T. Zidar zapiše: »Kot izhodišče za pripravo govora naj bi vsak govornik upošteval:

- kdo so poslušalci (bom govoril ljudski množici, strokovnjakom določenega področja, otrokom, mladini ...),
- kaj želim doseči (prepričati, obveščati, zabavati, presoditi ...),
- v kakšni vlogi bom nastopil (kot politik, odvetnik, držani tožilec, učitelj, direktor, duhovnik ...),
- kako bom izpeljal nastop (bom bral na pamet, si pripravil oporne točke, miselne vzorce,
- kako bom uporabljal nebesedne elemente (gibe, poglede, držo, prostorske premike,
- kako bom uporabljal glasovne elemente (intonacijo, barvo, jakost, tempo, premore ...),
- katere pripomočke bom uporabljal (grafoskop, računalnik, slikovno gradivo ...).« (Zidar, 1996, str. 47)

Katero socialno zvrst jezika uporabljati?

Učni jezik v slovenskih šolah je slovenščina, ta pa se pojavlja v več socialnih zvrsteh, ki so odvisne od tega, kdo, kje in komu govori. Šola, posebej osnovna, je po mojih opažanjih poseben prostor. Močno je vpeta v lokalno okolje, učenci jo obiskujejo devet let, med učitelji in otroki oz. njihovimi družinami se vzpostavijo močnejši odnosi, kot se to godi v drugih uradnih ustanovah. Temu primerno se prilagaja jezik, saj ga rado »vleče« proti pokrajinskemu pogovornemu ali celo narečju. Tudi sama pri

govorjenju z učenci in starši prilagajam socialno zvrst – učno snov ali poročilo na roditeljskem sestanku podajam v zbornem jeziku, diskusije in dele individualnih pogovorov vodim v knjižnem pogovornem jeziku. Kadar pa pride do čustveno nabite situacije, ko se je na primer treba pogovoriti o hujših težavah in obenem ohraniti zaupanje otroka ali njegovih staršev, dovolim, da elementi pogovorne jezika omehčajo komunikacijo. Tudi Zidarjeva piše, da naj bi za pripravljeno nastopanje pred javnostjo govornik uporabljal zborni jezik, kadar pa govorimo znanemu občinstvu – sodelavcem, sovaščanom na sestanku vaše skupnosti – bomo zvrst jezika morebiti prilagodili in vključili pokrajinske pogovorne ali tudi narečne jezikovne elemente. Opozori pa: »Gotovo bomo naredili boljši vtis s svojo živo in zanimivo, pa seveda iskreno in navdušeno govorico, kot pa z nenaravno, togo in nesproščeno govorico, četudi bo povsem pravilna (slovnica). Pa vendar! Če veliko javno nastopate in govorite, poglobite svoje znanje zbornega jezika.« (Zidar, 1996, str. 37)

V času, ko otroci vse manj berejo kakovostno literaturo in je v želji, da bi se približali najširši javnosti, jezikovo podlegel velik del medijev, se naloga pedagoga kot jezikovnega vzgojitelja znova povečuje.

Ustvariti interes

Učitelji podajamo učno snov, zapovedano z učnim načrtom, koliko pa te vsebine v resnici zanimajo učence, dijake in študente, pa je drugo vprašanje. Če vidimo sebe, pedagoga, kot govornika, je naša naloga tudi ta, da temo predstavimo kot nekaj zanimivega, vrednega.

»Kako naj bo nad vašo idejo, razlago, poročilom navdušeno občinstvo, če še sami niste? (...) Pokažite navdušenje do obravnavane tematike! To je bistveno (...), kajti navdušenje je zelo nalezljivo,« zapiše Marjan Bradeško v svojem delu Povejte z veseljem, Priročnik za odličen govorni nastop (Bradeško, 2010, str. 15).

Pričakovanja do občinstva

Razredi, pred katere stopamo učitelji, niso homogene skupine. Učenci so si različni po interesu do našega predmeta, po predznanju, jezikovnih zmožnostih in tudi zmožnosti koncentracije. Nema lokrat lahko iz občinstva – razreda med svojim predavanjem pričakujemo tudi posamezne primere provokacij in drugih motečih dejanj.

M. Bradeško piše, da idealnega občinstva ni, govornik pa se lahko pripravi, da »je pozoren na vsakega udeležen-

ca; jasno pokaže, da želi s svojim nastopom pomagati; se poskuša kar najbolje prilagoditi zahtevnosti občinstva.« (Bradeško, 2010, str. 17) Glede ravni zahtevnosti pri mešanem občinstvu Bradeško pravi: »Vsebinsko in izvajanje prilagodite tako, da občinstvo še vedno lahko sledi, vendar pa mora pri tem vendarle vložiti nekaj miselnega napora, nekaj pozornosti. Ob tem bodo začutili, da zares nekaj dobijo.« (Bradeško, 2010, str. 18) Glede učiteljem tako dobro znanih poskusov pokvariti vzdušje in potek predavanja, pa svetuje: »Tudi kritične pripombe in vprašanja morate jemati pozitivno. Saj oseba, ki vam stoji nasproti, le razčiščuje svoje pomisleke. In vaša naloga je, da tej osebi pri odpravljanju njenih dvomov pomagate.« (Bradeško, 2010, str. 18)

Ob tem pomislim na paradoks, da imajo učenci v povprečju raje zahtevnega in strogega učitelja, ki se odločno odzove na vsak komentar, kot pa milega, popustljivega učitelja, ki v svoji empatičnosti znižuje zahtevnost pouka ter prizanesljivo presliši marsikatero bodico ali provokativen medklic. Resnično: šele ko so primorani veliko vložiti, bodo cenili to, kar so na koncu dobili.

Nebesedno sporazumevanje

Wikipedija, prosta enciklopedija, definira nebesedno sporazumevanje: »Neverbalna komunikacija je način sporazumevanja, iz katerega so izvzete besede in izključeni simboli kot nadomestki besed. Raziskave kažejo, da se ljudje ne sporazumevajo le z besedami in da je v socialnih interakcijah kar 65 % celotne komunikacije neverbalne. Raba neverbalne komunikacije - kot prenosa informacij od ene osebe k drugi poteka večinoma na nezavedni ravni. Ton glasu (parajezik), stik s pogledom, izraz obraza (mimika), telesna drža, kretnje, dotik, medosebne bližine (proksemike) in obleka (lastna zunanja podoba) so nebesedni signali, zajeti v neverbalno komunikacijo. Nebesedni signali, s katerimi ljudje izražajo, ponazarjajo in označujejo čustva, so pomemben del razumevanja neverbalnega vedenja in posledično prepoznavanja in interpretiranja nebesedne komunikacije.«

Vpliv nebesednih spremljevalcev govora

Kadar stopamo pred poslušalstvo, seveda želimo čim boljši učinek in se morebiti spomnimo na različne tehnike in nasvete ter zglede učinkovitega govorniškega nastopa. Katerega izmed teh posnemati? Po nekaterih študijah naj bi 65 ali več odstotkov celotnega sporočila

posredovali nebesedno, torej gre za glavnino tega, kar bo občinstvo dobilo od nas. M. Bradeško svetuje: »Bodite to, kar ste! Vendar se pri tem ne ustavite! Okrepite svoje dobre lastnosti, okrepite vse tisto, zaradi česar vas bodo ljudje poslušali še bolj pozorno, zaradi česar se bodo veselili ponovnega srečanja z vami. In odstranite ali zmanjšajte učinek tistih svojih osebnostnih lastnosti, ki bi utegnile poslušalstvo motiti.« (Bradeško, 2010, str. 14)

Mislim, da bi marsikdo od nas, učiteljev, v tem opisu prepoznal svoj poklicni razvoj in mogoče je to tisto, o čemer govorijo naši znanci, ko pravijo, da smo se kot sogovorniki nekako spremenili, odkar delamo v šoli.

a) Govornik na odru

Glede prihoda pred občinstvo, vzpostavitve očesnega stika in položaja na mestu govornika M. Bradeško pravi, da je »s sklonjeno glavo prihajati pred ljudi (...) slaba popotnica. Če prihajate vzravnan, mirno, sproščeno in zbrano, ne bo težav«, glede pogleda pa: »Vaš pogled mora pokriti vse.« Nato pa: »Odstranite vse ovire med seboj in občinstvom (...) Razkrijte se, naj vas vidijo v celoti, stojte. Nikar ne sedite (razen v posebnih primerih, npr. na okroglih mizah ipd.) Gibajte se po prostoru, kolikor seveda prostor dopušča.« (Bradeško, 2010, str. 24–27).

Vesna Sodnik v spletnem članku Neverjetna moč govorice telesa v komunikaciji piše o dejavnikih, s katerimi sporočamo tudi takrat, kadar ne govorimo in za vsakega izmed njih doda praktično priporočilo. Med drugim pojasnjuje, zakaj je očesni stik med govornikom in poslušalcem tako pomemben: »Očesni stik je ključen del neverbalne komunikacije, obenem pa ima velika večina ljudi težave ravno s tem. Izogibanje očesnemu stiku je znak nezanimanja, kar je lahko za nekatere ljudi celo žaljivo, v drugih kulturah pa boljše in v oči razumejo kot izzivanje. S pogledom, uprtim v tla, pri sogovorniku izpademo sramežljivi in nesamozavestni, če nam nekaj razlaga, pa celo nezainteresirani zanj in za njegove besede. Če boste sogovornika večino časa gledali v oči, vam bo bolj verjel, da ga dejansko poslušate in vam je mar zanj. Za tiste, ki imate težave z vzdrževanjem očesnega stika, žal ni čudežnega zdravila, obstaja zgolj vaja. Zato vadite. Na začetku bo morda malce neprijetno, toda sčasoma vam bo prišlo v navado in osebe ne boste mogli poslušati, ne da bi jo ob tem gledali v oči. Še preprosta tehnika, ki vam je lahko v pomoč: zadajte si za cilj, da boste po pogovoru z vsako osebo znali povedati, kakšne barve oči ima.« (Sodnik, 2022)

Učitelj svoj prostor – učilnico – seveda dobro pozna in lahko deloma tudi odloča o tem, kje bo prostor govornika in kje

bo sedelo poslušalstvo, saj si ob začetku vsakega šolskega leta glede na velikost oddelkov in prevladujočo obliko pouka razporedimo šolske klopi. Bolj ko se naporen delovni dan bliža koncu, vabljujejši je videti stol za katedrom, toda utrujen učitelj, ki 7. uro pouka sedi pred utrujenimi učenci, dostikrat nagovarja gluha ušesa. In s čim vse si skušajo krajšati dolg šolski čas učenci, do katerih ne seže naš pogled! Prav o teh skrivnih dejavnostih govorijo mnoge anekdote na obletnicah valet ali mature.

b) Videz govornika – in še kaj

M. Bradeško opozarja tudi na veliko vlogo naslovnikovih čutil pri sprejemanju našega nastopa, torej nebesednih vidikov sporazumevanja. Poleg iz literature dobro znanih vida in sluha, omenja tudi vonj, ob čemer sama najprej pomislim na prezračeno, svežo učilnico oz. predavalnico, v katero z veseljem vstopim, avtor pa posvari tudi pred neprijetnim zadahom govornika, ki lahko zasenči še tako izbrane besede. Glede oblačil se svetuje obleči »za odtenek bolje, kot mislite, da od vas pričakujejo«, obenem pa je »bistveno, da ste v tistem, kar nosite, sproščeni«. (Bradeško, 2010, str. 36–37).

c) Kako blizu

Glede vprašanja osebne bližine Bradeško opozarja, da le-ta ni zgolj kulturno pogojena, pač pa tudi odvisna od posameznika. V našem kulturnem prostoru velja, da ostajamo na razdalji 1,5 metra, če ne želimo posegati v človekov osebni prostor. Izjema so primeri, ko skušamo posamezniku pri nečem pomagati. »Splošno pravilo je – bolje večja osebna razdalja kot tvegati nelagodje občinstva,« (Bradeško, 2010, str. 42) zapiše. V šoli bližino uporabljamo tudi kot sporočilo učencu, da smo mu na voljo, če bi potreboval pomoč, kot nemo opozorilo zaradi pasivnosti ali motečega vedenja ter pri sprotnem preverjanju, ali učenci razumejo navodilo in pravilno opravljajo dejavnost. Učenca, ki se na prejšnja nebesedna ali že besedna opozorila ne odzove, se lahko tudi dotaknemo na ramenu ali roki, da vzbudimo njegovo pozornost. To pa zna biti nekaterim neprijetno.

Vesna Sodnik v svojem članku o postavitvi govornika glede na občinstvo pravi naslednje: »Osebni prostor je v komunikaciji izrednega pomena, saj sporoča, kako varni se počutimo. Če klepetate s prijateljem, s katerim imate tesnejši odnos, se bosta zagotovo precej približala, če gre za znanca, s katerim občasno poklepetate v trgovini, pa bo ta prostor večji ali pa se bo znanec, če se ne more umakniti, nekoliko obrnil v stran s telesom, da bo ustvaril navidezno več prostora pred seboj. Nekaterim je vdor v osebni prostor izjemno

moteč, spet drugim je vseeno (ponavadi gre za ljudi iz gosto naseljenih krajev, ki so vajeni posegov v osebni prostor). Kljub temu bodite previdni in če osebe ne poznate, raje ohranjajte distanco (...). Dobra taktika za določanje osebnega prostora je rokovanje – pri tem se namreč oseba ponavadi postavi točno tako daleč, kot ji je prijetno, zato preprosto v nadaljevanju pogovora poskrbite, da ohranite takšen osebni prostor.« (Sodnik, 2022)

d) Moč glasu

Velik dejavnik govora je seveda glas. Lastnosti so deloma prirojene, deloma pa jih lahko z vajo oblikujemo v želeno smer. Mnogokrat sem že doživela, da so učenci potožili nad učiteljem ali učiteljico, ki da ima pretih, preglasen, preveč hripav, preveč pust, pre... glas. Potem so dodali, da jih ta učitelj ničesar ne nauči, kar sem razumela kot to, da ga preprosto niso mogli poslušati in so svoje misli usmerili drugam. »Živahen, razgiban glas s poudarki (...) bo občinstvo pritegnil,« zapiše Bradeško. Glas mora »seči do vseh v občinstvu in to tako, da lahko udobno poslušajo,« (Bradeško, 2010, str. 47, 49) odsvetuje pa pretirano glasnost, ki je včasih posledica treme ali prevelike vneme, saj je to občinstvu neprijetno in ga čustveno vznemiri. Primerna glasnost pa nič ne pomaga, če govorimo prehitro ali prepočasi (slednje se pojavi redkeje) ter če besed ne artikuliramo razločno. Premori in trenutki tišine so učinkovito sredstvo za interakcijo z občinstvom, kadar želimo, da se v mislih odzivajo na naša retorična vprašanja in besede, s katerimi želimo pri njih vzbuditi čustveno reakcijo ali asociiranje. Kadar pa tišina ni načrtovana, ampak je nastala zaradi prekinitve našega toka misli oz. govora, Bradeško svetuje: »Naj tišina ostane tišina. Ne polnite je z mašili!« (Bradeško, 2010, str. 51)

Vesna Sodnik opozori na velik pomen govornikovega glasu: »Naš glas oblikuje kar neverjetnih 38 % našega sporočila. V tem deležu se skrivajo ritem govorenja, ton glasu, premori in poudarki besed, dialekt, hripavost, šepetanje ... Glas je izredno pomemben del sporočila, saj odraža čustveno noto oziroma naš odnos do vsebine, sogovornika, naše počutje, Kar pomislite na primer na vpliv tona: iste besede, izgovorjene na dva različna načina, lahko dobijo povsem drugačen pomen. Če recimo na vprašanje o vašem počutju tiho in počasi odgovorite z: 'V redu sem', bo sogovornik sklepal, da morda niste dobro, da želite sporočiti še nekaj drugega, da niste pri stvari«

e) Kam s telesom

»Vsebinsko, glas in telo morajo biti v sozvočju. Ljudje si bistveno lažje zapomnijo govor po vidnih podobah vas in

vaših kretenj,« (Bradeško, 2010, str. 52) zapiše M. Bradeško. Svetuje pokončno, odprto držo telesa, roke naj bodo na začetku govora ob telesu, nato pa prilagojeno vsebini izvajajo naravne kretnje, kakršne bi delali v vsakdanjem prijateljskem pogovoru. Rok nikakor ne skrivamo ali pre-križamo, prav tako se ne naslanjamo na govorniški oder oz. kateder. Zadrego, kam z rokami, lahko na začetku pre-mostimo tako, da primemo kakšno mapo ali pisalo, ven-dar naj bo to le začasno. »Roke naj bodo kar se da proste!« (Bradeško, 2010, str. 54) Velja tudi pravilo, da se med govorjenjem z rokami ne dotikamo obraza, las, oblačil, naki-ta in podobnih mest.

Vesna Sodnik o drži telesa zapiše: »Drža je eden najopaznejših elementov govorice telesa. Če nekdo stoji pred vami pokončno in vzravnano, si verjetno mislite, da je samozavesten in da se dobro počuti v svoji koži, kajne? Nekdo, ki stoji sključeno in ne ve, kam bi z rokami, pa je najverjetneje sramežljiv, žalosten ali morda celo naveličan. Svetujem vam, da med pogovorom pazite, da vaše roke niso pre-križane, saj s tem sporočate, da ste zaprti in nedostopni. Raje roke sklenite pred popkom, da je vaše telo odprto – s tem izražate, da se dobro počutite v sogovornikovi bližini. Še odličen nasvet za razgovore za službo, pomembne pred-stavitve ali prodajne sestanke: pri govoru se rahlo nagnite naprej, ker boste tako delovali bolj proaktivno in zainteresirano.« (Sodnik, 2022)

Učitelji smo na tem področju v prednosti pred druge vrste govorniki, saj običajno uporabljamo raznovrstna gradiva in pripomočke, tako da se namesto zadrege, kam z dvema rokama, raje pojavlja želja po kakšnem paru rok več.

f) Govornikov obraz

Mimika prav tako igra pomembno vlogo, saj nas poslušalci gledajo v obraz in z njo podkrepimo svoje besede. Pomembno je, da sta vsebina in mimika usklajeni, torej da se npr. ob šali nasmehnemo, ob opozorilu pa namrščimo, sicer poslušalca zmedemo ali spravimo v nelagodje.

»Ste vedeli, da z obrazom lahko oblikujemo kar deset tisoč različnih izrazov?« v članku sprašuje Vesna Sodnik. »Prav zato je naša mimika ena izmed najbolj pomembnih vrst neverbalne komunikacije, obenem pa je tudi prva stvar, ki jo opazimo na človeku. Premislite, koliko informacij sporočamo z nasmehom ali pa namrščenim izrazom. Čeprav se lahko kar nekaj ostalih vrst neverbalne komunikacije razlikuje od kulture do kulture, pa je izraz veselja, žalosti ali jeze enak (skorajda) po celem svetu. Odličen trik za bolj prijazno mimiko: ko poslušate neko osebo, razmišljajte, na katerega človeka, ki vam je ljub, vas ta oseba spominja. To

bo omehčalo vašo obrazno mimiko, morda pa se vam bo obraz celo razlezel v nasmešek.«

Učitelj stojimo pred svojimi učenci na stotine ur in če kdo pozna vse podrobnosti in čustvene nianse naših obrazov, so to prav oni. Nemalokrat se je že zgodilo, da je učenec in ne soprog ali sodelavec zaznal moje spremenjeno razpoloženje, čeprav je splošno prepričanje, da si šele v zbornici ali doma snamemo pogovorno masko.

f) Gibanje po prostoru

M. Bradeško odsvetuje pretiravanje pri kateremkoli nebesednem elementu sporazumevanja, saj lahko izpademo narejeni, neiskreni ali pa se občinstvo celo počuti poot-ročeno oz. kar ponižano. Enako svetuje glede gibanja po prostoru med govorom. Začnemo na centralni točki, kjer smo dobro vidni vsem poslušalcem. Med govorjenjem obvladamo vzgib, da bi se zibali, pač pa se v skladu z vsebino začnemo premikati po prostoru. Premaknemo se, ko začnemo novo temo, nikakor pa ne v enakomernem ritmu ali prevečkrat. Tudi sprehod govornika med občinstvo je pri-poročljiv zgolj izjemoma in za kratek čas. Paziti je treba, da s svojimi premiki ne motimo morebitne projekcije, avtor pa tudi svetuje, naj na projekcijo ali slikovno gradivo ne kaže-mo z laserskim kazalnikom ali prstom, pač pa s celo odprto dlanjo.

Sama še vedno začenjam vsako uro pouka, četudi je ta za-poredna, tako da stopim pred razred in učenci vstanejo ter počakajo na moj pozdrav. Menim, da me ta droben, po mnenju nekaterih obrabljen in že preživet ritual, predstavi kot govornico, učenci sprejmejo svojo vlogo občinstva in v tistih nekaj trenutkih tišine se vzbudi pričakovanje, o čem bom tokrat spregovorila. Nekateri od ostalih položajev učitelja v prostoru pa znajo na učence delovati neprijetno ali celo grozeče – na primer nemo patroljiranje med vrstami klopi med samostojnim delom ali zlovesče stanje za hrbti učencev med pisnim ocenjevanjem.

g) Govornikovi pripomočki

Učitelji običajno poučujemo s pomočjo raznovrstnega gradiva. M. Bradeško zapiše, da morata biti »predstavitevno gradivo in vi – usklajen par« (Bradeško, 2010, str. 77). Svetuje, da si predstavitev ali tiskane izročke pripravimo tako, da jih potem s svojo izvedbo nadgrajujemo. »Vi mora-te biti boljši od spremljajočega gradiva!« (Bradeško, 2010, str. 71) Tu pa je tudi tehnični vidik nastopa. Govornik se mora še pred začetkom nastopa seznaniti s tehnično opre-mo in preveriti njeno delovanje.

Povzetek ugotovitev po izvedeni anketi in interpretacija

S spletnim orodjem 1KA Arnes sem oblikovala anketo z naslednjimi vprašanji:

1. Kdo sem?
 - učenec
 - učitelj
2. Spol
 - moški
 - ženski
3. Kdaj si pri učni uri ali predavanju največ zapomniš?
 - Če imam poleg razlage pred sabo zapiske, grafe, slikovno gradivo in si še kaj podčrtam, obkrožim.
 - Če predavatelj dobro obrazloži in se potem o temi pogovarjamo; če je kakšno gradivo, nam ga prebere in ustno razloži.
 - Če lahko med predavanjem vstanem, se presedem, kaj preizkusim ali če ima predavatelj s sabo kakšno zanimivo stvar.
4. Katerega govorca bi lahko dlje časa zbrano poslušal in se od njega učil?
 - Tistega, ki govori pravilno knjižno slovenščino.
 - Tistega, ki po večini govori knjižno, občasno pa uporabi tudi kakšno pogovorno obliko.
 - Tistega, ki govori pogovorno, sproščeno in se ne ozira na slovnična pravila.
5. Kaj te pri predavatelju bolj pritegne?
 - Očitno se zelo spozna na svojo stroko, veliko ve o njej.
 - Videti je, da je nad svojo temo močno navdušen.
6. Kdaj se iz predavanja naučiš več?
 - Kadar je predavanje zahtevno in se moram pošteno potruditi, da sploh sledim.
 - Kadar je snov lahko razumljiva, predavatelj pa nam daje enostavne naloge.
7. Najraje imam, da med predavanjem predavatelj ...
 - ... sedi na stolu pred nami.
 - ... sedi za mizo pred nami.
 - ... stoji pred nami.
 - ... stoji za mizo/pultom pred nami.
- ... sedi v krogu skupaj z nami.
8. Lažje mi je poslušati predavatelja, ki ...
 - ... me med predavanjem vsake toliko pogleda.
 - ... me ne gleda, samo jaz lahko opazujem njega.
9. Najlažje sledim predavanju osebe, ki ...
 - ... je oblečena v preprosta oblačila, ki ne vzbujajo moje pozornosti.
 - ... se je očitno skrbno uredila in je prav prijetno opazovati njene oblačila, obutev, modne dodatke.
 - ... nosi barvita, zanimiva, nevsakdanja oblačila in modne dodatke.
10. V katerem primeru težje slediš predavanju?
 - Kadar moram sedeti nekoliko dlje od predavatelja, kot bi sam želel.
 - Kadar moram sedeti nekoliko bližje predavatelja, kot bi sam želel.
11. Bolj me zmoti, če ...
 - ... se predavatelj ves čas drži na razdalji od nas, poslušalcev.
 - ... se predavatelj nenadoma sprehodi med nami, poslušalci.
12. Daljši govor katere osebe ti je težje poslušati?
 - Tiste, ki govori nekoliko preglasno.
 - Tiste, ki govori nekoliko pretiho.
13. Predavanje katere osebe bi lažje poslušal?
 - Tiste, ki govori kar malo prehitro.
 - Tiste, ki govori kar malo prepočasi.
14. Kaj bi te pri predavatelju bolj motilo?
 - Če bi med govorjenjem veliko krilil z rokami in nekoliko nenavadno pregibal svoje telo.
 - Če bi ves čas samo stal z rokami za hrbtom in se posvečal zgolj govorjenju.
15. Raje sledim predavanju, če ...
 - ... predavatelj ohranja resen izraz na obrazu in se zbrano posveča govorjenju.
 - ... predavatelj pogosto spreminja izraz na obrazu, se nasmija, mršči ipd.
16. Težje sledim govorjenju osebe, ki ...
 - ... med govorjenjem ves čas stoji na istem mestu.
 - ... med govorjenjem pred nami ves čas hodi gor in dol.

17. Bolj me zmoti, če ...

- ... ima predavatelj pripravljeno veliko gradiva (PPT, slike, izročki ...), ki pa ni povsem ustrezno.
- ... predavatelj nima za nas pripravljenega nobenega gradiva.

Anketa o nebesednih elementih pri pouku je bila zasnovana z namenom, da preverim, kako raznovrstni nebesedni spremljevalci vplivajo na učence, glede na prevladujoči učni tip. Zanimalo me je tudi, ali se mnenje učiteljev o vplivu nebesednih elementov na spremljanje govora/pouka v povprečju kaj razlikuje od mnenja učencev. Nekaj vprašanj (npr. o glasnosti, hitrosti govorjenja, razdalji med govorcem in občinstvom) je zahtevalo izbiro med dvema možnostma, od katerih nobena ni bila tista najboljša. Ker je to, kaj je primerna razdalja, glasnost, hitrost govora subjektivno mnenje, sem vprašanja oblikovala tako, da se je moral anketiranec odločati za manjše oz. večje zlo. Vzorec ni bil velik, anketo je izpolnilo 22 učiteljev OŠ Otočec in 107 učencev od 6. do 9. razreda, kljub temu pa je analiza rezultatov le pokazala stalne razlike med tremi skupinami anketirancev, ki so se prepoznali v različnih tipih sprejemanja informacij. Prvi dve vprašanji (učenec ali učitelj in moški ali ženska) sta se izkazali za nerelevantni, saj rezultat ni izkazal opaznejše razlike glede na spol anketirancev oz. njihovo vlogo v izobraževalnem procesu.

Povzamemo lahko naslednje.

a) Vizualni učni tip

Na anketnem vprašanju, ki je preverjalo prevladujoči učni tip, se je 37 % udeležencev opredelilo kot vizualni tip. V nadaljevanju ankete se je izkazalo, da osebe s prevladujočim vizualnim načinom sprejemanja informacij od govornika pričakujejo knjižni jezik. Nekoliko večkrat kot ostali skupini so tudi izbrali poslušanje predavanja v zbornem jeziku, možnost s sproščenim pogovornim jezikom pa le redko. Primerjava prevladujočega učnega tipa in želene zahtevnosti predavanja je pokazala, da so vizualni tipi večkrat kot ostali vprašani izbrali zahtevnejše predavanje namesto lahko razumljivega s preprostimi nalogami, čeprav je bilo slednje med vsemi anketiranci na splošno bolj priljubljeno. Pri vprašanju položaja predavatelja glede na občinstvo, so osebe prevladujočega vizualnega načina sprejemanja informacij največkrat izbrale odgovor, da le-ta stoji pred publiko, od vseh učnih tipov pa jim je bilo najpomembnejše, da vzpostavlja očesni stik. Prav tako bi jih izmed vseh tipov najmanj zmotilo, če bi se med predstavitvijo govornik nenadoma sprehodil med občinstvom; bolj kot ostale bi jih motilo stalno vzdrževanje razdalje. Skrbno urejen in opazen videz govornika je bil pri vizualnih tipih izbran večkrat kot pri drugih dveh skupinah, vendar še vedno manjkrat

kot prva, najljubša izbira – nevpadljivo urejen predavatelj. Glede glasnosti govorjenja sta bila oba odgovora pri anketirancih vizualnega tipa izbrana enako pogosto, ne pa tudi pri vprašanju glede hitrosti – izkazalo se je, da bi prav vizualno orientirane poslušalce prehitro govorjenje motilo najbolj od vseh tipov. Pri vprašanju uporabe kretenj sta bila oba odgovora enakovredno zastopana, pri uporabi mimike pa je bil mnogo pogostejše izbran govornik z razgibanim obrazom, vendar je bilo ravno vizualnih prejemnikov informacij med tistimi, ki bi izrazito mimiko raje zamenjali za brezizraznega govornika, največ. Ko so izbirali med predavateljema, od katerih prvi govori stoje z rokami za hrbtom, drugi pa ves čas koraka sem ter tja, so se vizualni tipi večkrat kot ostali vprašani odločali za slednjega – torej za enakomerno premikajočega se pred občinstvom. Pri zadnjem vprašanju se je pokazalo, da si večina anketiranih ob govorjenju želi še kakšnega spremljevalnega gradiva – tudi če le-to ni optimalno. Odgovori oseb, ki informacije sprejemajo pretežno vizualno, so bili po vrednosti med obema ostalima tipoma.

b) Avditivni učni tip

Kot avditivni učni tip se je opredelilo največ, tj. 45 % vprašanih. Avditivni prejemniki informacij so se približno polovično odločali za poslušanje daljšega predavanja v knjižnem pogovornem in pogovornem jeziku, delež tistih, ki bi poslušali zborni govorjenje, je bil nizek. Pri vprašanju o zahtevnosti predavanja so bili po vrednosti med obema ostalima tipoma. Ko so izražali mnenje o položaju govornika glede na občinstvo, so v velikem deležu podprli prevladujočo možnost »stoji pred nami« in tudi največkrat dodali komentar pod Drugo, kjer so v večini primerov dopolnili, da govornik ne le stoji, pač pa se nekoliko giblje pred občinstvom, uporablja spremljevalno gradivo in tudi pomaga komu iz občinstva/razreda. Najmanjkrat so izbrali položaje, kjer je predavatelj delno zakrit z mizo ali pultom – pri tem pa raje vidijo, da vsaj stoji in ne sedi. Kar se tiče opaženosti s strani predavatelja, je bilo med tistimi, ki si ne želijo očesnega stika, največ ravno oseb avditivnega učnega tipa. Ko so presojali primerna oblačila govornika, so, verjetno zaradi svoje potrebe po nemotenem poslušanju, večkrat izbrali predavatelja s preprostimi, nevsiljivimi oblačili, precej manjkrat skrbno in lepo oblečenega govornika ter le redko takega v zanimivih, barvitih oblačilih. Pri obeh vprašanjih o razdalji med občinstvom in predavateljem so bili odgovori anketirancev prevladujočega avditivnega tipa po vrednosti med obema preostalima tipoma, prav tako pri vprašanju o hitrosti govorjenja. Kakor ostala tipa bi raje kot pretihga poslušali nekoliko preglasnega govornika, vendar je bilo med tistimi, ki so se kljub temu odločili za tišjega predavatelja, največ oseb prevladujočega avditivnega tipa. Pri vprašanjih o kretnjah, mimiki in gibanju po prostoru so se anketiranci

avditivnega tipa pridružili večinskim odgovorom, ki so izkazali željo po mimiki in kretnjah, so pa – večkrat kot vizualni – izbirali po kretnjah zelo razgibanega govornika. Temu navkljub so raje izbirali statičnega predavatelja z rokami za hrbtno kot enakomerno sem ter tja korakajočega govorca. Pri vprašanju o gradivu, ki spremlja predavanje, so se kakor večina, najpogosteje odločili za gradivo, vendar v manjšem deležu kot ostala dva tipa.

c) Kinestetični učni tip

Med osebami, ki so izpolnile anketo, se jih je 18 % prepoznalo v opisu kinestetičnega učnega tipa. Kinestetični prejemniki informacij so v anketnem vprašalniku kot prijetnega za poslušanje večkrat kot ostali izbrali pogovorni jezik, zbornega pa izjemno redko. Tudi možnosti zelo zahtevnega predavanja so bili ravno ti anketiranci izrazito nenaklonjeni. Na vprašanje o položaju predavatelja glede na občinstvo so kakor ostali dve skupini največkrat odgovorili s »stoji pred nami«, je pa bila možnost predavanja iz kroga poslušalstva bolj priljubljena med njimi kot med ostalimi. Najmanjkrat so izbrali govornika, ki bi sedel na stolu ali bi ga deloma zakrivala miza oz. pult. Pri vprašanju opaženosti s strani predavatelja, so se pridružili večini, ki si želi očesnega stika, po vrednosti so bili na tem področju med ostalima dvema tipoma. Glede govornikovih oblačil so se kinestetični tipi večinsko pridružili najpriljubljenejši možnosti nevpadljivo oblečenega predavatelja, so pa bili prav oni tisti, ki so večkrat kot ostali dve skupini izbrali govorca v barvitih, zanimivih oblačilih. Pri vprašanju o bližini predavatelja so bili anketiranci kinestetičnega tipa obakrat tisti, ki bi jih najbolj motila prevelika bližina oz. nenaden sprehod govorca med občinstvom. Glede hitrosti in glasnosti govorjenja je anketa pokazala, da bi, nasprotno od avditivnega, pretežno govorec najbolj otežil poslušanje poslušalcem prevladujočega kinestetičnega učnega tipa. Ko so se odločali o uporabi mimike, kretenj in gibanja po prostoru, so prav ti anketiranci izkazali največjo naklonjenost izraziti mimiki in kretnjam, zanimivo pa so si večkrat izbrali pretirano statičnega govornika kot nenehno enakomerno sem ter tja korakajočega predavatelja.

Sklep

Uvodoma sem zapisala, da sem se teme Vpliv nebesednih spremljevalcev govora pri poučevanju lotila, da bi raziskala, v kolikšni meri se anketirani učenci naše šole zavedajo posameznih nebesednih spremljevalcev govorjenja, ki so jim med učnimi urami izpostavljeni. Želela sem izvedeti, kateri od njih nanje vplivajo najbolj spodbudno, ter tudi, ali se njihovi odgovori v povprečju kaj razlikujejo od tistih, ki so jih podali učitelji. Anketa je pokazala, da so si odgovori učiteljev in učencev podobni, da pa je pomembnejši dejavnik kot vloga vprašanega njegov prevladujoči učni tip. Opazna razlika se je pokazala le pri vprašanju o predavateljevi pozornosti/opaženosti ter njegovem približevanju občinstvu. Učence bi znatno manj motilo, če bi jih predavatelj opazoval in se jim približal. Sklepam, da gre za vprašanje (ne)enakovrednosti v odnosu, saj se otrok pričakovano prej počuti neprijetno, kadar ga gleda oz. se mu približa tuja odrasla oseba, kot pa učitelj.

Analiza ankete je potrdila, kako pomembno je pri poučevanju oz. pri vsakem govorjenju pred občinstvom imeti v mislih, da pred govornikom ni homogena množica, ki jo nagovarja na isti način, pač pa raznoliki poslušalci z različnimi potrebami, ki si med seboj včasih tudi nasprotujejo. Če želi predavatelj z govorom doseči svoj namen, bo moral dobro načrtovati in po potrebi vaditi uporabo nebesednih spremljevalcev, le-ti so lahko bodisi njegovi najboljši prijatelji bodisi največji sovražniki.

Viri in literatura

Gradivo z izobraževanja Govorna kultura pedagoga (Vladimir Pirc), ZRSŠ, šolski leti 2022/23 in 2023/24.

Bradeško, M. (2010). *Povejte z veseljem. Priročnik za odličen govorniški nastop*. Didakta.

Sodnik, V. (2022). *Neverjetna moč govornice telesa v komunikaciji*. <https://beseda.si/neverjetna-moc-govorice-telesa-v-komunikaciji/>

Zidar, T. (1996). *Retorika, Moč besed in argumentov*. Gospodarski vestnik.

Neverbalna komunikacija. https://sl.wikipedia.org/wiki/Neverbalna_komunikacija

Nastja Stropnik Naveršnik | Osnovna šola Mokronog

Obravnava basni v 7. razredu z elementi formativnega spremljanja

*Using Elements of Formative Assessment Process
to Discuss Fable in Grade 7*

Ključne besede:

formativno spremljanje,
povratna informacija,
samovrednotenje,
sodelovanje, basen

Keywords:

formative assessment,
feedback, self-evaluation,
collaboration, fable

Izvleček

Prispevek predstavlja učni sklop sedmih ur, v katerem učenci 7. razreda obravnavajo basen z elementi formativnega spremljanja. Učenci razvijajo zmožnosti doživljanja, razumevanja in vrednotenja umetnostnega besedila, osvajajo literarnovedno znanje, tvorijo umetnostno besedilo, ga samovrednotijo s kriteriji uspešnosti. Izdelek dopolnijo in izboljšajo, nato vrstniki podajo povratno informacijo za izdelek. Ob koncu učnega sklopa učenci svoje znanje samoevalvirajo s pomočjo vodenih vprašanj in izdelajo načrt za izboljšanje svojega znanja.

Abstract

This paper presents a set of seven lessons in which seventh-graders work on a fable using formative assessment techniques. Students develop the ability to experience, understand and evaluate a literary text, acquire literary knowledge, create a literary text, and self-evaluate it with performance criteria. They complete and improve the product, upon which peers give feedback on the outcome. At the end of the unit, students self-evaluate their knowledge using guided questions and devise a strategy to enhance their understanding.

Uvod

Sformativnim spremljanjem sem se srečala leta 2018, ko sem se zaposlila v šolstvu. Takratna šola, na kateri sem bila zaposlena eno leto (nadomeščanje), je bila vključena v razvojni projekt formativnega spremljanja. Učitelji smo imeli več izobraževanj na to temo, izvajali smo hospitacije pri učiteljih, ki so bili v ožjem razvojnem timu, in tudi sami vpeljevali elemente FS v pouk. Že takrat sem prepoznala elemente, ki so mi bili všeč in sem jih lahko prilagodila specifikki svojega predmeta, predvsem pa sem videla v njih velik potencial, da bi z njimi otroke opolnomočila za samostojno delo in sprejemanje odgovornosti za znanje, hkrati pa naredila pouk aktivnejši, privlačnejši in zanimivejši.

Znanje sem odnesla s seboj na novo šolo in to področje vse bolj raziskovala ter postopno začela v vse razrede pri čim več vsebinah vnašati elemente formativnega spremljanja.

Sem učiteljica slovenščine na predmetni stopnji. Moja učna obveza variira med oddelki od 6. in 9. razreda. Doslej sem že nekajkrat učila vsak razred, dodobra spoznala učni načrt in različna učbeniška gradiva, prepoznala, kateri sklopi otrokom delajo težave, katere metode učenja navadno dobro sprejmejo, kar mi pomaga, da lahko v razred vsako leto stopam suverenejša, hkrati pa mi to ponuja izziv, da skrbno načrtujem svoje poučevanje in razmišljam, katera področja/sklope lahko naredim drugačne in boljše.

Rada poučujem v 7. razredu. Letošnjo skupino učencev spremljam že od 6. razreda, dobro smo se povezali, skupina je zelo prijetna, učenci se med seboj dobro razumejo, radi sodelujejo v skupinah ali parih, NPZ lanskega leta je pokazal, da je standardni odklon v skupini (v primerjavi z državnim povprečjem) višji, kar dokazuje, da je skupina precej heterogena.

Zakaj formativno spremljanje?

Formativno spremljanje pomeni odmik od klasičnega poučevanja, pri katerem je učitelj v vlogi razlagalca učne snovi, učenci pa v vlogi neaktivnih poslušalcev. Danes si želimo drugačen pouk, hkrati pa želimo otroke opolnomočiti za samostojno učenje, pri katerem si bo učenec znal postaviti cilj in načrtovati pot do cilja (Peršolja, 2019). Formativno spremljanje prinaša številne pozitivne učinke: izboljšanje znanja učencev, spodbujanje vseživljenjskega učenja, aktivno vlogo učenca, krepitev učenčeve samozvesti, uvajanje samonadzora (Black, Wiliam, 1998). Poudarek takega poučevanja je na sprotne spremljanju učenčevega napredka, zato je bistveni del pouka kakovostna povratna informacija z nasvetom o izboljšanju (Peršolja, 2019).

Obravnava basni (1. in 2. šolska ura)

Pri pouku v 7. razredu smo obravnavali dve basni, in sicer Volk in jagnje (Ivan Andrejevič Krilov) in Palček in orel (Fran Erjavec). Obe besedili sta v berilu Sreča se mi v pesmi smeje. Vsaki smo namenili eno uro. Učno uro sem začela z napovedjo nove teme, učencem sem povedala, da bomo obravnavali basen (nisem pa razložila, kaj je basen). Projicirala sem fotografijo volka in jagenjčka, pogovorili smo se o njunem karakterju (učenci so povedali,

kako si predstavljajo volka in kako jagenjčka, kaj je njihova asociacija na ti živali). Besedo je dobil vsak učenec – vsak je povedal eno asociacijo za volka in eno za jagenjčka. Nato sem prebrala besedilo in jim dala čas za čustveno doživljanje. Nato sem jih povprašala o njihovih vtisih, predstavili smo zgodbo, se pogovorili o dogajanju. Nadaljevali smo z analizo zunanje zgradbe besedila in vsebinsko analizo. Učencem sem pripravila vprašanja za boljše razumevanje vsebine. Naslednjo uro smo obravnavali basen Palček in orel. V basni nastopa poleg omenjenih v naslovu še štrk, zato sem jim fotografije vseh ptic projicirala, da so si znali njihove podobe in posledično zgodbo lažje predstavljati. Tokrat so zgodbo prebrali vsak sam, vsebinsko analizo so naredili v skupinah po tri z vnaprej pripravljenimi nalogami. Ob koncu ure smo odgovore prebrali in se o zgodbi pogovorili.

Kako smo izpeljali definicijo basni? (3. šolska ura)

Eden od ciljev pouka v 7. razredu je, da učenci ob razvijanju zmožnosti doživljanja, razumevanja in vrednotenja umetnostnih besedil pridobivajo tudi literarnovedno znanje, in sicer razumejo, uporabljajo in definirajo strokovni izraz basen (učni načrt). Pri klasičnem načinu poučevanja bi na tablo zapisala miselni vzorec ali učencem narekovala definicijo, kaj je basen. To bi vzelo nekaj minut, učenci pa bi pasivno pisali v zvezek. Jaz pa sem želela, da bi učenci sami prišli do spoznanja, kaj je basen. Tretja ura je bila tako v celoti namenjena raziskovanju, kaj je basen. Navodila sem podajala postopoma.

Vsak učenec je najprej individualno razmislil, kaj je basen. Čas sem omejila na 3 minute. Učenec je svoje ugotovitve zapisal na list in ga prilepil v zvezek. Nato sem dala navodilo, da učenci oblikujejo pare in si izmenjajo mnenji, kaj je basen. Ugotovitve so zapisali na nov list, ki so ga prav tako prilepili v zvezek. Za to nalogo so imeli 5 minut časa. Sledila je tretja aktivnost. Učenci so se morali razporediti v trojice (trojico sestavljajo trije učenci, ki še niso sodelovali v dvojici). Razdelila sem jim tretji, zadnji list z navodilom. Tokrat so imeli 7 minut časa, da so v trojici predebatirali, kaj je basen, in zapisali novo, skupno definicijo. Če so učenci potrebovali pomoč, niso vedeli, kako začeti ali o čem naj sploh premišljujejo (to so bili predvsem učno šibkejši učenci), sem jih spomnila na vprašanja prejšnjih ur, npr. *Kdo nastopa v besedilu?*, *Ali so živali podobne človeku?*, *Koliko književnih oseb nastopa?*, *Ali smo se iz besedila česa naučili?*, nisem pa podajala neposrednih odgovorov.

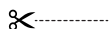
Dejavnost je bila nekaterim učencem sprva težka, zlasti pri prvi nalogi, kjer so delali sami. Učno uspešnejši učenci so že

Priloga 1: Učni list za učence, na katerega so pisali definicijo basni.

BASEN

PRVI KORAK

ZDAJ ŽE VELIKO VEŠ O BASNI. POSKUSI NAPISATI SVOJO DEFINICIJO BASNI (3 ZNAČILNOSTI). (INDIVIDUALNO)

DRUGI KORAK

SOŠOLCU/SOŠOLKI PREBERI SVOJO DEFINICIJO BASNI, ON/ONA PA TEBI. ALI STA PODOBNI? USKLADITA DEFINICIJI, PO POTREBI DOPOLNITA, POPRAVITA. SKUPAJ POIŠČITA VSAJ 5 ZNAČILNOSTI BASNI. (V DVOJICAH)

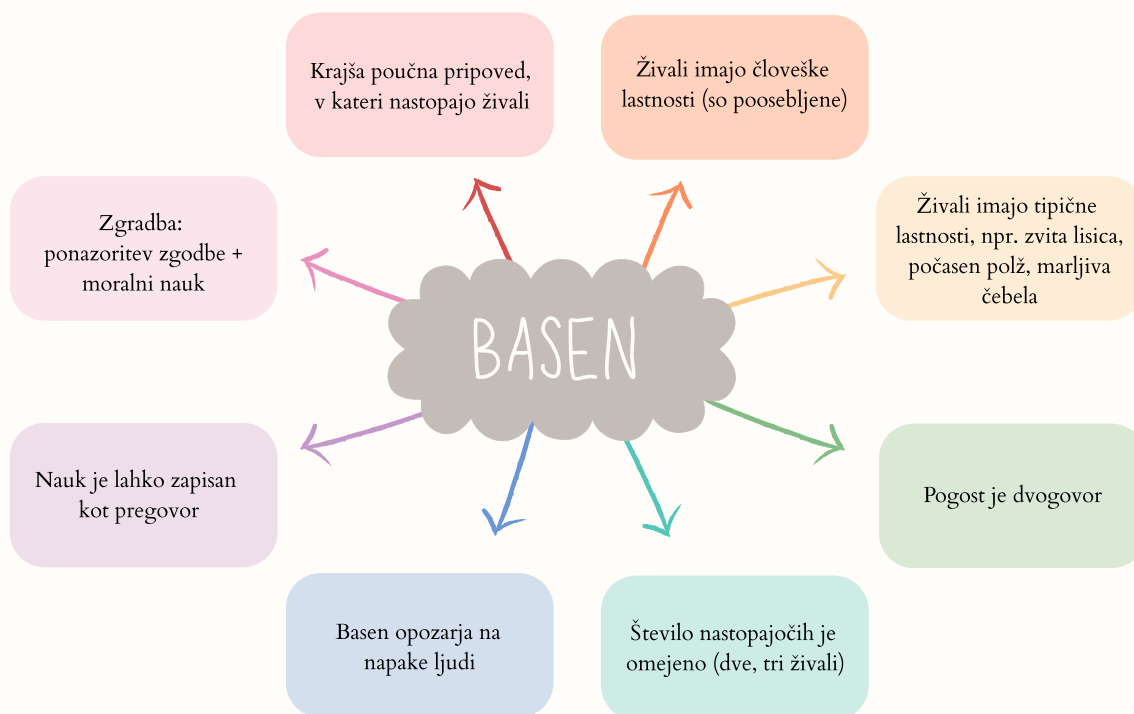

TRETJI KORAK

V SKUPINI PREBERITE IN PREDEBATIRAJTE VAŠE ZAPISE: SE VAŠE DEFINICIJE UJEMAJO, V ČEM SE RAZLIKUJEJO? ALI LAHKO DOPOLNITE ZAPIS? JE KAKŠNA NAPAKA V VAŠI DEFINICIJI? PONOVRNO NAPIŠITE SKUPNO DEFINICIJO, KI NAJ VSEBUJE VSAJ 7 ZNAČILNOSTI BASNI. (V SKUPINI)

v prvi dejavnosti nanizali po tri, štiri alineje. Učno šibkejši učenci le po eno. Z vsako naslednjo aktivnostjo so postajali pogumnejši, debatirali so med seboj, se domislili več značilnosti in zapisali več odgovorov. Pomembno se mi je zdelo, da je to prostor, kjer so napake dovoljene, kjer se učenci počutijo varno, da si upajo pogovarjati se, in se med seboj podpirajo. Zavedam se, da se tega ne da izpeljati enako dobro z vsako skupino in da je treba skupino takšnega dela tudi priučiti.

Ob koncu ure smo na tablo napisali tabelski zapis. Prva skupina je poročala o svojih ugotovitvah, vsaka nadaljnja je povedala značilnosti, ki jih še nismo slišali. Tako se učimo tudi poslušanja. Hkrati pa smo vsako informacijo prebrali (da so bili slišani vsi učenci) in vsako pokomentirali. Ko je bila tabelska slika dokončana, so imeli učenci čas, da so v miru uredili in po potrebi dopolnili svoj zapis v zvezku.

Slika 1: Osnutek miselnega vzorca, ki sem ga pripravila vnaprej. Učenci so večino lastnosti basni prepoznali, do nekaterih sem jih napeljala s pogovorom.

Tvorba besedila in samovrednotenje (4. in 5. šolska ura)

Cetrto šolsko uro smo namenili tvorbi proznega besedila. Učenci so pisali basen. Dobili so spodnje navodilo:

Oglej si spodnjo preglednico. Kateri pregovor ti je ljubši? Izberi ga in ga vključi v svojo basen. V basni naj nastopata vsaj 2 živali s tipično lastnostjo (iz desnega stolpca). Upoštevaj vse značilnosti basni. Besedilo naj bo zapisano kot pripovedništvo (vsaj 10 povedi). Bodi pozoren na zgradbo besedila in pravopis.

Preglednica 1: Navodila učencem za pisanje umetnostnega besedila – basni.

Pregovor	Književne osebe
Kdor drugemu jamo koplje, sam vanjo pade.	(zvest) pes,
ALI	(zvita) lisica,
Laž ima kratke noge.	(požrešen) volk,
	(počasen) polž,
	(delavna) mravlja,
	(trdoživa) mačka

Navodila smo razložili še ustno, preverila sem, ali poznajo pomen obeh pregovorov, pogovorili smo se o tipičnih lastnostih, ki jih pripisujemo določeni živali. Ustno smo obnovili tudi znanje prejšnje ure – značilnosti basni, nato so se lotili pisanja. Temu smo namenili preostanek ure. Komur pri pouku ni uspelo dokončati basni, jo je dokončal doma. Naslednjo uro so se učenci lotili samovrednotenja (z vnaprej pripravljenimi kriteriji uspešnosti).

O pomenu samovrednotenja je pisal že Sadler (1989). Prepričan je, da je samovrednotenje bistvenega pomena za učenje. Učenci dosežejo učni cilj le, če ga razumejo in znajo oceniti, kaj morajo storiti, da bi ta cilj dosegli. Učencem morajo biti jasna merila za evalvacijo učnih dosežkov. Šele če je ta pogoj izpolnjen, imajo pregled nad svojim delom in so sposobni nadzorovati svojo pot do cilja. Ob jasno zapisanih merilih si učenci lahko označijo, katere cilje že dosegajo in katerih še ne (Peršolja, 2019). S pomočjo izdelkov (kot je npr. zapisano umetnostno besedilo) učenec ugotovi, katera znanja je že izkazal in katera bi še lahko izboljšal. Naloga učitelja pa je, da učencem ponudi možnost za izboljšanje znanja in da izkazano znanje tudi pokažejo. Peršolja je prepričana, da je večina učencev pri samoocenjevanju realna do sebe ali celo strožja do sebe kot učitelj.

Priloga 2: Učni list za samovrednotenje tvorbe besedila – basni s kriteriji uspešnosti.

SAMOVREDNOTENJE

BASEN

Ponovno preberi svojo besedilo. Ali si pri pisanju upošteval spodnje kriterije? Kako uspešen si bil? Pošteno samoovrednoti svoje delo.

KRITERIJ USPEŠNOSTI	SEM UPOŠTEVAL	SEM DELNO UPOŠTEVAL	NISEM UPOŠTEVAL
BESEDILO IMA NASLOV.			
BESEDILO JE NAPISANO V 3. OSEBI.			
V BESEDILU NASTOPATA 2 OSEBI, NAJVEČ 3 KNJIŽEVNE OSEBE.			
KNJIŽEVNE OSEBE SO ŽIVALI, KI SO POOSEBLJENE.			
VSAKA ŽIVAL IMA TIPIČNO LASTNOST (NPR. LISICA JE ZVITA).			
BESEDILO JE ČLENJENO NA ODSTAVKE (UVOD, JEDRO, ZAKLJUČEK).			
BESEDILO IMA POUČNI (MORALNI) NAIK.			
V BESEDILU JE PREGOVOR OZ. GA RAZBEREMO IZ VSEBINE.			
VSEBINA SE UJEMA S PREGOVOROM.			
BESEDILO JE BREZ PRAVOPISNIH NAPAK.			

RAZMISLI

ALI SI UPOŠTEVAL VSE ZNAČILNOSTI BASNI? SI KATERO ZNAČILNOST POZABIL?

ALI SI ZADOVOLJEN S SVOJO BASNJO?

KAJ BI ŠE LAHKO IZBOLJŠAL V PRIHODNJE?

Učenci so ponovno prebrali svojo basen in jo vrednotili s kriteriji uspešnosti. Pri vsaki trditvi so razmislili, ali so ta kriterij v celoti upoštevali, delno upoštevali ali ga niso upoštevali. Nato smo se pogovorili o njihovih opažanjih. Učenci so odkrito povedali, katere značilnosti basni so upoštevali, kaj jim je bilo težko pri pisanju in kaj jim je povzročalo težave pri vrednotenju, kaj so pozabili napisati (npr. veliko jih je pozabilo nasloviti svojo basen, nekateri niso upoštevali značajskih lastnosti živali, dva sta pozabila napisati pregovor). Štirje učenci so prostovoljno prebrali svojo basen na glas sošolcem. Vsako basen smo pokomentirali ob pomoči kriterijev uspešnosti. Tako so lahko vsi slišali dobre basni sošolcev, ki so jih morda spodbudile k širšemu razmišljanju o svojem izdelku. Dogovorili smo se, da ponovno napišejo basen z vsemi dopolnitvami in izboljšavami.

Vrstniško vrednotenje – medsebojna povratna informacija (6. šolska ura)

Šesto šolsko uro sem razdelila na dva dela. Najprej (25 minut) so se učenci razporedili v pare in si izmenjali zvezke. Vsak učenec je prejel ocenjevalni list, na katerega je po branju sošolčeve basni zapisal povratno informacijo »dve zvezdi, ena želja«. Učencem je bila takšna povratna informacija znana, saj smo jo že nekajkrat uporabili (zlasti kot povratno informacijo pri tvorbi umetnostnih in neumestnostnih besedil).

Navodilo učencem je bilo, da ob prvem branju sošolčeve basni spoznajo vsebino in odpravijo morebitne pravopisne na-

Priloga 3: Učni list za učenčev povratno informacijo »dve zvezdi, ena želja«.

DVE ZVEZDI IN ENA ŽELJA

MEDVRSTNIŠKO VREDNOTENJE – BASEN – TVORBA BESEDILA

IZPOLNI POLJA Z DVEMA STVAREMA, ZA KATERI SOŠOLCU ČESTITAŠ OZ. GA POHVALIŠ, DA JU JE DOBRO OPRAVIL
(2 ZVEZDI = 2 POHVALI), IN ENIM POPRAVKOM (1 ŽELJA = 1 IZBOLJŠAVA), KI GA PREDLAGAŠ, DA SOŠOLEC ŠE
IZBOLJŠA.

pake. Ob drugem branju pa razmislijo o povratni informaciji in jo zapišejo na list. Kljub temu da smo to že počeli, so izpostavljali težave pri zapisovanju izboljšav. Večinoma so bili uspešnejši pri prepoznavanju in pohvali dobrih stvari.

Cowley piše, da je za oblikovanje spodbudnih odnosov nujno potrebno sodelovanje in da je ključno pri razvoju otroka, da se naučijo dobro sodelovati z vrstniki. »Razredi, v katerih učenci uspešno sodelujejo, nudijo boljše učno okolje.« (Cowley, 2007, 18) Kot eno obliko sodelovanja izpostavlja učenčev ocenjevanje in popravljanje izdelkov njegovih sošolcev. »To je tudi učinkovita pot do znanja, saj dobijo pregled nad napredkom svojih sošolcev in spoznajo drugačne pristope k reševanju nalog.« (Cowley, 2007, 14)

Vrstniško vrednotenje je izjemno dragoceno za šolski proces, saj učenci od svojega sošolca slišijo kritiko svojega dela, ki je morda v primeru, da bi jo podal njihov učitelj, ne bi jemali resno. Vrstniško delo je dragoceno tudi zato, ker medsebojna izmenjava poteka v »otroškem jeziku«, torej v jeziku, ki ga navadno uporabljajo učenci. Poleg tega strokovnjaki ugotavljajo, da učenci lažje razumejo kriterije za ocenjevanje, ko ocenjujejo delo sošolcev, kot če bi ocenjevali svoje delo (Sadler, 1998). Ob tem pa Sadler opozarja, da moramo učitelji učence pripraviti na sodelovanje in jih naučiti podajati konstruktivno kritiko o delu drugega.

Drugi del ure (20 minut) je bil namenjen preverjanju osvojenega znanja zadnjih šestih ur. Učenci so prejeli delov-

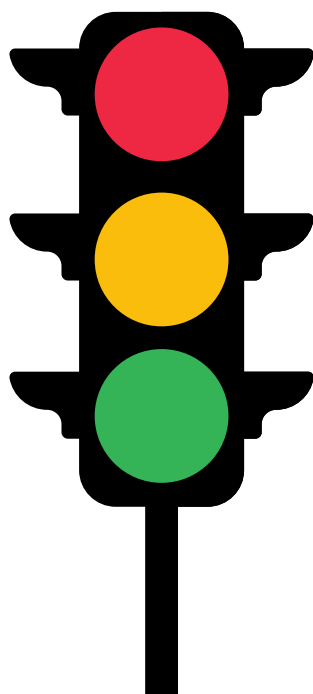
Preglednica 2: Izpis pohval in izboljšav (medsebojna povratna informacija), ki so jih učenci 7. ra zreda zapisali sošolcem.

Primeri pohval	Primeri izboljšav
• Zelo zanimiva basen. • Basen ima lepo sporočilo. • Dobro si vključila pregovor. • Upošteval si zgradbo basni. • Lepo pišeš. • Basen ima zanimiv naslov. • V basni je malo pravopisnih napak. • Poučna zgodba.	• Piši lepše in berljivo. • Daj basni bolj zanimiv naslov. • V basni je veliko napak. Bolj se potrudi pri pisanju. • Basen je zelo kratka, poskusi napisati več.

ni list. Najprej so s pomočjo treh čustvenčkov (emotikonov) ovrednotili svoje znanje. Želela sem, da učenci po samopresoji ovrednotijo svoje znanje. Ta koncept je učenci poznajo, saj ga pogosto uporabljamo (kot semafor ali s čustvenčki). Učenci vedo, kaj predstavljajo rdeča, rumena in zelena barva. Imamo pa tabelsko sliko tudi ves čas izobešeno na steni učilnice. Sledilo je kratko preverjanje, ki sem ga ob koncu ure pobrala.

SAMOVREDNOTENJE

KAKŠNO JE TVOJE RAZUMEVANJE SNOVI?

RDEČA: NE RAZUMEM. ZAČETI MORAM ZNOVA, POTREBUJEM POMOČ, VELIKO SE ŠE MORAM UČITI, UREDITI ZAPISE V ZVEZKU.

RUMENA: POČASI NAPREDUJEM, SNOV RAZUMEM, A POTREBUJEM ŠE MALO VAJE, UČENJA IN PONAVALJANJA SNOVI.

ZELENA: ODLIČNO MI GRE, SNOV RAZUMEM. PRIPRAVLJEN SEM NA NASLEDNJI KORAK.

Slika 2: Semafor

Učiteljeva povratna informacija

»Povratna informacija izboljša učenje, če se nanaša na konkretno delo ali izdelek učenca in če je med učiteljevim komentarjem in učenčevim delom oz. izdelkom jasna povezava.« (Eržen, 2014, 29) Povratna informacija spodbuja učenje, kadar je pravočasna, izhaja iz jasnih ciljev oziroma kriterijev uspešnosti, je konkretna in vsebuje predlog, kako izboljšati dosežek. Namen povratne informacije je, da bi učenec prišel do spoznanja, kako mu je uspelo (Zajc, 2009) in kako zapolniti vrzel med točko, na kateri je, in točko, kjer bi želel biti (Eržen, 2014).

Povratna informacija mora biti osebno naravnana, prilagojena vsakemu učencu posebej. S tem učitelj daje učencu in staršem povratno informacijo o učenčevem napredku. Kot najboljše so se izkazale opisne povratne informacije (učitelj jasno opiše, kaj je bilo dobro in pravilno, ne sodi, ne ocenjuje). Raziskave kažejo, da številčne povratne informacije ali povratne informacije v obliki nebesednega sporočila lahko privedejo do napačnega razumevanja (Zajc, 2009).

Samopresoja in načrt za izboljšanje znanja (7. šolska ura)

Naslednjo šolsko uro sem učencem vrnila preverjanja. Vsako preverjanje sem pregledala in ga popravila. Pravilne odgovore sem obkljukala. Pri napačnih sem označila, da je odgovor napačen, ponekod pripisala vprašanje ali nasvet, kaj lahko učenec izboljša. Učencem preverjanja nisem točkovala, pri sebi pa sem vodila evidenco točk v excel programu. Oblikovanje takšnega dokumenta mi v fazi priprave vzame več časa,

Priloga 4: Učni list, namenjen preverjanju znanja učencev.

PREVERJANJE ZNANJA

SAMOVREDNOTENJE

Pred reševanjem preverjanja znanja samoovrednoti svoje znanje. Pobarvaj čustvenčka, s katerim ocenjuješ svoje znanje basni.

NALOGE

IZHODIŠČNO BESEDILO

Jean de La Fontaine: MIŠKA IN LEV

Velik lev je spal. Nekaj živahnih mišk je plesalo na njegovem mehkem kožuhi. Lev se je prebudil. Jezen je pograbil eno od mišk. Ko je hotel miško požreti, je prestrašena miška prosila: „Lepo vas prosim, vaše veličanstvo, usmilite se me. Če me izpustite, vam bom to poplačala. Obljubim.“ Velikodušni lev se je nasmejal in izpustil miš. Nekega dne se je močni lev ujel v past. Lovci so namreč pripravili past iz mreže. Lev se sam ni mogel rešiti. Bil je obupan in je glasno renčal. Prišla je miška, ki jo je lev pustil živeti. Miška mu je šepnila na uho: „Ta problem bomo takoj rešili.“ S svojimi ostrimi zobki je hitro pregrizla mrežo. Mreža se je kmalu strgala in lev je bil spet prost. Ganjen se je zahvalil mali prijateljici.

- 1 Ali je besedilo ljudsko? Utemelji svoj odgovor.

- 2 Besedilo glede na zunanjo zgradbo uvrščamo med (obkroži):

a) pesništvo b) pripovedništvo c) dramatiko

Utemelji svoj odgovor.

- 3 Kdo nastopa v besedilu? Odgovor napiši na črto.

- 4 Kako si sledijo dogodki v besedilu? Zaporedje dogodkov označi s števkami od 1 do 4.

___ Lev se je ujel v mrežo, stokal od bolečine in se izčrpan vdal v usodo.
___ Miška je po nesreči zbudila leva, ta jo je zgrabil, da bi jo požrl.
___ Lev se je miške usmilil in jo velikodušno izpustil.
___ Miška je pregriznila vrvi pasti in rešila leva.

- 5 Katere tipične lastnosti bi pripisal levu in katero miški? Odgovor v eni povedi napiši na črto.

- 6 S katerim naukom bi povezal besedilo? Obkroži črko pred pravilnim odgovorom.

a) Počasi se daleč pride, le vztrajen moraš biti.
b) Ne sodi po videzu. Vsakdo je lahko koristen – tudi, če je »majhen«.
c) V življenju lahko zaupaš samo sebi.

- 7 S pomočjo basni razloži pregovor „Dobro se z dobrim vrača“. Odgovor napiši v eni do dveh povedih.

- 8 S tremi značilnostmi utemelji, zakaj je izhodiščno besedilo basen. Odgovor napiši v treh povedih.

vnašanje točk pa gre hitro. Takšen zbirnik je zelo dragocen, saj dobim statistični vpogled v naloge, in sicer pri katerih nalogah so bili učenci uspešni, pri katerih nalogah niso bili uspešni, katera naloga je bila najbolje/najslabše reševana. To je kazalnik, ki mi pove, katere tipe nalog ali vsebine še moramo pojasniti oziroma utrditi. Učencem sem dala nebesedno povratno informacijo v obliki čustvenčka (ocenjevalni pragovi: rdeča barva – do 49 %, rumena barva – od 50 do 79 %, zelena barva – od 80 do 100 %), saj sem želela, da dobijo povratno informacijo, ali se njihova pričakovana ocena ujema z njihovim realnim, izkazanim znanjem. 16 učencev je svoje znanje realno ovrednotilo, trije učenci so svoje znanje precenili (in se ocenila z višjim čustvenčkom), dva učenca pa sta bila skromna, svoje znanje sta prenizko ovrednotila. Presenečena, a hkrati zadovoljna in ponosna sem bila ob zavedanju, da je večina učencev realno ovrednotila svoje znanje.

Vsakemu učencu sem zapisala tudi pisno povratno informacijo. Sicer mi je to vzelo veliko časa, a se mi zdi ravno to največja vrednost in pika na i celotnemu sklopu, obravnavanemu z elementi formativnega spremljanja. Ko sem jim vrnila preverjanja, so najprej prebrali povratno informacijo. Zanimalo jih je, kaj sem zapisala, kako sem opisala njihovo delo, napredek, znanje. Nato smo skupaj pregledali preverjanje, rešitve sem projicirala na tablo in sproti podajala še ustno razlago. To se mi zdi zelo pomembno pri vsaki analizi, saj je tako podana informacija primerna tako za vizualne kot slušne tipe učencev.

Po analizi preverjanja so imeli učenci še nekaj minut časa, da so izpolnili kratek vprašalnik na hrbtni strani učnega lista. Teh odgovorov nismo brali na glas, zaupala sem jim, da bodo nastali osebni, iskreni zapisi o njihovem videnju lastnega znanja.

Sklep

V prispevku predstavljam sklop sedmih učnih ur obravnave basni v 7. razredu osnovne šole. Obravnave tega sklopa bi se lahko lotila klasično, frontalno. Prvo uro bi prebrali basen z naslovom Volk in jagnje (Ivan Andrejevič Krilov) in se lotili vsebinske ter zunanje analize besedila, drugo uro pa basen z naslovom Palček in orel (Fran Erjavec). Ob koncu ure bi narekovala, kaj je basen, učenci pa bi pasivno zapisovali definicijo v zvezek. Tretjo uro bi tvorili umetnostno besedilo. Tako bi v (več kot) pol krajšem času obdelala količinsko enako snovi. A takšnega načina nisem želela, želela sem aktivne učence, sodelovalni pouk in kakovostno znanje, ki bo ostalo.

Sklop, ki sem ga predstavila v prispevku, je plod petih let poučevanja sedmega razreda. Zaradi menjave učbeniških kompletov sem v preteklosti izhajala iz drugih, ravno tako za 7. razred primernih basni. Eno leto sem z učenci obravnavala tri basni, a sem ugotovila, da so tri izhodiščna besedila preveč, pouk postane monoton, saj gre za kratka besedila, za razumevanje basni sta dovolj že dve besedili. Podajanje povratne informacije z elementom »dve zvezdi, ena želja« je otrokom všeč, zato to vpeljem v pouk že v 6. razredu in postopno gradim konstruktivno podajanje povratne informacije do 9. razreda. Večinoma takšno povratno informacijo uporabljamo pri tvorbi umetnostnih in neumetnostnih besedil. Prav tako pri tvorbi besedil uporabljamo kriterije uspešnosti, s katerimi učenci sebi ali sošolcu (medvrstniška povratna informacija) ovrednotijo izdelek (npr. pri neumetnostnih besedilih, kot so opis igre, kraja, države, osebe, ali pri umetnostnih besedilih, kot so domišljjski spis, doživljajski spis, pravljica, basen). Vprašalnik za samopreiso (in načrt za izboljšanje znanja), ki ga omenjam v prispevku (priloga 4), je nastajal dlje časa, saj sem ga že večkrat dopolnila, spremenila.

Sprva sem na sprotnih preverjanjih (npr. po obravnavi besednih vrst, stavčnih členov, priredno ali podredno zloženih povedi) učencem pripravila čustvenčke ali semafor za samooceno, nisem pa dala povratne informacije. Sčasoma sem ugotovila, da učenem manjka moja povratna informacija, kje so s svojim znanjem in kako zapolniti vrzel v znanju. Tako sem na dnu preverjanja ponovno dodala čustvenčke ali semafor in označila, kakšno je njihovo znanje, pripisala pa sem še besedno povratno informacijo, ki se jo učim zadnji dve leti kakovostno zapisati, da je jasna, pravočasna in informativna.

S tem želim poudariti, da je vsaka novost proces, ki se ga učimo. Dopuščam si možnost, da raziskujem področje formativnega spremljanja, se učim, razvijam, dopolnjujem in se posledično spreminjam tako kot oseba kot učiteljica, v pouk pa postopno vnašam nove metode poučevanja. Ob tem moram priznati, da imajo veliko vlogo, ali bo takšen pouk sprejet, vzdušje v razredu (s tem mislim na medsebojno sprejemanje, spoštovanje in sodelovanje učencev), podpora vodstva šole in dobri medsebojni odnosi s sodelavci.

Primerjava obravnave sklopa basni s klasičnim (frontalnim) poukom in poukom z elementi formativnega spremljanja.

Preglednica 3: Primerjava obravnave istega sklopa s frontalnim poučevanjem ali poučevanjem z elementi FS.

Zaporedna ura	Klasično (frontalno) poučevanje	Poučevanje z elementi FS
1.	obravnavo basni Volk in jagnje	obravnavo basni Volk in jagnje
2.	obravnavo basni Palček in orel + zapis definicije v zvezek	obravnavo basni Palček in orel
3.	tvorba umetnostnega besedila – učenci pišejo basen	oblikovanje definicije basni (sodelovalno učenje)
4.	/	tvorba umetnostnega besedila – učenci pišejo basen
5.	/	samovrednotenje besedila s kriteriji uspešnosti + poprava (izboljšava) umetnostnega besedila
6.	/	vrstniško vrednotenje – medsebojna povratna informacija + preverjanje znanja
7.	/	učiteljeva povratna informacija + učenčev načrt za izboljšanje znanja

Viri in literatura

Black, P. in Wiliam, D. (1998). *Inside the Black Box: Raising Standards through Classroom Assessment*. Kappan. <https://kappanonline.org/inside-the-black-box-raising-standards-through-classroom-assessment/>

Cowley, S. (2007). *Kako umiriti razred: poučevanje v osnovni šoli*. Modrijan.

Eržen, V. (2014). Povratna informacija za uspešnejše učenje. *Vzgoja in izobraževanje*, 45(5/6), 28–31.

Peršolja, M. (2019). *Formativno spremljanje znanja v praksi. Priročnik za učitelje* (2. prenovljena izd.). Samozaložba.

Sadler, R. (1989). Formative Assessment and the Design of Instructional Systems. *Instructional Science*, 18, 119–144.

Sadler, R. (1998). Formative Assessment: Revisiting the Territory. *Assessment in Education*, 5, 77–84.

Učni načrt: program osnovnošolskega izobraževanja. *Slovenščina* (2018). Zavod RS za šolstvo.

Zajc, S. (2009). S kakovostno povratno informacijo do znanja. V S. Zajc in M. Turk Škraba (ur.), *Didaktika ocenjevanja znanja. Vrednost povratne informacije za učenje in poučevanje: zbornik 3. mednarodnega posveta v Celju* (str. 82–87). Zavod RS za šolstvo.

Bojana Modrijančič Reščič | Šolski center Nova Gorica,
Elektrotehniška in računalniška šola

Kraševci Alojza Rebule – razmišljanje ob zbirki novel *Vinograd rimske cesarice*

Svet za državno mejo je pisatelja Alojza Rebulo vodil iz Edena, ga brusil s kamenjem, premetaval z burjo, ga izostril z dvojezičnostjo, vsega pa je prepočil s ljubeznijo do maternega jezika - slovenščine.

O njegovem rojstnem kraju Šempolaj je France Pibernik zapisal, da »je poimenovanje dobil po tamkajšnjem cerkvenem patronu Pelagiju, je pa značilno kraško naselje s poletno pripeko in mrzlo zimsko burjo«. (Pibernik, 2019, str. 11) Vinogradništvo, živinoreja, nabrežinski kamnolomi so malega človeka vodili v življenju, a ga tudi opomnili, da zgodovinski dogodki lahko prinesejo s seboj tudi tuje ime San Pelagio. Danes obiskovalec vasi lahko posluša posebno narečje, vidi italijanske registracije avtomobilov in sliši prijazni, a čudno zveneči zamejski pozdrav buona sera. Moj odgovor v poznem popoldnevu Dober dan me je spomnil na Prežihovega Voranca.

Družina Rebula je živela zraven cerkve v hiši materinega očeta. Šest otrok se je z očetom železničarjem in mamo gospodinjo vsako nedeljo kot ostali vaščani udeleževalo svete maše: »Ob praznikih so si oblekli boljšo oziroma ,nedeljsko obleko'. Dekleta in ženske so si morale nadeti ruto, ki je bila ponavadi bele barve in stikana v znak spoštovanja Boga in njegovega hrama. Brez tega pokrivala niso ženske mogle sprejeti svetega obhajila.« (Zen, 2009, str. 164) Alojza je zaznamoval fašizem. Njegov oče je moral trpeti, ker ni hotel obleči črne srajce, fant je pri krstu dobil ime Luigi, slovenščina je postala neznatni jezik. Stari mohorjanski koledarji, dedove Sanjske bukve in nekaj številčk časopisa Rdeči prapor niso bili dovolj za učenje zbornega jezika. Zvedavega šolarja je pot vodila od kraške univerze na gmajni v industrijsko strokovno šolo v Nabrežini, malega semenišča v Gorici, gimnazije v Vidmu, v Ljubljano ga je pripeljal študij klasične filologije, med zvedavo mladino poučevanje in med ljudi pisateljjevanje. Njegov Eden so poleg kraške burje premetavali politični dogodki druge svetovne vojne, v svet pa sta ga popeljali beseda in ljubezen, ki jo je našel v Loki pri Zidanem Mostu. Če njegova rojstna hiša še danes stoji pri cerkvi v Šempolaju, pred cerkvijo v Loki pri Zidanem Mostu stoji njegov kip zraven začetnika slovenske besede Primoža Trubarja. Oba sta materni jezik malega človeka kot glasnika ponesla v svet.

Klic glasnika

Da je preprost človek kraškega sveta, ki si želi popeljati svoje ljudstvo v svet, je bilo vidno že v njegovem prvem objavljenem zapisu **Vedež ob Jadranu** s podnaslovom Iz zapiskov kraškega samotarja: »Ni še vstal genij, ki bi dolgoval moči tega laporja, burji tega ozračja, trpki duševnosti teh ljudi vso svojo edinstvenost. Toda vzburlana

Slika 1: V spomin na pisateljevo stoletnico rojstva

zavest tega ljudstva kliče po posebitvi v tem geniju. Hodil sem med ljudstvom in izsledil v njegovih dvomljivcih in obupancih, v njegovih delavcih-samouki in še v mnogih drugih zametke velikanov. Vsa ta neizrabljiva sila vpije po tistih, ki bodo strnili vase darovitost tega rodu in jo prerasli.» (Rebula, 1994, str. 22) A Vedež je zapel že davnega leta 1945, ko se je prebudil v votlini in zapel hvalnico Krasu in Kraševcem: ribičem, kmetom, kamenarjem, delavcem, siromakom. Čeprav se je zavedal, da na ta narod žlahtniki gledajo kot na narod mlekaric in kozarjev, ki dišijo po gnoju in žuljave dlani, siromašna obutev ter nerodno občevanje vzbujajo posmehovanje in pomilovanje, sta ljudi utrdila kamenje in rdeča prst, kri mladih pa je zalila Primorje. Čeprav jih to ni odvrnilo od nevarnosti za svojo bit, so bili za svojo slovensko besedo pripravljeni narediti vse, tudi umreti.

Klic Krasa

Tako je razmišljal tudi mali John v isotimenski noveli **Mali John**, ki za škotskega poročnika Morrisona ni predstavljal le strežaja v oficirski menzi, pač pa je tujec ob njem občutil, kaj pomeni biti oče. 17-letnik ga je vabil v Trst po končani vojni, da bo videl lepoto slovenske pokrajine. Ko je govoril o domovini, pa se je fant vedno zresnil. Še vedno se je spominjal, da je v njegovi domovini med rdečo prstjo povsod kamenje, so še »zaplate zelenja, rešelike in bori in hrasti, v daljavi pa morje, lepo kakor vsa morja sveta: to je Kras!« (Rebula, 1994, str. 31) Zavedal se je, da mora doštudirati v maternem jeziku, a je moral vase srkati mentaliteto, ki jo je preziral. Zato dezertira, z bojem hoče pomagati svoji domovini. Verjame, da bo hitro doma,

a vseeno napiše pismo domačim in poročniku. Slednji je sklenil, da se bo po vojni ustavil pri Maverjevih, saj njihov Ivo ni dvignil zadnje plače. V tednu dni na bojišču se je fant kalil v partizanih, a z borci ni vkorakal v osvobojeni Trst.

Iz Trsta v puščobo, v »gluho, vodoravno zakotje brez dreves«, (Rebula, 1994, str. 101) je prišla tudi tuja gospodična v noveli **Votel je Kras**, ki ji pisec ni dal imena. Je to moja bodočnost, se je spraševala mlada učiteljica, ki so jo mlekarice seznanile s požigom vasi leta 1944 in z njeno popolno obnovo. Je bila njena usoda, da je prišla v to vas s čudnim narečjem, da ji je bilo tuje pri srcu: »In zdaj sem tu, v tej sivi kunčji vasi brez pošte, brez elektrike, brez kina.« (Rebula, 1994, str. 102) A vendarle so vozili – avtobus v Trst in vlaki v Benetke, v Italijo. Njena temperamentna gospodinja Pepa ji je oponesla, da bi bil zanjo kakšen doktor ali Amerikanec. A zaljubila se je v zavednega Slovenca, 35-letnega kolega Jožka, ki je bil srečen na Krasu, rad je poučeval in užival v naravi. Čeprav ga je zaznamoval Mauthausen, si je srčno pa prizadeval za zborni jezik. Njej pa ni bilo do tega, da bi brala slovenske knjige. Za Slovence je sploh mislila, da so čudni svetniki, dolgočasneži, kot da bi zlezli iz samostanske kute. A vendarle je iskala Jožkovo bližino, čeprav ji je on le zapolnil trenutke, ko je njen Giordano zamujal. Vihravi Italijan, ki mu je vedno popuščala, ji je znal zavrteti glavo, posvetil ji je vso pozornost, a je življenje sprejemal zelo lahkotno. Zanj je bila poroka z Italijanom dovoljena, saj je med njima vladala narodna strpnost. Za Jožka pa je tako dejanje pomenilo »odtok krvi od narodnega telesa, ko je to telo še vse ošibelo od mrtvila ... To je zame odpadništvo.« (Rebula, 1994, str. 112) Če je njega zaznamovala preteklost, je ona živela v sedanosti. Če je bil on zanjo slabič in coprnik, je bil zanj slabič tisti, ki je pozabljal na

Slika 2: Pogled na rojstno hišo

Slika 3: Vaško okolje

svoje korenine. Svojega dragega je celo vprašala, ali ga moti, da je njena mama s služkinjo govorila slovensko. Zase učiteljica še pove, da je Tržačanka, ve, da imajo Slovenci zdravje, Italijani pa okus, rada bi tudi združeno Evropo. A usoda se je poigrala z njo, ko je prebrala list iz njegovega dnevnika, ki je bil zataknjen v Cankarjevem Martinu Kačurju. Spoznala je intimo moškega, ki ji je posojal slovenske knjige, zavedela se je tudi, da je bila popolna diplomirana gos. Čeprav je Jožku s svojo mlačno zavednostjo ranila srce, jo bo pustil od sebe, saj ji oponese, da je lastnina. Sama pa je na slovenskem Krasu ponovno diplomirala, tokrat iz globljega zavedanja sebe in drugih, drugačnih.

Tudi 20-letnega Milana Zidarja v noveli **Vrnitev** vodi hrepenenje po razumevanju in spremembi samega sebe. Želi si postati partizan, čeprav za to dejanje nima prevelike vneme. S Štajercem Viperjem, bivšim internirancem, minerjem, ki se je boril na Kozari, skupaj potujeta z vlakom. Iz njega sta skočila v Nabrežini, saj sta se bala iti v Trst. Zaradi poškodovanega gležnja je Milan pristal pri borcih, kalilo pa ga je pripovedovanje poveljnika srednjih let, Korla, ki so mu noge zgnile v Mantovi. Mladenič razmišlja o svoji mladosti, ko je še pasel s pastirjem Nutom, ko je občutil samoto brez očeta, saj so ga iz Gorice premestili v Genovo. 12-leten je moral obljubiti materi, da je izvoljenec semenišča, on, Emilio Muratori. A se je spomnil, da je oče vedno hladno govoril o Krasu; in dom je bil prodan. Tudi Viper je človek Krasa, čeprav se je družina odselila. A zdelo se je, da ju klicala kraška zemlja, kot kliče mati svoje otroke. Zagrizeni borci se borijo zanjo, kruto realnost je spoznaval tudi Milan. Zavedel se je, da si je želel nečesa novega, da bi se prekalil, potreboval je tudi moč in izkustvo, hotel je tvegati. In »*Viper je bil trnek, na katerega sem prijel*«. (Rebula, 1994, str. 245) Slovensčina je bila zanj težak teran, italijanščina pa odmašena steklenica šampanjca. A vedel je, da moraš jezik živeti; sam je spoznaval le domače narečje, slovenska slovnica je ležala odprta pri Korlu, ko so jih presenetili Nemci. Všeč pa mu je bila njena slovnična dvojina, tudi zaradi 17-letne Tržačanke Dore, ki je slovensko le razumela, čeprav je bila hči domačinov. Milana je boj dohitel, usoda mu ni bila naklonjena, a se je le začel zavedati svojih korenin. Sta se tega zavedali tudi Gizela v noveli **Deček od Misisipija** in Irena v noveli **September na vasi?** Prva je spoznavala tu-jino v frizerskem salonu, druga pa na učiteljskišču. A se je

Slika 4: Vaško tihožitje

Slika 5: Cerkev in župnišče v Loki pri Zidanem Mostu

vračala na Kras k teti, nunci Marti, spoznavala upornike in slovenske knjige, saj *„svojega nisem imela ničesar“*. (Rebula, 1994, str. 269) Eden izmed njih je tudi slikar Peter, ki je klical po rešitvi s svojimi slikami, zavedal pa se je, da nesmisel življenja lahko reši le upor. A za slednjega so potrebne žrtve, ki so kot Calaiški meščani, ki so se žrtvovali za rešitev dolgo obleganega mesta. V Benetke se na akademijo ne bo vrnil, ostati hoče na domači zemlji in popraviti dom. A če kratkotrajne svobode po Mussolinijevem padcu ni znal naslikati, se je po vdoru nemškega škornja zavedel, da se Slovenci lahko borijo proti tujcem le s prezirom. In imajo slovensko besedo, ki je preprosta, a stvarna. Preprostost Krasa in slovenskega človeka, ki je uporabljal slovenske besede je spoznaval tudi Gizelin divjak George, ki se je moral za nekaj časa vrniti v veliko tuje mesto. Njen vsakdan sta odslej zapolnila delo in vlak, s katerim se je vračala na domačo grudo. Poln je bil *»mladih delavcev s Krasa, ki so dišali po tovarni in se hrupno razgovarjali, držeč v rokah večerni časopis«*. (Rebula, 1994, str. 49) V to preprostost je vstopil zapeljivec Carlsson, 18-letna deklica s Krasa pa je spoznala, da je v dancingu izgubila sebe. V zatočišču domače vasi je klicala Georga, čeprav je ta postal še bolj krut kot njen brat Milan, ki je po očetovi smrti postal *»poglar srednje velike domačije in številne*

družine«. (Rebula, 1994, str. 54) Čeprav je svoje sorojence ljubil na trdi kmečki način brez nežnosti, je George grobo posegel v slovensko stvarnost in dovolil, da zaradi svojega ljubosumja sodi o življenju in smrti, čeprav je bila v slovenskih dekletih *»kri, svežina, zdravje mladega rodu ...«* (Rebula, 1994, str. 59)

Preprosto slovensko dekle je bila tudi Martinova hči Marija v noveli **Zemlja brez blagoslova**. Čeprav je imela smisel za red in lepoto, ji nepismena mama ni pustila, da bi delala po svoje. Zato je ostajala mlekarica, a se še ni zavedala raznarodovanja, njen Silvester pa se mu je uprl. Ni hotel biti samo kmet, tast Martin Kosem pa je bil zelo ponosen nanj, saj so ga pomenki z mladim zetom ponesli k napredku. Sam se je še spomnil, da je prve čevlje obul šele za birmo. Sicer ga je poučeval, da mora biti dober gospodar, a ga je opomnil, da železnica človeku pojé meso in kosti, saj je on to spoznal v isti cesarski službi. Tudi sam je uresničil velike načrte: z vojno odškodnino je popravil hišo, dozidal hlev in svinjak, na svoje stroške pa je zgradil tudi lopo za gospodarsko orodje. Tako kot zimo prevetri kraška burja, je Martinov preprosti svet zamajal Lazar, ki se je iz potepuha prelevil v premikača na progi. A čeprav se je nosil kot pravi gospod, so ga Kraševci poznali kot lenobnega lahkoživca

brez vzgoje. A on: »Znal je služiti, znal je živeti, o, nič več ni bil zarukan Kraševce.« (Rebula, 1994, str. 323) Celo Martinovega zeta je opomnil, da mu prinaša novo službo, »za važno stvar ... kdo ve, če ne gre za njegovo bodočnost«. (Rebula, 1994, str. 327) Je prodana slovenska duša, ki je v svoj materni jezik mešala italijanske izraze, a »postajal je ugledna vaška osebnost«. (Rebula, 1994, 321) Mlade Kraševce je hotel prepričati, da bodo s polo papirja, *Iscrizioni al Partito Nazionale Fascista* jedli boljši kruh. (Rebula, 1994, str. 327) Raznarodovanje ga je popolnoma prevzelo, tako kot tiste mladeniče, ki so svojo dušo že prodali potujčevanju.

Tudi poročnika Uglessicha v noveli **Vinograd rimske cesarice** ni zanimal preprost slovenski narod na kraški zemlji, pač pa le nogomet in športne stave, v vojašnici v vasi Brežina pa je skozi okno videl le murvo, »staro, zakrnelo drevo brez rasti, s šopom golega šibja, ki se je teplo v burji«. (str. 136) Zavedal se je, da je sprejel jezik tistih, ki mu dajejo kruh, čeprav so bili stari starši Kraševci, ki so v mestu poiskali zaslužek. Govoril je italijansko, čeprav si je kupil slovensko slovnico, ko so Jugoslovani vkorakali v Trst leta 1945. »Sam ni smatral za vredno misliti, ali ima kakšen pomen, biti Slovenec ali Italijan.« (Rebula, 1994, str. 142) Bil je Tržačan. In ni mu bilo mar, da so se pojavile dvojezične table in je bilo napisano BRŠLJAN – EDERA, torej po slovensko in italijansko. A nadrejeni so ukazali,

da mora zadevo preiskati celo v nedeljo. S kaplarjem sta se jezila nad Slovenci, ki so postavljali table in so počeli, kar se jim je zljubilo. A če so zmagali na volitvah, kot so v občini Bršljan – Brežina, potem so na S »postavili tudi pipo. V slovenščini bo menda že pipa, vrag vedi«. (Rebula, 1994, str. 139) Nasprotniki dvojezičnih tabel pa so trdili, »da je vsaka tabla, ki ni italijanska, pljunek v obraz zahodni civilizaciji«. (Rebula, 1994, str. 141) Saj je že francoski pesnik Victor Hugo v eni svojih pesmi napisal tuje Edera in ne slovensko Bršljan. Resnico sta, kot Cankarjev Jernej, poročnik in kaplar skušala izvedeti pri otroku, ki sta ga srečala na cesti, vendar ni znal italijansko. Zagovornike dvojezičnih tabel sta sicer našla v gostilni, a krivec se ni hotel odkriti. Pač pa so se pojavile enojezične table v italijanščini, vendar so ponoči izginile. Zapisa v tujem jeziku ni omilila niti razsodba angleškega generala Knickerknackerja, ki se je na podlagi zgodovinskih argumentov odločil v čast rimski cesarici, ki je pila vino iz rdeče prsti in trdega kraškega kamenja. A vendar je poročnik osumljenca izbrskal kar na cesti, v podobi nekdanjega partizana Medveda, a ta naj bi prav v nedeljo podpisal prijavo v uradu za brezposelne. Se je poročniku samo zdelo, da se mu je Kraševce rogal v obraz? A njegov argument, da bi tudi poročnik kot Italijan postal pozoren na nemške napise v svojem mestu, je bil nedvoumen. Tako kot se je mladenič uprl kraški burji, ko je odkorakal skozi tuja vrata, se je uprl volji tistih, ki so skušali vsiliti svojo večvrednost.

Slika 6: Velikana slovenske besede Trubar in Rebula

Slika 7: Alojz Rebula

Klic Edena

Protagonisti novel Alojza Rebule hrepenijo tudi po svojem Ednu, skrivnostnem Vrtu, v katerem so bili srečni. A Adam je v noveli **Odčarani vrt** prekršil vsa pravila, zato so morali tudi mali ljudje skloniti glavo. Prehitro so ga izgubili, vrniti pa se niso smeli zaradi ognjenega meča pri vhodu v raj in Kerubina, angela stražarja. Življenje jih je premetavalo, njihova kri je prepojila rodovitno prst. A vendar so še dalje iskali svojo srečo in se vračali kot Adam, lovec, a hkrati predan Evinim objemom, čeprav je nanjo gledal kot na »žival, ki je mlela in molzla ...« (Rebula, 1994, str. 86) Ona je že pozabila na drevo sredi Edena, življenje na zemlji ji je nudilo drugačno razsvetljenje. Čeprav je bil on tisti, okrog katerega bi se morala kot bršljan ovijati ne samo žena, pač pa tudi oba sinova, je moral svojo krhkost, ki je ni smel pokazati, odvreči v Edenu. Tu je bil izvor njegove šibkosti. Od tod je bil izgnan, a je na zemlji spoznal, da se mora človek oblikovati, stremeti k višjemu smislu, in čeprav si s trpljenjem napiše svojo usodo, je vendar izpopolnjen in srečen. Tak je bil tudi ljubitelj gora Klement Jug v noveli **Skrivnost severne stene**. Tudi on je šel v svoj Eden iskat luči, resnice in žensko. Čeprav jo je našel v družbi hrupne mladine, je občutil osamljenost, zato je njegovo srce iskalo

resnico in bežalo pred prevaro. Šel je »stran od človeka, tja, kjer so mah in kamenje in voda in tišina in se gubijo poslednje steze, stran od stopinj človekovih!« (Rebula, 1994, str. 73) Ta »radostni genij izzivanja« (str. 73) je vrgel »roke nad previs kakor ljubimec, ki objame ženo pred slovesom«. (str. 74) In našel je svoj pomirjujoči eden, svoje spoznanje: »Biti rojen. Prej ne biti, doslej biti nič, milijone let nič, potem prav tako nič, morda za vso večnost nič. Toda vmes medtem vseeno enkrat biti, med tema dvema večnostima teme – imeti oči in ušesa in hoditi in ne biti negiben ...« (Rebula, 1994, str. 78)

Moč besede

Spoznanje je leglo tudi na Srečka Kosovela, pesnika Krasa v noveli **Ura poklica**, ki mu je Eden poslal otožnost; njegova »knjižica, o kateri je sanjal kakor o ženi, ki da mu bo podarjena in ga bo poplačala za vso dobo vernega pričakovanja, ne bo izšla.« (Rebula, 1994, str. 333) Zbirko pesmi Zlati čoln so zavrnil tisti, ki niso vedeli, kaj ta zaklad prinaša vsem nepomembnim, a pristnim, ki bi jo brali. Zatočišče si je mladi pesnik poiskal pri materi – domovini – ki ga edina ni nikoli prevarala. Veliko mesto ga je zaznamovalo, a razočaralo, čeprav je verjel, da bo razumelo njegov trpki kruh manjšine ob Grmadi s pogledom proti Trstu. Ni hotel slave, le priznanje njemu, ustvarjalcu, čigar notranjost je bila opustošena od razočaranja in nemira, z mislijo na bolezen in klicu k uporabi po tistem človeku, ki bi odrešil vsakogar, ki se je znašel na poti brezizhodnosti, dvoma, nepomembnosti, zato pa vztrajnega vračanja v svoj Eden. Iz takega kraja sta na posebno pot odšla tudi pesnika moderne Murn in Župančič v noveli **Lovorov grm**, prijatelja, ki jima je sprehod čez polje zopet pokazal pot v cukrnfabrikko. V stavbo, iz katere je za vedno odšla razigrana, a jetična Francka, ki je delala v tobačni tovarni. Murn, »ta živčni otrok proletarske četrti« (Rebula, 1994, str. 341) je moral govoriti o njej, kot bi jo hotel iztrgati niču. Pohlevni provincialec Župančič ga je skušal razvedriti, a ga niti ljuba narava, »ta čudež klorofila« (Rebula, 1994, str. 341) ni premotila. Murn je vedel, da mu je usojena samostojna pot, da je zaznamovan ne le z verzi, ki jih piše tudi ta tihi provincialec, pač pa tudi z »lesenim angelom – s takšno popolnostjo brez greha in brez bolečine, brez sanje in upora.« (Rebula, 1994, str. 341) Kakšen bi bil torej človek, če bi mu bilo dano vse lepo in dobro kot v Edenu? Bi bila tudi za takega Alma le sen, Polona pa bi mu prinesla ajdove žgance? Kaj je torej narobe z njimi, proletarci, ki jim je pot v cukrnfabrikko edina končna postaja? Odgovora mu ne more ponuditi Kette, nemirni fant, ki v svoje verze vnaša krepost, a trdno ve, da življenja ne moremo nikoli spoznati. Zato moramo hoditi po večno odprti poti. Šele Cankar lahko trešči v kruto provincialno stvarnost s svojim človekom, ki mu ponudi

strup. A ta ga ne bo ugonobil, postal bo trdna osebnost, ki so jo izrastki lovorovega grma našli samo še v kmetu. Ta ne sme izginiti, saj bo v življenju ostala le še sluz, ki je nihče ne mara. Zato morajo pobrati voljo, ki je kot kamen na cesti, in ustvarjati, pisati besede, jih sestavljati v verze in vrstice. Čeprav je pisanje pesmi, kot pravi Murn, kakor jetika, obsedenost, zaradi katere si izločen iz množice, je tudi pekel: »Samo s peklom se odplačuje, druge valute ne pozna.« (Rebula, 1994, str. 353) A verzi niso kar tako vrženi na papir, so tista poezija, ki res predstavlja pekel. Vse štiri veje lovorovega grma so to vedele, ker so že okusile Eden, a jim je spoznanje cukrefabrike utrdilo prepričanje, da njihove besede niso zaman. Bili so »kakor en sam bohotni grm sredi noči«. (Rebula, 1994, str. 363) Ta noč je bila kot klic provincialnega mesta k uporabi vseh tlačanih malih ljudi, ki so jih poklicali razgled na Alpe in gozdovi, gričevje s kostanji in škreblijoča rečica. Preprostost, ki je tako oddaljena od veličine mest, a jo zapisana beseda lahko ponese še dalj in dalj. Takrat eden postal Eden.

Vinograd rimske cesarice kot klic slovenskemu človeku

In genij je vstal. Hodil je med ribiči, kmeti, kamenarji, delavci, siromaki. Čeprav so dišali po mleku in gnoju, so lahko ponudili žlahtno kapljico celo rimski cesarici. Z žuljavimi dlanmi, zvestim srcem in boju za narodno bit so se uprli vsakomur, ki jim je hotel vsiliti svojo – tujo voljo. Če

je bil mlačnež, ga niso le opomnili, pokazali so mu boj z neustrašnimi dejanji. Čeprav jih je v zid potiskala kraška burja in jih je v obraz bodlo kamenje bližnjega mesta, so na poti svojega upora poiskali moč besede, najprej svoje narečne, potem pa tiste, ki so jim jo v usta polagali velikani slovenstva. In genij jih je vodil. Pokazal jim je pot napredka, a jih opozoril, da ne smejo zanemariti ljubezni do svoje zemlje. Tako bodo spoznali svoj Eden, prehojene življenjske poti pa ne bodo nikdar obžalovali.

»Kras bo ostal Kras, njegove skale ne bodo tekle v morje, po njegovih shojenih in kamnito rebrastih klancih se bo še vil rod ljudi, ki si bo moral vsak dan sproti izvojevati svoj delež v življenju. Toda z današnjim dnem vstaja doba, v kateri mora ta zemlja vreči na dan vse, kar ima nenadomestljivega in neminljivega. V tem bo njegov največji razcvet.« (Rebula, 1994, str. 22)

Viri in literatura

Rebula, A. (1994). *Vinograd rimske cesarice in zgodnje novele*. Goriška Mohorjeva.

Pibernik, F. (2019). *Alojz Rebula 1924–2018: dokumentarna monografija*. Mladika.

Zen, A. (2009). *Alojz Rebula: biografija per immagini = biografija v slikah*. Mladika.

Slika 8: Pogled iz Loke

Priročnik **Elementi coachinga in supervizije v podporo kolegialnemu svetovanju: za sistemsko vodenje v praksi** je nastal iz prakse za prakso.

Avtorici dr. Mihaela Zavašnik in dr. Tatjana Ažman izhajata iz predpostavke, da trenutni čedalje hitrejši tempo sprememb in razvoja terja od ravnatelja, pomočnika ravnatelja in drugih vodij v vzgojno izobraževalnih zavodih vse več učenja s poglobljenim razmišljanjem, proučevanjem in presojanjem, za kar je praviloma premalo časa.

Glavni del priročnika predstavljajo **izbrani coachinški in supervizijski pripomočki ter orodja za kolegialno svetovanje in podpiranje**, ki jih je **mogoče uporabiti v različnih kontekstih**, kot so:

- delo z zaposlenimi,
- vodenje pedagoških konferenc in sestankov,
- individualna podpora strokovnim delavcem,
- mentorstvo,
- delo z učenci, otroki ...

22 orodij je na kratko razloženih, podani so **koraki za uporabo in primeri vprašanj**, ki jih lahko uporabite za izvedbo podpiranja s pomočjo izbranega orodja. Uporabiti jih je mogoče na primer za:

- zastavljanje močnih vprašanj za razjasnjevanje problemov,
- reševanje konfliktov,
- vodenje refleksije,
- analizo stanja,
- ugotavljanje vpliva,
- usmerjanje v in načrtovanje prihodnosti,
- ustvarjanje ravnovesja,
- omogočanje oddaljenega pogleda na problem ...

Priročnik lahko naročite po pošti (Zavod RS za šolstvo, Poljanska c. 28, 1000 Ljubljana), elektronski pošti (zalozba@zrss.si) ali na spletni strani www.zrss.si/spletna-knjigarna/

Cena priročnika je 27,00 EUR.

Klara Levstek | Šolski center Nova Gorica

Narodni ponos v globaliziranem svetu

V soboto, 23. novembra 2024, je v Osnovni šoli Notranjski odred Cerknica pod okriljem Društva katoliških pedagogov Slovenije potekala 6. mednarodna konferenca, katere vsakoletni cilj je vzgoja za ljubezen do domovine in države. Letos je potekala pod naslovom *Narodni ponos v globaliziranem svetu*.

V dopoldanskem delu so nastopili trije predavatelji. Nekdanji predsednik, **Borut Pahor**, je poudaril, da nas ne sme zazibati v lenobnost zmotno prepričanje, češ da smo z osamosvojitvijo dosegli vrhunec narodnega razvoja, čemur ni več kaj pridati. Narodni ponos je čustvena kategorija, ki jo je treba vzgajati, tako v okviru družine, šole, društev kakor tudi v okviru države. Pri tem se moramo najprej osredotočiti na naše nespodbitne narodne uspehe in naša največja in najbolj navdihujoča zgodba je zagotovo zgodba o naši osamosvojitvi. Pomembno je, da ozavestimo, v kako osupljivo kratkem času smo postali država na evropskem zemljevidu. Prva demokratično izvoljena skupščina je praktično v pol leta pripravila plebiscit, ki je dosegel rekordno visoko udeležbo ter več kot jasno opredelitev prebivalcev, da želijo živeti v svoji samostojni državi. V nadaljnjega pol leta je bila pripravljena ustava in vse ostalo, kar je potrebno za uspešno delovanje države. Nato smo v desetih dneh ubranili samostojno državo, pol leta pozneje pa smo že dočakali prvo mednarodno priznanje in kmalu so mu sledila še druga. Poleg osamosvojitvene zgodbe je Pahor izpostavil nujnost prizadevanja za skupne cilje, ki bodo resnično gradili našo skupnost ter krepili našo narodno oziroma državno pripadnost.

Druga predavateljica, novinarka **Vida Petrovčič**, je nanizala precej konkretnih gradnikov domoljubja in narodnega ponosa, ki jih lahko učitelj-praktik prinese v razred. Toplo nam je položila na srce že samo pravilno uporabo slovenskega jezika: naša skrb zanj odseva našo ljubezen do našega jezika. Poleg obiskovanja zanimivih krajev in raziskovanja naravno-kulturne dediščine nam je ponudila idejo, ustvariti seznam znamenitih Slovencev, ki so dosegli izjemne dosežke na različnih področjih, od fizike, inženirstva itd. pa vse do športa, pri čemer postane očitno, kako je vzgoja za domoljubje mimogrede del kateregakoli šolskega predmeta. Ravno tako s ponosom iščimo in raziskujemo tiste posebnosti, ki so izrazito slovenske: od npr. kranjske čebele, večglasnega ljudskega petja, narodno-zabavne glasbe, tradicionalnih jedi pa vse tja do Celjskih knezov, s porokami povezanih z najvplivnejšimi evropskimi kraljevimi družinami. Opozorila je tudi na možnost raziskovalnega dela, ko naj učenci fotografirajo in komentirajo dobre in slabe primere narodnih obeležij v bližnji okolici. Pri tem je bila sama kritična do slovenske himne, vgravirane v tla na Čopovi ulici, saj je simbolno neprimerno, da vsi povprek hodimo po naši himni in jo na simbolni ravni onečaščamo. Da ne omenjamo psov in pljunkov ter dejstva, da je himna prečrtana (ne glede na faksimile).

Tretji predavatelj, direktor Mohorjeve družbe v Celovcu, **dr. Karl Hren**, nam je predstavil tri glavne izzive, s katerimi se sooča slovenska manjšina na avstrijskem Koroškem. (Menim pa, da lahko hitro najdemo marsikatero spodbudo tudi za kakovostnejše življenje Slovencev v matični domo-

vini.) Njihov prvi izziv je poenotiti zastopniške politične strukture, ki so sedaj še vedno precej razpršene in nastopajo v okviru različnih strank. Drugi izziv je zagotavljati dvojezičnost v šolah in še posebej v vrtcih; v slednjih je velikokrat uporaba slovenščine odvisna le od zasebne iniciative in posluha občin. Tretji izziv pa je povezan s prizadevanji, kako privabiti mlade izobražene koroške Slovence nazaj na

Koroško ali jim vsaj omogočiti, da ohranijo povezanost s slovenstvom. Zavedajo se tudi, da ohranjanje slovenske identitete presega zgolj uporabo slovenskega jezika. Veliko vlogo pri tem igra druženje in kulturno udejstvovanje, za kar gre zasluga slovenskim društvom in Cerkvi. V zadnjem času jih zelo veseli porast v zanimanju za slovenstvo s strani »Vindišarjev«, ki ne znajo več govoriti slovensko, si pa želijo ponovno odkriti svoje korenine in zato vzpostavljajo stik s koroškimi Slovenci. Slovenski Korošci se zavedajo, da morajo delovati povezovalno in nikakor ne izključevalno, kar nenazadnje velja tudi za njihov odnos do Slovencev, ki so se v zadnjem obdobju priselili na avstrijsko Koroško. Ob vsem tem si slovenska koroška manjšina želi še več sodelovanja z matico.

Nekaj spodbud nam je dal tudi častni gost, **Lojze Peterle**. Kot ogledalo nam je pokazal Luksemburžane, ki, po njegovih izkušnjah, nikoli ne omenjajo svoje majhnosti, ampak zgolj velike projekte.

Mednarodna konferenca ponuja pedagogom možnost, da predstavijo svoje primere dobre prakse, kako sami vzgaja-

jo za ljubezen do domovine in države. Svoje prispevke so v treh skupinah predstavljali v živo, v dveh pa po videokonferenci. Tako smo lahko prisluhnili, npr. kako izkoristiti izzive pri delu s priseljenci; kako poiskati, zabeležiti in sproščeno predstaviti ključne informacije o naših športnikih; kako preko debate nagovarjati teme, ki gradijo narodno identiteto; kako predstavljati izseke slovenske zgodovine skozi domače branje itn. Zelo navdihujoča so bila pričevanja posameznih avstrijskih, madžarskih ter še posebej argentinskih Slovencev, ki kot predstavniki tretje ali že četrte v tujini živeče generacije govorijo nadvse lepo slovenščino in z ljubeznijo živijo svoje slovenstvo. Zanimiva je bila tudi izkušnja sedaj že upokojene profesorice hrvaščine iz Osijeka, ki se je vse svoje življenje zavzeto borila za ohranjanje hrvaškega jezika in kulture in se zoperstavljala srbskim pritiskom.

Celodnevno dogajanje je popestril kulturni program. Literarno in glasbeno so ga zjutraj oblikovali učenci OŠ Cerknica, zvečer pa zaokrožili cerkniški pevci s pesmijo »Slovenec sem«. In domov smo odhajali s tistim prijetnim občutjem – kot po dobri domoljubni proslavi – da nosiš domovino v svojem srcu.

IZ ZALOŽBE ZAVODA RS ZA ŠOLSTVO

Priročnik za kvalitetno pripravo in izvajanje **razširjenega programa osnovne šole** je sestavljen iz dveh delov: **Kurikulum za razširjeni program osnovne šole** in **Navodil za uvajanje razširjenega programa**.

Kurikulum za razširjeni program osnovne šole temelji na:

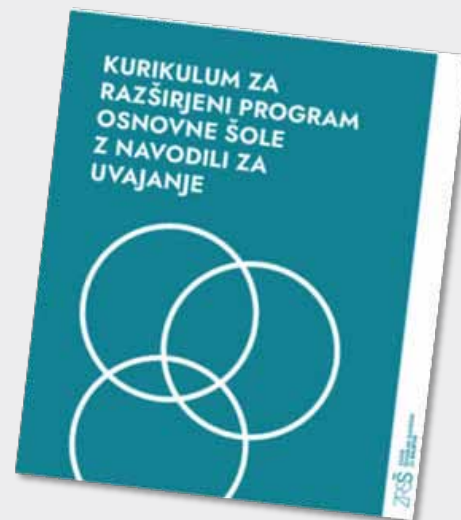
- teoretičnih in empiričnih raziskavah,
- petih letih izkušenj uvajanja novega koncepta razširjenega programa na 144 šolah,
- didaktičnih strategijah za razvoj prečnih veščin in vseh
- vrst pismenosti,
- načelih osnovnošolskega izobraževanja in ciljih, med katerimi sta pomembna povezovanje obveznega in razširjenega programa ter ustvarjanje pogojev za **spodbudno učno okolje** ter za **zdrav in celostni osebni razvoj učencev**.

Cena: 11, 00 €

Kurikulum je strokovno besedilo, namenjeno učiteljicam in učiteljem, ravnateljicam in ravnateljem ter drugim strokovnim delavcem, ki načrtujejo, izvajajo in evalvirajo dejavnosti razširjenega programa v osnovni šoli.

Priložena navodila za uvajanje razširjenega programa skupaj s splošnimi didaktičnimi priporočili podajajo pomembe usmeritve za načrtovanje, organizacijo in izvedbo dejavnosti razširjenega programa z učenci.

Priročnik lahko naročite po pošti (Zavod RS za šolstvo, Poljanska c. 28, 1000 Ljubljana), elektronski pošti (zalozba@zrss.si) ali na spletni strani www.zrss.si/spletna-knjigarna/. Priročnik je na voljo tudi brezplačno v PDF obliki na spletni strani ZRSS.

Od Gorice do Gorice

Povabilo

21. in 22. februarja bo Slavistično društvo Trst-Gorica-Videm v sodelovanju s Slavističnim društvom Nova Gorica in Narodno in študijsko knjižnico Damirja Feigla organiziralo simpozij **Od Gorice do Gorice**.

Posvet se bo v prostorih Narodne in študijske knjižnice v Gorici. Posvečen bo slovenskemu kulturno-literarnemu razvoju v Gorici in Novi Gorici, zasnovan bo čezmejno, saj bo obravnaval literarno in kulturno delovanje na obeh straneh meje.

Vljudno vabljeni, da se posveta udeležite s svojim prispevkom, ki bo obravnaval temo z enega od navedenih področij:

- goriška literatura 19. stoletja,
- goriška literatura 20. stoletja,
- sodobna književnost na Goriškem,
- mladinska literatura na Goriškem,
- razmišljanje o razvoju slovenskega jezika na Goriškem,
- zgodovinska slika goriškega prostora.

Za Slavistično društvo Trst-Gorica-Videm

Predsednica

Vilma Purič

Za Slavistično društvo Nova Gorica

Predsednica

Ernesta Dejak Furlan

Poudarki iz zadnjih števil revij ZRSŠ

Vzgoja in izobraževanje, 1-2/2024:

Tematska številka *Krepitev varnega in spodbudnega učnega okolja in preprečevanje medvrstniškega nasilja*.

Vzgoja in izobraževanje, 3/2024:

Tematska številka *Čustvene in duševne stiske*.

Vzgoja in izobraževanje, 4-5/2024:

Tematska številka *Vzgoja in izobraževanje za trajnostni razvoj (VITR)*.

Šolsko svetovalno delo, 1/2024:

Tematska številka *Razsežnost svetovalnega dela v vzgoji in izobraževanju*

Šolsko svetovalno delo, 2/2024:

Tematska številka *Po petindvajsetih letih posodobljene Programske smernice svetovalnega dela*

Glasba v šoli in vrtcu, 1/2024:

Tematska številka *Didaktika pouka v glasbenih šolah*.

Šolska knjižnica, 1-2/2024:

Poudarki: generativna umetna inteligenca v šolski knjižnici, šolska knjižnica na vrtu, spodbujanje branja, uporaba platforme sBiblos, izzivi šolske knjižnice ob prehodu iz vrtca v šolo ...

Slovenščina v šoli, 1/2024:

Tematska številka *Bralna pismenost*.

Zgodovina v šoli, 1/2024:

Tematska številka *Pouk zgodovine v učnih okoljih 21. stoletja*

Poudarki: članek za pripravo učencev na **tekmovanje iz znanja zgodovine** za šolsko leto 2024/2025

Geografija v šoli, 1/2024:

problematika tekstilne industrije (s poudarkom na hitri modi), vključevanje digitalnih zemljevidov v pouk, izdelava interaktivnega zemljevida Slovenije »z obogateno resničnostjo«

Geografija v šoli, 2/2024:

Tematska številka *Naravne nesreče in podnebne spremembe*, problematika, ki je **tema tekmovanja v znanju geografije** v šolskem letu 2024/25.

IZ ZALOŽBE ZAVODA RS ZA ŠOLSTVO

Kako najbolje podpreti mlade, da prepoznajo svoja močna področja in se izognejo prezgodnjemu opuščanju šolanja.

Priročnik ponuja učiteljem premislek o lastnih kompetencah in omogoča seznanitev s specifikami posameznih podskupin učencev in dijakov, ki za doseganje optimalnega šolskega uspeha in ustrezne odločitve na izobraževalnih prehodih potrebujejo več njihove podpore in znanj.

Soavtorici priročnika **mag. Tamara Malešević** in **Vanja Kavčnik Kolar** sta sodelovali v mednarodnem projektu Design My Future.

Priročnik je na voljo brezplačno v PDF obliki na spletni strani ZRSŠ.

https://www.zrss.si/pdf/opolnomocenje_mladih_za_premisljene_izobrazevalne_in_karierne_odlocitve.pdf

